

T.C.
ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

MASAL KİTAPLARI
İLLÜSTRASYONLARINA ANALİTİK
YAKLAŞIM

Tuğba BOZDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İstanbul (2019)

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı

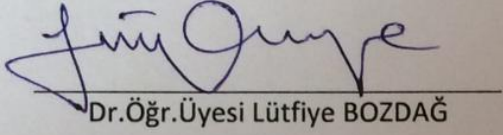
MASAL KİTAPLARI İLLÜSTRASYONLARINA
ANALİTİK YAKLAŞIM

Tuğba BOZDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Dr.Öğr.Üy. Lütfiye BOZDAĞ

Bu çalışma tarafımızca incelenmiş olup, kapsam ve kalite açısından Yüksek Lisans / Doktora tezi olmaya yeterli bulunmuştur.

Dr.Öğr.Üyesi Lütfiye BOZDAĞ

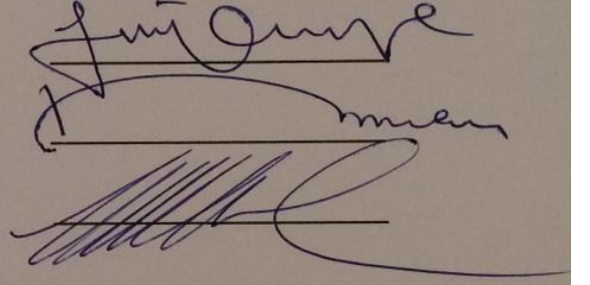
Danışman

İnceleme Komitesi Üyeleri (İlk isim jüri başkanına, ikinci isim tez danışmanına aittir.)

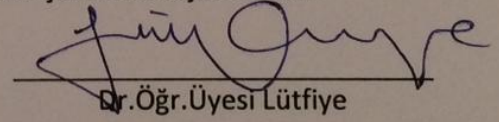
Dr.Öğr.Üyesi Lütfiye BOZDAĞ Altınbaş Üniversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Nurcan PERDAHCI Altınbaş Üniversitesi

Prof.Dr Handan Müjde AYAN Marmara Üniversitesi

Bu çalışma bir Yüksek Lisans / Doktora tezinin tüm gerekli şartlarını taşımaktadır.

Dr.Öğr.Üyesi Lütfiye

Bölüm Başkanı

[Üniversite] onayı

Doç.Dr.Nur Banu KAVAKLI

BİRDAL

Enstitü Müdürü

Bu dokümandaki tüm bilgilerin akademik kural ve etiğe bağılı kalınarak yazıldığını ve tez yazım kuralları kapsamında bu çalışmada bulunan ve özgün olmayan bütün bilgi ve materyallerin referanslandırıldığını temin ederim.

Tuğba BOZDOĞAN

ÖZET

Kitap illüstrasyonlarının sadece estetik kaygılar barındırması beklenemez. Çocuk için tasarlanan kitapların aynı zamanda çocuğun gelişimini, yaşını, ilgisini dikkate alması gerekir.

Bu tez masal kitaplarındaki illüstrasyonları ele alan bir araştırmayı kapsamaktadır. İllüstrasyon kavramı açıklandıktan sonra seçilen bazı masal kitaplarındaki illüstrasyonların genel özellikleri üzerinde durulmuş, masal kitaplarındaki illüstrasyonların teknikleri üzerine bir inceleme yapılmıştır. Tezin İkinci bölümünde bazı masal kitabı illüstrasyonları teknik ve içerik açıdan değerlendirilmiştir. Seçilen bazı masal kitaplarının çocuklar üzerindeki etkisi, illüstrasyonların çocukların hayal dünyasını ve duygu durumlarını nasıl etkilediği konusu ele alınarak, yapılan eleştirilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde masal kitapları illüstrasyonlarına analitik bir yaklaşım sergilenmiş masal kitapları illüstrasyonlarının popüler kültür açısından etkileri ele alınmıştır. Masallar çocukların hayatlarında vazgeçilmez bir yer tutar. Kişilik oluşumlarına yardımcı olduğu duygu durum gelişimi ve algı psikolojisinde de önemli bir rol oynar. Popüler kültürdeki masallara bakıldığında, masalların sadece çocuk üzerindeki etkisi değil aynı zamanda yetişkinlerce de anlaşılması o toplumun sağlıklı olduğunu ve gelişmişliğini göstermektedir. Masallar ve illüstrasyonlar çocuğun görsel eğitiminde kişiliğinin biçimlenmeye başladığı dönemlerde önemlidir. Bu konuda yapılan araştırmalar; masalların eğitim öğretim dönemlerindeki çocuklarda kişilik oluşumunu, sosyal becerilerini, yaşamsal faaliyetlerini, iletişim yönlerini geliştirdiğini gözlemlenmiştir. Ancak masal kitaplarında çizilen illüstrasyonlar ve seçilen karakterlere dikkat edilmezse çocuklara zarar verebilir. Çocukların idol olarak benimsediği, doğrusunu, yanlışını sorgulayamadığı karakterler psikolojilerini olumsuz etkileyip, karakterlerinde travmalar yaşatabilir. Bu nedenle masal kitaplarına ayrı bir özen gösterilmesi ve eleştirel bakış süzgecinden geçirilmelidir. Bu tez masal kitapları illüstrasyonlarını popüler kültür çerçevesinde ele alınıp eleştirel bir yaklaşım getirmesini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler; İllüstrasyon, Masal Kitabı, Masal İllüstrasyonları, İllüstrasyon Teknikleri, Popüler Kültür

ABSTRACT

The illustrations in child are explanatory and also it decorates the books. It is not only expected from them to carry aesthetic concern, the books that are designed for children also should care about children's improvement, age and interest.

This thesis includes the survey that deal with tale books illustrations. Tale books which are chosen after explaining the concept of illustration, focused on general features of illustrations. They examined the technics of them in the second part of the thesis, same tale books illustrations are evaluated from the nicely and contextual aspects.

It contains criticism that are handled with the affect of some chosen tale books on children and how does it affect the children's dream world and emotional mand. In the third part analytical approach is displayed with aspect of popular culture about illustrations.

Thanks to tale books, a child meets different characters and socialize. A child knows his/her environment with tales which have pictures and has knowledge about his/her culture and life.

Each society has its own tales. They convey their own geographic culture and events and combine them.

Tales have unforgettable, extensive place in child's life. It helps the accurance of sense, situation improving and apprehension psychology. When we look popular culture's tales we see not only that tales have effects of children but also it is understood by adults. It shows that this society is healty and developed. Tales and illustrations are important in child's visual education and for the period which shapes personality. Surways about this subject shows that tales improve personality for mation, social skills, vital activities and way of communication in school age.

On the other hand, unless illustrations and chacters are chosen carelessly, it may damages children. Characters, that are adopted as an idol, cannot be questions if it is right or wrong by children, has negative effects on their psychology. It causes personality travma. So, we should pay attention to the tale books and we should evaluate them with critical thinking. This thesis provides analytical approach for the illustrations of tale book with the frame of popular culture.

Key Words; Illustration, Tale Book, Tales Illustrations, Tecnic Of Illustrations, Popular Culture

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
RESİMLER TABLOSU	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
MASAL KİTAPLARINDA İLLÜSTRASYONLAR	4
1.1. İllüstrasyon Nedir?	4
1.2. MASAL KİTAPLARINDAKİ İLLÜSTRASYONLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	32
1.3. MASAL KİTAPLARINDAKİ İLLÜSTRASYONLARIN ARAÇLARI VE TEKNİKLERİ;.....	41
1.3.1. Kağıt	42
1.3.2. Kara Kalem ve Diğer Kalem Çeşitleri.....	42
1.3.3. Sulu Boya	43
1.3.5. Guaj boya;.....	45
1.3.6. Akrilik Boya.....	46
1.3.7. Kolaj Tekniği	47
İKİNCİ BÖLÜM	50
POPÜLER MASAL İLLÜSTRASYONLARINA ÖRNEKLER.....	50
2.1. ORBIS SENSUALIUM PICTUS MASAL KİTABI VE İLLÜSTRASYONLARI	50
2.2. EDMUND EVANS, THE ALPHABET OF OLD FRIENDS.....	74
2.3. WALTER CRANE'S PICTURE BOKS (RESİM KİTAPLARI)	81
2.4. ALİCE HARİKALAR DİYARINDA	88
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	103
MASAL KİTAPLARI İLLÜSTRASYONLARININ POPÜLER KÜLTÜR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	103
SONUÇ.....	128
KAYNAKÇALAR.....	132

RESİMLER TABLOSU

- RESİM 1; GÜNEY AFRİKA'DA BULUNAN LASCAUX MAĞARA RESİMLERİ VE KUZEY İSPANYA'DA BULUNAN ALTAMİRA MAĞARA RESİMLERİ RESMİN İLK ÖRNEKLERİNDENDİR [HTTP://ARKEOFİLİ.COM/TARİH-ONCESİ-DONEMDEN-11-MAGARA-SANATI/](http://arkeofili.com/tarih-oncesi-donemden-11-magara-sanati/).....5
- RESİM 2; HOWARD PYLE, *ROBİN HOOD*, 1883 [HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/MERRYADVENTURES00PYLE2/PAGE/N12](https://archive.org/details/merryadventureso00pyle2/page/n12) 9
- RESİM 3; HOWARD PYLE, *ROBİN HOOD*, 1883 [HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/MERRYADVENTURES00PYLE2/PAGE/N12 SYF.24](https://archive.org/details/merryadventureso00pyle2/page/n12syf.24) 100
- RESİM 4; HOWARD PYLE, *THE BOOK OF PIRATES*, 1921 [HTTPS://WWW.ALAMY.COM/AN-ATTACK-ON-A-GALLEON-ILLUSTRATION-OF-PIRATES-APPROACHİNG-A-SHIP-THIS-WAS-PUBLISHED-İN-PYLE-HOWARD-JOHNSON-MERLE-DE-VORE-ED-1921-AN-ATTACK-ON-A-GALLEON-İN-HOWARD-PYLES-BOOK-OF-PIRATES-FİCTION-FACT-FANCY-CONCERNİNG-THE-BUCCANEERS-MAROONERS-OF-THE-SPANİSH-MAİN-NEW-YORK-UNİTED-STATES-AND-LONDON-UNİTED-KİNGDOM-HARPER-AND-BROTHERS-PPFRONTİSPİECE-RETRİEVED-ON-14-APRİL-2010-1905-HOWARD-PYLE-1911-DESCRİPTION-AMERİCAN-WRİTER-İLLUSTRATOR-CHİLDRENS-WRİTER-UNİVERSİTY-TEACHER-AND-PAİNTER-DATE-OF-BİRTHDEATH-5-MARCH-1853-15-MARCH-1853-9-NOVEMBER-1911-LO-İMAGE184813428.HTML](https://www.alamy.com/an-attack-on-a-galleon-illustration-of-pirates-approaching-a-ship-this-was-published-in-pyle-howard-johnson-merle-de-vore-ed-1921-an-attack-on-a-galleon-in-howard-pyles-book-of-pirates-fiction-fact-fancy-concerning-the-buccaneers-marooners-of-the-spanish-main-new-york-united-states-and-london-united-kingdom-harper-and-brothers-ppfrontispiece-retrieved-on-14-april-2010-1905-howard-pyle-1911-description-american-writer-illustrator-childrens-writer-university-teacher-and-painter-date-of-birthdeath-5-march-1853-15-march-1853-9-november-1911-lo-image184813428.html) 12
- RESİM 5; NEWELL CONVERS WYETH, *WE MUST BE İN THE DUNGEONS*, 1916 [HTTP://WWW.ARTNET.COM/ARTİSTS/NEWELL-CONVERS-WYETH/2](http://www.artnet.com/artists/newell-convers-wyeth/2) 14
- RESİM 6; NEWELL CONVERS WYETH, *RİNGİNG OUT LİBERTY*, 1929 [HTTPS://WWW.PİNTEREST.CO.UK/PİN/22HTTPS://WWW.ALAMY.COM/C HİLDREN-OF-DİCKENS-A-CALENDAR-FOR-1912-BY-JESSİE-WİLLCOX-SMİTH-CHİLDREN-OF-DİCKENS-A-CALENDAR-FOR-1912-CHARLES-SCRİBNERS-SONS-NEW-YORK-DAVİD-COPPERFİELD-AND-PEGGOTY-BY-THE-PARLOUR-FİRE-CHİLDREN-OF-DİCKENS-A-CALENDAR-FOR-1912-BY-JESSİE-WİLLCOX-SMİTH-JANUARY-FEBRUARY-AND-MARCH-İMAGE-TAKEN-FROM-CHİLDREN-OF-DİCKENS-ORİGINALLY-PUBLISHEDPRODUCED-İN-CHARLES-SCRİBNERS-SONS-NEW-YORK-SOURCE-1866C15-İMAGE226770320.HTML6517056238145938/](https://www.pinterest.co.uk/pin/22https://www.alamy.com/c-hildren-of-dickens-a-calendar-for-1912-by-jessie-willcox-smith-children-of-dickens-a-calendar-for-1912-charles-scribners-sons-new-york-david-copperfield-and-peggotty-by-the-parlour-fire-children-of-dickens-a-calendar-for-1912-by-jessie-willcox-smith-january-february-and-march-image-taken-from-children-of-dickens-originally-publishedproduced-in-charles-scribners-sons-new-york-source-1866c15-image226770320.html6517056238145938/) 155

RESİM 7; JESSİE WILLCOX SMİTH,	1912
HTTPS://WWW.AMAZON.COM/DICKENSS-CHILDREN-KENWIGS-CHILDREN-WILLCOX/DP/B07GXBRLP1	177
RESİM 8; JESSİE WILLCOX SMİTH,	1912
HTTPS://WWW.AMAZON.COM/DICKENSS-CHILDREN-KENWIGS-CHILDREN-WILLCOX/DP/B07GXBRLP1	177
RESİM 9; FRANK E. SCHOONOVER, <i>ABE CATHERSON (PONY EXPRESS RIDER)</i> ,	1916
HTTPS://DAILYGAZETTE.COM/ARTICLE/2018/11/08/ON-EXHİBİT-FRANK-E-SCHOONOVER-AT-NORMAN-ROCKWELL	199
RESİM 10; FRANK E. SCHOONOVER, <i>JACK LONDON'S TO BÜİLD A FİRE</i> ,	1902
HTTP://STORYOFTHEWEEK.LOA.ORG/2011/02/TO-BÜİLD-FİRE.HTML	20
RESİM 11; CALDECOTT RANDOLPH, TUG OF WAR	
HTTPS://WWW.TATE.ORG.UK/ART/ARTWORKS/CALDECOTT-TUG-OF-WAR-N04326	22
RESİM 12; WALTER CRANE, 1898	
HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/GRİ_33125012663791/PAGE/N37	24
RESİM 13; NAKKAŞ OSMAN, III: MURAT'IN OĞLU MEHMED'İN SÜNNET TÖRENİ,	
HTTPS://HU.PİNTEREST.COM/PİN/413134965802785340/	266
<u>RESİM 14; İHAP HULUSİ, TÜRKİYE'NİN İLK ALFABE KİTABI, 1932</u>	
WWW.İHAPHULUSİ.GEN.TR	28
RESİM 15; İHAP HULUSİ, SÜMERBANK REKLAM AFİŞLERİ, 1931	
HTTPS://WWW.DENİZLER.ORG/URUN/464419/%E2%80%9CKOYLU-VE-SHİRLİ-VAT	29
RESİM 16; GÜRBÜZ DOĞAN EKŞİOĞLU, <i>KEDİLER</i> , 2005	
HTTPS://MESELE121.ORG/GURBUZ-DOĞAN-EKSİOĞLU-NUN-KEDİLERİ-KİTAP-OLDU	31
RESİM 17; NABİ, ÖĞÜTLER MANZUMESİ: HAYRİYYE, 1701	
HTTPS://SOMUNCUBABA.NET/EDEBİYAT/NABİ-OGUTLER-MANZUMESİ-HAYRİYYE/	37
RESİM 18 ;ANONİM HTTPS://TR.PİNTEREST.COM/PİN/430797520578928559/	
.....	39
RESİM 19; ANONİM HTTPS://TR.PİNTEREST.COM/PİN/693554411338634779/	
.....	44
RESİM 20; JOHN COMENİUS, <i>ORBİS SENSUALİUM PİCTUS</i> , 1658	
HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N37	51

RESÌM 21; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N81	52
RESÌM 22; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N41	54
RESÌM 23; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N67AGE/N89	55
RESÌM 24; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N229	56
RESÌM 25; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N81	577
RESÌM 26; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N225	588
RESÌM 27; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N229	599
RESÌM 28; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N227	65
RESÌM 29; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N7965	
RESÌM 30; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658.....	67
RESÌM 31; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658.....	6868
RESÌM 32; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N181	69
RESÌM 33; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N...	70

RESİM 34; JOHN COMENIUS, <i>ORBIS SENSUALIUM PICTUS</i> , 1658 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BUB_GB_Z2NQAAAAMAAJ/PAGE/N83	72
RESİM 35; THOMAS BEWICK, <i>A HISTORY OF BRITISH BIRDS</i> , 1804 HTTPS://BEESFIRSTAPPEARANCE.WORDPRESS.COM/2013/06/20/BEWICK/	7373
RESİM 36; EDMUND EVANS, <i>THE ALPHABET OF OLD FRIENDS</i> , 1874 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/ALPHABETOLDFRIE00CRAN	74
RESİM 37; EDMUND EVANS, <i>THE ALPHABET OF OLD FRIENDS</i> , 1874 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/ALPHABETOLDFRIE00CRAN/PAGE/2 77	
RESİM 38; EDMUND EVANS, <i>THE ALPHABET OF OLD FRIENDS</i> , 1874 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/ALPHABETOLDFRIE00CRAN/PAGE/N11	78
RESİM 39; WALTER CRANE, <i>WALTER CRANE'S PICTURE BOOKS</i> , 1863 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/HOUSEHOLDSTORIES00GRIMRICH/PAGE/N12	80
RESİM 40; EDMUND EVANS, <i>THE ALPHABET OF OLD FRIENDS</i> , 1874 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/ALPHABETOLDFRIE00CRAN/PAGE/1	81
RESİM;41 <i>NEPTÜN'ÜN</i> <i>ATLARI</i> , 1892 HTTP://NEPTUNTK11.ATSPACE.COM/KELİME.HTML	8282
RESİM 42; WALTER CRANE, <i>KURBAĞA PRENS</i> , 1873 HTTPS://WWW.BRITANNICA.COM/BIOGRAPHY/WALTER-CRANE	84
RESİM 43; WALTER CRANE, <i>WALTER CRANE'S PICTURE BOOKS</i> , 1845-1915 HTTPS://WWW.ROYALACADEMYPRINTS.COM/IMAGE/1005729/WALTER-CRANE-1845-1915-CHATTERİNG-JACKS-PICTURE-BOOK	85
RESİM 44; CALDECOTT MADALYASI 1878 HTTP://GOODBOOKSFORYOUNGSOULS.BLOGSPOT.COM/2013/08/NEW-FOUND-APPRECIATION-FOR-RANDOLPH.HTML	86
RESİM 45; RANDOLPH CALDECOTT, <i>SİNG A SONG FOR SIXPENCE</i> , 1880 HTTPS://WWW.AMAZON.COM/SİNG-SONG-SİXPENCE-ILLUSTRATED-CALDECOTT-EBOOK/DP/B004R9PLP4	87
RESİM 46; LEWİSS CAROLL, <i>ALİCE'S ADVENTURES WONDERLAND</i> , 1800 HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES00CARR_17/PAGE/N1	88

RESİM 47; LEWİSS CAROLL, <i>ALİCE'S ADVENTURES WONDERLAND</i> , 1800 HTTPS://ALLTHATSIINTERESTİNG.COM/ALİCE-LİDDELL.....	90
RESİM 48; ALİCE'İN ABLASI HTTPS://TİMOTHYRHASLETT.WORDPRESS.COM/2015/05/12/WAS- CHARLES-LUTWİDGE-DODGSON-LEWİS-CARROLL-A-PAEDOPHİLE-A- PORNOGRAPHER-OR-BOTH/	9191
RESİM 49 ; LEWİSS CAROLL, <i>ALİCE'S ADVENTURES WONDERLAND</i> , 1800 HTTP://NEWS.BBC.CO.UK/2/Hİ/UK_NEWS/WALES/NORTH_WEST/7542721. STM.....	92
RESİM 50; <i>ALİCE WONDERLAND İÇ KAPAK MÜHRÜ</i> 1800 HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES00CARRUOFT/PA HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES00CARRUOFT/PA GE/128GE/N5	93
RESİM 51; LEWİSS CAROLL, <i>ALİCE'S ADVENTURES WONDERLAND</i> 1800 HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES00CARR_22/PAGE /96.....	994
RESİM 52; LEWİSS CAROLL, <i>ALİCE'S ADVENTURES WONDERLAND</i> , 1800 HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES00CARR_22/PAGE /16.....	96
RESİM 53; LEWİSS CAROLL, <i>ALİCE'S ADVENTURES WONDERLAND</i> HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES00CARRUOFT/PA GE/N15	97
RESİM 54; LEWİSS CAROLL, <i>ALİCE'S ADVENTURES WONDERLAND</i> HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES00 CARRUOFT/PAGE/N15.....	9898
RESİM 55; LEWİSS CAROLL, <i>ALİCE'S ADVENTURES 5WONDERLAND</i> HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES0 0CARRUOFT/PAGE/8.....	9898
RESİM 56; LEWİSS CAROLL, <i>ALİCE'S ADVENTURES WONDERLAND</i> HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES00CARRUOFT/PA GE/22.....	100
RESİM 57; <i>LEWİSS CAROLL, ALİCE'S ADVENTURES WONDERLAND</i> <i>HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/ALİCESADVENTURES00CARRUOFT/PAGE</i> <i>/N7101</i> RESİM RESİM 60; ORBİS SENSUALİM PİCTUS, 1658 HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/JOHAMOSCOMMENİİO00COME/PAGE/ 96HTTPS://ARCHİVE.ORG/DETAILS/JOHAMOSCOMMENİİO00COME/PAG E/96.....	101106

RESİM 58; SNOW-WHITE-AND-THE-SEVEN-DWARFS-1937-MOVIE.FANDOM.COM/WIKI/THE_QUEEN	108108
RESİM 59; BEAUTY AND THE BEAST HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/BEAUTYBEAST00CRAN/PAGE/N27	110
RESİM 60; ROBIN HOOD HTTPS://ARCHIVE.ORG/DETAILS/THEMERRYADVENTUR10148GUT ...	109
RESİM 60; SNOW-WHITE-AND-THE-SEVEN-DWARFS-1937-MOVIE.FANDOM.COM/WIKI/THE_QUEEN	108110
RESİM 61; ROBIN HOOD	119
RESİM 62; THE UGLY DUCKLING	108125

GİRİŞ

Masal İllüstrasyonları, grafik sanatlarının bir kolu olarak anılsa da günümüzde kendi başına bir sanat dalı olarak daha güçlü bir şekilde varlığını kabul ettirmiştir. Teknik olarak 20.yy'ın sonunda en fazla bilgisayar ortamında hüküm sürmekle birlikte başlangıçta tamamen geleneksel yöntemlerle doğmuştur. Özellikle Avrupa'nın altın çağı olarak bilinen dönemde kendi rüştünü ilan etmiştir. İllüstrasyonu diğer plastik sanatlardan ayıran en önemli özellik içerisinde tasarım barındıran, konusu olan, bilgi amaçlı sunulan yazılı veya yazısız resimlerdir. Mağara duvarlarına çizilen resimlerden dijital platformlara kadar uzanan duygu ve düşünceleri görsel yolla insanlara aktarmak düşüncesi için büyük çabalar harcanmıştır. Şimdiki zamanda genellikle masal kitapları ile bütünlük gösterse de ilk çıktığı dönemlerde siyasi amaçlar doğrultusunda hareket etmiştir. İllüstrasyon sanatı ilgi çekmeye çalıştığı bir konun anlamları üzerinde durur, tasarımlar ve düşünmeye teşvik eder. Bir nevi vermek istediği konuyu hicivle komik bir şekilde ele alır. Bu yüzden gerek çocuklarda gerek yetişkinlerde vazgeçilmez bir anlatım unsuru olarak karşımıza çıkar. İllüstrasyonun amacı; toplumda sanat zevkini geliştirmek, eğitmek, insan ve doğa sevgisi vermek, toplum kültürünü benimseyerek hayal gücünü geliştirmektir. Çocuk kitaplarındaki resimler ise çocuğun beyninde yeni kavramları somutlaştırmasına yardımcı olur. Bu düşünce doğrultusunda kullanılan en yaygın yöntem illüstrasyonlardır. Sadece çocuk için düşünülen resimli kitaplar her yaşta insana hitap eder nitelikte tasarlanır. Fakat yaş gruplarına göre sınıflandırılarak sunulur. İllüstrasyon tasarımlarının önemini Avrupa 1600 yıllar keşfetmiş, masal illüstrasyonlarına önem vermiş ve bunu ayrı bir sektör haline getirmiştir. Çünkü masal illüstrasyonu bireylere okuma alışkanlıkları kazandırır. Topluma adapte olmasına yardımcı olur ve yaşamı anlamlandırıp değerlendirmesini sağlar. Çocuğun kendini ifade

etmesine yardımcı olur. Oyuncakların çocuğun kişisel gelişimi için ne kadar önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Çocuk kitapları da oyuncaklar kadar çocuğun hayatı için önemlidir. Masal çizimi çocukların okuma alışkanlığı kazanmasını istediğimiz bu dönemde özellikle üzerinde durulması gereken konulardan birisidir. Çağdaşlaşma yolunda olan toplumlarda yetiştirilen çocuklar olayları algılama, yorumlama eleştirel bir bakış açısı kazanma, duygu ve düşüncelerini açıkça ifade etme, anlama, tavır koya bilme, sorgulama isteklerini kolayca sunma gibi donanımları illüstrasyon yorumlamalarıyla kazanabilirler. Bu kazanımları gerçekleştirmek için kullanılan en önemli yöntem masal tasarımları ile bütünleşen hikâye metinleridir. Ders kitaplarında kullanılan renksiz tasarımlar ile sunum ve ezberci eğitim yüzünden düşürülen eğitim seviyesi kitap resimleme yöntemleriyle kalıcı öğrenmeye zemin hazırlar. Bu nedenle kitap yazacak ve tasarlayacak kişilerin çocuk psikolojini iyi bilmeleri ona göre hazırlanmaları gerekmektedir. Çocukların sahip olduğu yaratıcı zekâ ve düşünsel kapasiteyi artıran veya artıracak çizimler yapılmalıdır. Dünyada çocuk edebiyatında birçok masal kitabı ve aynı doğrultuda resimlemeler bu şekilde tasarlanmaktadır. İlistire yöntemini çocuk bilinçaltına yönelik çalışmalarda ustaca kullanmaktadırlar. Çocuk masalları illüstrasyon yöntemiyle geniş kitleler tarafından kabul görmüş ve halkların kültürleriyle bütünlük sağlamıştır. Edebiyattan, eğlenceye, spordan, inançlara kadar her konu popüler kültüre hitap eder derecede bu kitaplarda işlenmektedir. Eğitim ve kültür, bir çocuğun kişisel gelişimi için en önemli olaylar zincirini oluşturur. Toplumsal düzenin gelişmesi olgunlaşması ve olumlu değişimler göstermesi okuma seviyesinin artması ile gerçekleşmektedir.

Günümüz toplumlarını ele aldığımızda dikkat çeken en önemli olgu maddi, manevi duyguları odak alarak oluşturulan kültürel yozlaşmadır. Bunu popüler kültür adı altında

bireyin ilerlemesi, özgürleşmesi, çağdaşlaşması gibi isimlerle sınıflara ayırarak toplum düzenini genç kuşaklarla yeniden şekillendirmek isteyen kapitalist anlayış, kendi istedikleri doğrultusunda değiştirmek için güçlü bir zemin hazırlamaktadır. Bunlar ise tüketim toplumlarında yeni ideolojiler oluşturmaktadır. Popüler kültürde varlığını kabul ettiren edebiyat ürünleri zamanla mevcut sistemde sapkınlıklara ya da çocukların psikolojisini olumsuz etkileyecek durumlara neden olabilecek şekilde kurgulanmıştır. Her popüler olan doğru ve iyi değildir. Anlatılan ve oluşturulan kurgular çocuk beyninde somutlaştırıldıktan sonra davranışa dönüşmesi beklenir. Bu da belirli bir süreden sonra egemen olan kültür anlayışıyla birlikte bedensel, zihinsel, duygusal, ruhsal açıdan doyumsuz ve sağlıksız kişilerin var olmasına neden olmuştur. Yıllardır toplumlara görsel hafıza kullanılarak dayatılan düşünceler çocuklarda, ergenlerde ve yetişkinlerde ruhsal çöküntülere neden olmuştur.

Bu tezi yazmama neden olan düşünce gerek anne olmamdan dolayı gerekse öğretmenlik mesleğimden dolayı çocuklarla olan yakın ilişkimden kaynaklanmıştır. Çevremdeki çocuklarda gözlemlediğim, masalarda kullanılan illüstrasyonların çocuk psikolojisi üzerine etkileri özellikle ilgimi çekmiştir. Sevimli olarak tasarlanan her kahramanın çocuklar tarafından örnek alındığını ve onlar gibi davranıp giyindiğini fark ettikten sonra ise durumun daha da ciddi olduğunu fark ettim. Teknolojinin gelişmesi ve seçeneklerin çoğalması ile birlikte piyasada niteliksiz birçok masal kitabı bulunmaktadır. Ebeveynler ve öğretmenler olarak popüler olan her masal kitabının seçilip okutulmaması ve daha titiz bir şekilde incelenmesi taraftarıyım. Bu konuda bireysel olarak herkese çok fazla görevler düşmektedir. Ben de bu tezi hazırlarken bu konuya küçük de olsa bir katkı yapmak istedim. Yarının toplumsal yapısını bugünün sağlıklı olarak yetiştirilen çocuklarının oluşturacağını düşünerek bu akademik çalışmayı hazırladım.

BİRİNCİ BÖLÜM

MASAL KİTAPLARINDA İLLÜSTRASYONLAR

1.1.İllüstrasyon Nedir?

İllüstrasyon açıklamasından önce masalın terim anlamını incelemek ele alınan illüstrasyon konusunun bütünlüğü için önemli bir nokta olacaktır.

"Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağandışı olayları anlatan hikaye, ".(Larousse, 1972, 425) türündeki kısa yazılardır. Başta sözlü edebiyat ürünü olarak bilinen masal daha sonra ki dönemlerde yazılı edebiyat ürününe dönüşmüşken sayfalarında yer alan resimlerle de bir bütün olarak anılmaya başlamıştır. Bazen içerisindeki metinlerin önüne geçen masal illüstrasyonları zamanla daha büyük kitlelere hitap ederek popülaritesini artırmayı başarmıştır.

İllüstrasyon; bir yazıyı anlatırken az çizgi ile çok şey anlatma sanatına verilen isimdir. Tarihi resim kadar eski olmasına karşın kendini çocuk hikâye kitapları ile tanıtmış 1700'lü yıllarda çocuk hikâye kitapları ile altın çağını yaşamıştır ve ayrı bir kazanç kapısı olarak da büyük bir sektör haline gelmiştir. Günümüzde grafik ve baskı sanatları ile birlikte anılsa da resim sanatının en önemli temsilcisidir. Kelime manası olarak ise ; "Latince kökenli olup "lustrare" anlamında "anlaşılır kılmaktır" Bir "metin" veya konunun içinde yer alan "görsel varlıklara" verilen isimdir." Asıl amacı bir fikri daha etkili ve verimli bir şekilde açıklamak, aydınlatmaktır. Daha girift olarak illüstrasyon eşlik ettiği materyal hakkında yorumlama yada açıklamalar yapar. Bir hikayeyi canlandırmak, garip tuhaf şeyleri canlandırmak ya da mesajın vurgusunu arttırmak için

kullanılır. Bir illüstrasyonun başarısı ve başarısızlığı onun bildiriye iletmesine bağlıdır’’ (Gıkonv 1991, 10). Bir illüstrasyona başarılı olmuş demek onun anlatmak istediği ana fikri yazısız bile okuyucuya aktarmasıyla mümkün olmalıdır. Güney Afrika’da bulunan Lascaux Mağara resimleri ve Kuzey İspanya’da bulunan Altamira Mağara resimleri resmin ilk örneklerinden sayılsa da açıklayıcı, bilgi verici özellikleri düşünüldüklerinde illüstrasyon sanatına giren ilk örneklerdendir denilebilir. İllüstrasyon tasarımları kitap okumaya verilen önemle doğru orantıda gelişme göstermiştir. İlk baskı anlamında illüstrasyon ise ‘‘M.Ö 868 de basılan Çinlilere ait ağaç baskı kitap Diamod Sutra of AD 868’’dır. Bu erken baskı örneklerine rağmen, metin ve illüstrasyonların üretilmesi için büyük bir faaliyet alanı sağlayan, hareketli kullanılabilen baskının icadı (matbaanın) 15.yüzyılın sonundaydı. 16.yüzyıl ve17.yüzyıl’da ise gravür ve metal baskı tekniklerde işler üretiliyordu’’ (Keskin 2015, 16).

Resim 1. Güney Afrika’da bulunan Lascaux Mağara resimleri ve Kuzey İspanya’da bulunan Altamira Mağara resimleri resmin ilk örneklerindendir

İnsanlık tarih boyunca sanatla uğraşmıştır. Bazı sanat dallarının varlığı diğerlerinin doğmasına veya birlikte gelişip ilerlemesine neden olmuştur. Endüstri Devrimi sanatın gelişmesine zemin hazırlamış ve bu dönemde okur yazarlığa verilen önem artmış buna binaen illüstrasyon sanatı da büyük ilerleme kaydetmiştir. Özellikle masal anlatımlarında kullanılan resimler belirli bir süreden sonra metinlerin dahi önüne geçmeye başlamıştır. Aslında tarih boyunca resim ve illüstrasyon iç içe anılmıştır. Mağara duvarlarına yapılan resimler resim sanatının tarihini mi yoksa illüstrasyon sanatının tarihini mi bize vermekte olduğu hala şaibeli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı yorumculara göre resim ve illüstrasyon aynı anlama gelirken bazılarının göre ise illüstrasyon sanatının bilgi verme amaçlı tasarlandığı üzerinde durulmuştur. İllüstrasyonun Nazi Almanya'sında komutanlar ve askerlerin haberleşmesi için kullanıldığı da söylenmektedir. 20.yüzyılın başlarında büyük bir çıkış yapan illüstrasyon sanatı realizm akımını ve teknolojiyi kullanarak çağa ayak uydurması günümüze kadar varlığını devam ettirmesine neden olmuştur. Dünyada büyük bir yere sahip olan illüstrasyon bizde hala yurt dışı ile karşılaştığımızda çok geride planda kaldığı gözlemlenmektedir. Günümüzde illüstrasyon teknolojinin yaygınlaşması ile Türkiye'de yeni yeni yaygın bir kullanım alanına sahip olmaya başlamıştır. İyi bir illüstratörün ilk önce edebiyatla ilişkisinin iyi olması, yazılarla, metinlerle resmin arasında bağ kurabilecek entelektüel bir yapıda olması gerekmektedir. İllüstrasyonun resim açıklama yanında estetik kaygılarda güttüğü bilinmektedir. Resim sanatı kadar kompozisyon, perspektif kuralları ve tasarımın kullanıldığı kurallar silsilesini de yoktur.

“İllüstrasyon ne bir stil ne bir süreç ne de bir teknik değildir, o bir imaj yaratmak için sebeptir. İllüstrasyon daima bir şeye karşılıktır. İllüstrasyon belli bir amaca karşılık ürün olduğu zaman, ürüne sebep olacak şeyler; magazin ve kitaplardaki metinler olabileceği

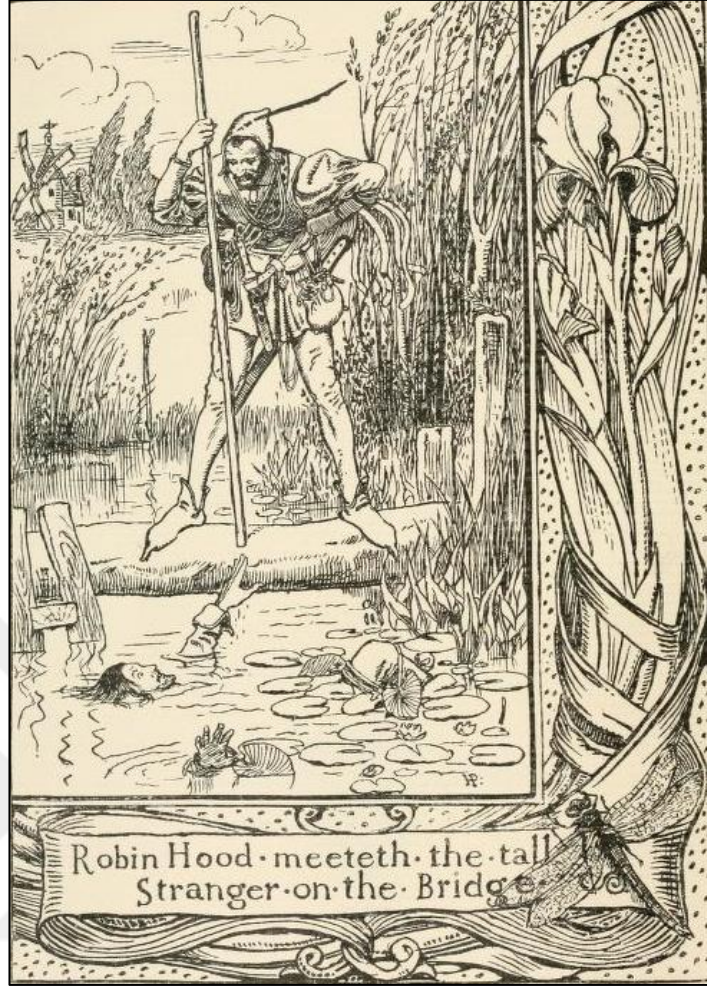
gibi reklam kampanyalarındaki konu da olabilir’’ (Meachem <http://www.wlv.ac.uk>).

İllüstrasyon yeni bir jenerik gibi görünse de tarihi çok eski çağlara dayanmaktadır. Hayatımızın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Alışveriş merkezleri, okullar, kırtasiyeler, hastaneler gibi yazılı veya yazısız büyük bir alana yayılmıştır. Ülkemizde ilistire etmek amaçlı ilk kez tasarımlar İhap Hulusi tarafından kullanılmıştır. İllüstrasyonun ortak amacı aslında anlattığı nesneye kattığı anlamdan geçmektedir. Az çizgi ile çok şey ifade etmesi ya da sanatsal bir kaygıdan, tasarımdan çok konunun üzerine ustaca eğilmesi hatta mizansen yönüyle herkesin dikkatini çekmeyi başarmıştır.

Dünyada en önemli temsilcilerinden biri Caldecot Randolph’dur. ‘‘Brandywine okulu’’ ile akademik alanda da kendini göstermiştir. Amerika’nın kendi döneminde önde gelen akademisyen ressamlarından birisi olan Howard Pyle tarafından 1853-1911 yıllarında Amerika’da kurulmuş bir sanat okuludur. Bu okulu diğerlerinden ayıran özellik ise İllüstrasyona verilen önemdir. Ayrıca Amerika’nın önde gelen illüstratörlerini yetiştirmiş olması da Brandywine tasarım alanında ayrı bir önem verilmesine neden olmuştur. Pyle, 1895'te sanat eğitimlerine Drexel Üniversitesi'nde sanat dersleri vererek başlamıştır. Yalnız akademisyen olarak çalıştığı kurumda resim sanatının önünün kesildiğine ve özgür bir şekilde sanatçı yetiştiremediğine inanarak işinden ayrılmıştır. 1900 yılında kendi sanat atölyesini kurmuştur. ‘‘Bu okul 1900’lerde Amerikan illüstrasyonunun babası olarak anılan Howard Pyle tarafından Pennsylvania Chadds’da kurulmuştur. Pyle, Amerikan sanatıyla ilgili figüratif görüşünü yaymak istiyor ve amacının ‘illüstratörler yetiştirmek değil, resim yapan insanlar’ yetiştirmek olduğunu söylüyordu. Öğrencilerini resim yapmak ve mizansen yaratmak, kompozisyon kurmak üzere eğitiyor ve kendilerini seçtikleri konunun içine yerleştirmeleri, resmin içinde yaşamaları için yüreklendiriyordu. N.C Wyeth, Jessie Willcox Smith ve Frank

Schoonover, Pyle'in öğrencileri arasındadır. Howard Pyle'in Book of Pirates (Korsanlar Kitabı) adlı kitaptan renkli gravür baskı örneklerinden biridir (Wıgan 2012, 54).

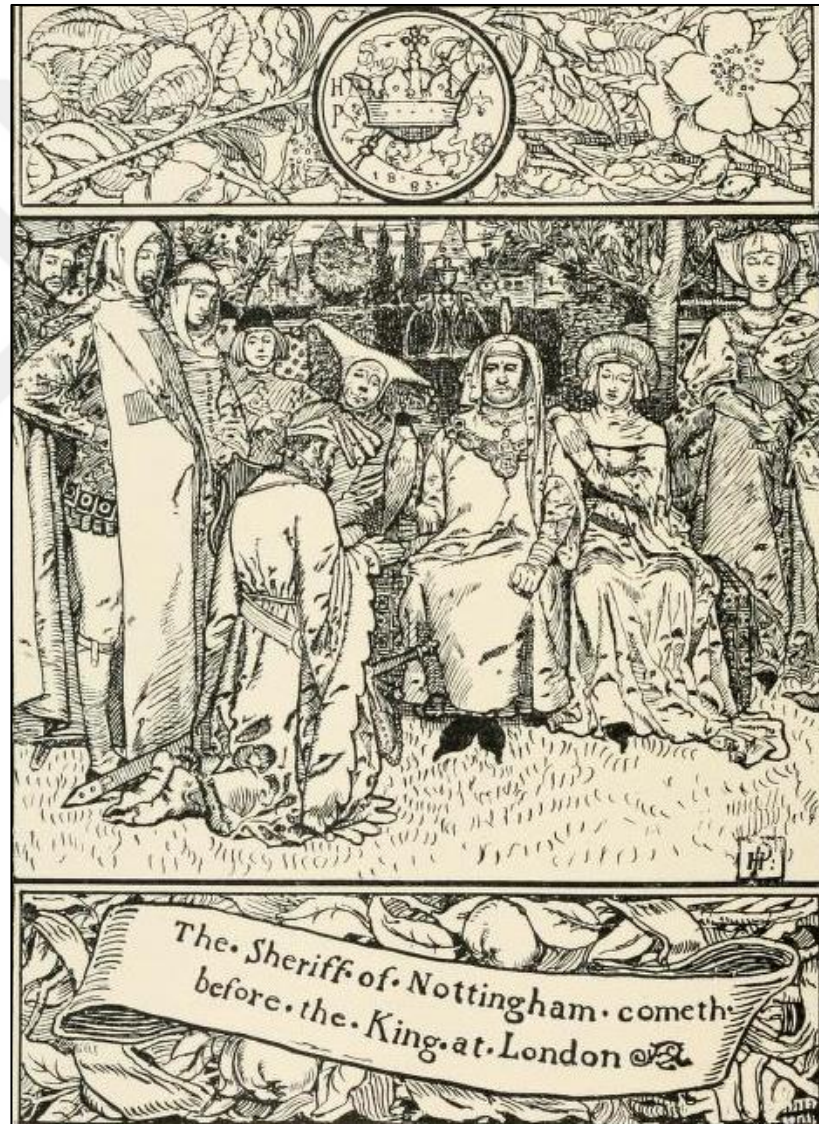
Howard Pyle kimdir? Amerikalı akademisyen, sanat eğitmeni ünlü illüstratör, ressam ve yazar ve aynı zamanda tasarımlarını yaptığı çocuk kitapları ile tanınan entelektüel bir kişilik olarak bilinmektedir. New York 'ta sanat eğitimcileri okulunda eğitimini tamamlamıştır. Çizimlerindeki üslupla Albert Dürer' e benzetilmiştir. Döneminin modası olan "ART NOUVEAU" tarzında eserleriyle de dikkat çekmiştir. Kullandığı stilleri ustaca halk arasında anlatılan masallarla yazı dilinde buluşturmuş ve ününe ün katmıştır. En önemli eserleri 1883'te hem yazdığı hem de resim tasarımlarını yaptığı Robin Hood'un Neşeli Maceraları hikâye kitabıdır. Asıl üne kavuşmasına neden olan ise Robin Hood masal kitabıdır. Korsanlar kitabında yer alan illüstrasyonları ile de okulu Brandywine'nin illüstrasyon üslubunu göstermiştir.

Resim 2; Howard Pyle, *Robin Hood*, 1883

Avrupa ve Amerika'da 20.yüzyılın başlarında varlığını hissettiren özellikle dekoratif amaçlı sanat tarzı olarak gelişme gösteren "Art Nouveau" birçok ressamı da arkasından sürüklemeyi başarmıştır. Kompozisyon yapısı olarak inceleyip ele aldığımızda kıvrımlı hatları, çiçekli motifleri özellikle cam, afiş tasarımı ve illüstrasyon sanatını etkisi altına almıştır. Pyle ve Brandywine da okuyan öğrenciler karşılaştırılıp değerlendirildiğinde öğrencilerin aksine Pyle'ın eserlerinde empresyonist ressamlar gibi değil de Rönesans döneminde yaşamış ressamların tarzına yakın çalışmalar yaptığı görülmektedir. Albert

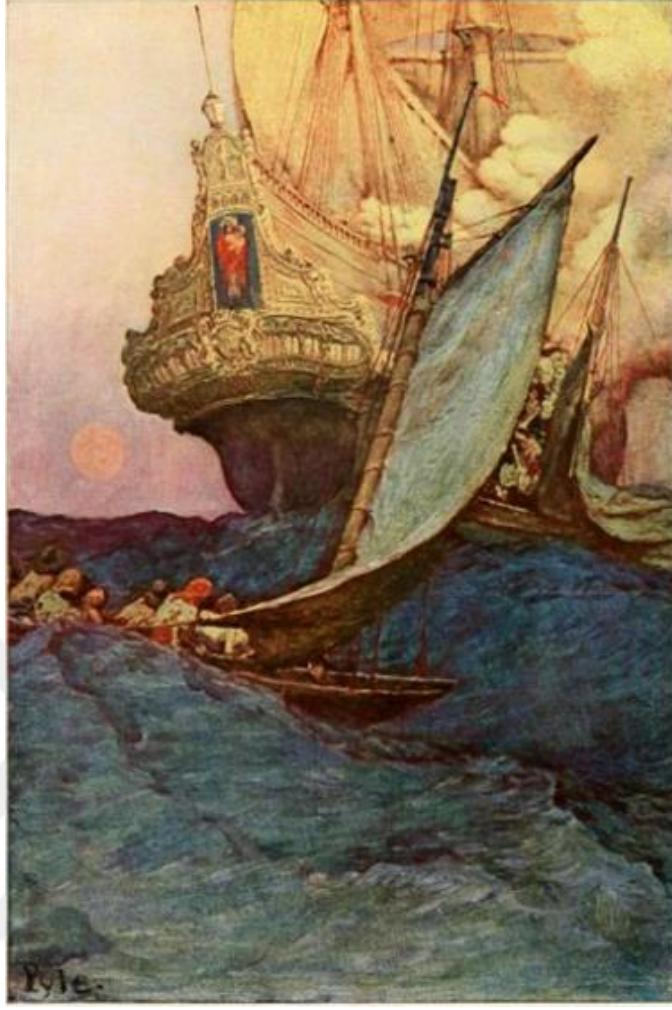
Dürer gibi çizgisel çalışmalarda ve gravür baskı tadında tasarıyla ön plana çıkan Pyle masal kitaplarında yer alan yazılarından çok illüstrasyonlarıyla akıllarda yer edinmiştir. Resim 3’de gördüğümüz tabloyu incelediğimizde hem çizgisel üslupta yapılan gravür dikkat çekerken kompozisyon açısından ‘‘Art Nouveau’’ sanat akımından izler görülmektedir.

Resim 3; Howard Pyle, *Robin Hood*, 1883

Kitap içerisinde illüstrasyonlar kitapta yer alan metinlerin anlamlarını güçlendirmek için yapılan tanımlama cümleleri gibidir. Güçlü bir anlatım yöntemidir. Pyle, illüstrasyonlarında ilk piyasaya çıkan çocuk hikâye kitaplarında yer alan dini konuları işlenirken o dönemde dini ve din adamlarını ya da yönetimi övmeye gibi konulara yer vermemiştir. Aksine yöneticileri ve din adamlarını fazlasıyla eleştiren tasarımlar yapmıştır. Pyle'ın yaptığı masal tasarımlarında otoriteyi sarsan kilise mantığı yerine mutlak monarşiye sahip olan devletler daha önemli bir yere sahip olmuştur. Yalnız anayasal düzenden sonra İngiltere Kraliyet ailesinin yetkilerine yeni bir düzenleme getirerek anayasal monarşiye geçilmiştir. Pyle tarafından kaleme alınan Robin Hood masalı İngiltere de bilinen bir şehir efsanesidir. Victoria döneminde sıkça halkın ağzında dolaşan bu masalı Pyle çocuklar için uyarlamış ve bir edebiyat klasiği haline getirmiştir. Resim 3'de yine tapınak şövalyelerini andıran karakterler mutlak güç olan kralın etrafında denge sağlar niteliktedir. Dürer'in izlerini taşıyan resimde çizgisel üslup yine kendini gösterirken resmin konusuna bakacak olursak dikkati çeken unsurlar inanca dayalı sembollerin sık olarak kullanılmasıdır. Özellikle figürlerdeki kıyafetleri masalı okumadan bile okuyucuya ne iş yaptıkları hakkında bilgi vermektedir. Resmin hangi olay kurgusu için tasarlandığı ise çok daha kolay anlaşılacaktır. İngiltere Kralını ziyarete gelen şerifin saygısından dolayı başını bile kaldırmayışı otoriter gücün kral olduğunu bize hissettirse de kraliçenin krala olan toplum içindeki samimi tavrı olağan bir durum değildir. Zira herkes kraliçenin krala toplum içinde bu derece lakayt yaklaşamayacağını, elini dahi tutamayacağını çok iyi bilir. Pyle'ın bu konuyu tasarlarken bu kuralı bilmediği düşünülemez.

Resim 4; Howard Pyle, *The Book of Pirates*, 1921

Resim 4' ü incelediğimizde Howard Pyle'in Korsan Kitabından alıntı bir illüstrasyonla karşılaşılmaktadır. 1903 yılında tasarlanan resmin amacı "Brandywine Okulu'nun" tekniğini ve üslubunu göstermek için ressam Howard Pyle tarafından reklam amaçlı piyasada kullanılmıştır.

Dönemin bir başka önemli illüstrasyon sanatçısı ise Newell Convers Wyeth (1882-1945); ismiyle bilinen Amerikalı ressamdır. Ünlü ressam Pyle'in öğrencisidir. Wyeth, yaşadığı süre zarfında birçok resim yapmış Amerika'nın ünlü ressamları arasına girmeyi

başarmıştır. Wyeth resim hayatı boyunca birçok teknik kullanmıştır. Bunların en önemlileri afiş çalışmaları olan baskılar ve kâğıt üzerine çeşitli materyallerle yaptığı çalışmalardır. Etkilendiği akımlar romantizm ve realizmdir. Bazı eleştirmenler onun fotoğraf makinası ile yarışabilecek gerçeklikte resimler yaptığını söylemektedir. Bazen yaptıkları melodramatik olarak görülmüştür. Çizimleri hızlı bir şekilde illüstrasyon açıklaması gibi anlaşılacak üzere tasarlanmıştır. Newell Convers Wyeth ; "Resim ve çizim karıştırılmaz – birbirinden farklı işlevlere sahiplerdir ve birleşmez" dedi (Wikiart Visual Art Encyclopedia).

Resim 5; Newell Convers Wyeth, *We Must Be in The Dungeons*, 1916

Jack London'un masal kitabı olan "Güllerin Savaşı" Wyeth tarafından tasarımı yapılmış 1916'da piyasaya sürülmüştür. Döneminin ressamı ve okul arkadaşları gibi fırça darbeleri ve boya kullanımları empresyonist izler taşımaktadır. Kullanılan ışık-gölge üslubu ise "Barok Dönemde" kullanılan ışıklar gibi sahtedir. Çizgisel üsluptan çok lekese üslupla yaptığı resimler daha çok beğenilmiştir. Wyeth yaptığı resimlere bakacak olursak en önemlileri genellikle çocuk masal kitapları için ilistire ettikleridir.

Resim 6; Newell Convers Wyeth, *Ring Out Liberty*, 1929

Ressamın hemen hemen her resminde hissedilen üslup lekeselliktir. Resimlerindeki genel tavrı ise realizmden çok foto gerçekçilik ve empresyonizmdir. Tablo 6’ da yer alan illüstrasyon örneğinde ‘Barok dönemde’ olsun ‘realizm’ sanat akımında olsun ışık oyunları bariz bir şekilde göze çarpmaktadır. Dairesel kompozisyon kullanan ressam 1650’li yıllarda önemli olan mekân ve mekânda olan ışık Barok resimlerindeki gibi gerçek bir ışık yerine sahte olarak ele alınmıştır. Ana fikir 4 Temmuz Amerika’nın bağımsızlık gününe yapılan vurgu olarak bilinir. İllüstrasyonlar yazının önüne geçecek şekilde tasarlanmıştır. Mekânda gördüğümüz derinlik algısı hem lekesel üslupla hem de çizgisel üslupla incelenmiştir. Işık her ne kadar sahtede olsa istenilen algı bağımsızlık fikri ön plana başarılı bir şekilde çıkarılmıştır. Bu olayı anlatan kadının elindeki Amerikan bayrağı duyguyu en güzel şekilde yansıtmıştır.

Amerikalı kadın illüstratör Jessie Willcox Smith (1863 -1935); olarak tanınan illüstratör de olaylara yaklaşım şekli olarak Newell Convers Wyeth gibi yaklaşmıştır. Asıl mesleği anaokulu öğretmeni olan Smith bu mesleğin yorucu olduğunu ve kendine göre olmadığına karar vererek Pyle’nin illüstratör okuluna yazılan ressamlar arasında yer alır. 19. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde dönemin yayıncıları tarafından aranılan bir illüstratör olarak nam salmış çeşitli kitap ve dergilere illüstrasyon resimleriyle katkı sağlamıştır. Smith’in uzun yıllar süren çalışmaları sonucunda’’ Mother Goose’’ isimli seriyle piyasada yer alması büyük bir çıkış yapmasını sağlamıştır. Seri illüstrasyonları ile de büyük beğeni kazanmıştır. Smith 60’dan fazla kitap resimlemiştir. Bunlardan en önemlileri; Bir Çocuk Ayeti Bahçesi, Küçük Kadınlar, Eski Moda Bir Kız’dır. Smith birçok tekniği aynı dönemde kullanmıştır. Yalnız boyayı kullanım şekli, fırça darbeleri ve mekânda ışık kullanımı Fransız İzlenimci ressamlarla benzerlikler taşımıştır. Ya terk ettiği mesleğinden dolayı ya da annelik

içgüdüyle bilinmez resimlerinin ana konu anne ve çocuk resimleridir. Bazı eleştirmenlere göre ise işlediği konular ekonomik kaygıdan kaynaklı piyasa işi olarak görülmüştür.

Resim 7; Jessie Willcox Smith, 1912 ‘Mrs.Kenwigs and the four little Kenwigses’

Resim 8; Jessie Willcox Smith, 1912 ‘David Copperfield and Peggotty By the parlour fire’

Soldaki resim ‘Mrs.Kenwigs and the four little Kenwigses’ sağdaki resim ise ‘David Copperfield and Peggotty By the parlour fire’ isimli resimlerdir. İllüstrasyonların dikkat çekici yeri ise mekânlardaki benzerliklerdir. Bir fotoğraf karesinde yola çıkılarak tasarlanan resim sadece kişiler ve pozları değişmiş algısı yaratılmıştır. Smith ise okul arkadaşı Wyeth gibi realizm ve empresyonist etkiler görülmektedir. Özellikle boyama

üslubu ile izlenimcilerden etkilendiği düşünölmektedir. Çizgiden çok lekeler ve dairesel kompozisyonlar ön plana çıkmıştır. Her iki illüstrasyonda hissedilen gerçek ise şefkati ile dikkat çeken kadınlardır. Smith buna benzeyen konuları birçok kez ele almıştır.

Aynı kuşakta yer alan ve Brandywine okulunun en önemli ve başarılı öğrencilerinden birisi olan Frank Schoonover (1877-1972) olan illüstrasyon sanatçısı da benzer üsluplarda resimleriyle ünlenmiştir. Amerikalı ünlü resimleyici illüstrasyonlarında efsanevi, macera ve savaş resimlerini konu almıştır. 1896'da Trenton Model School'dan onur derecesi alarak mezun olmuştur. Yeteneklerinden dolayı Howard Pyle'nin kurduğu Brandywine okuluna kabul edilmiştir. Diğer öğrenciler arasında Jessie Wilcox Smith, Newell Convers Wyeth gibi ünlü illüstrasyon sanatçıları da vardı. Gayle Hoskins ile birlikte “ Wilmington Sketch Club “kurulmasına öncülük etmişlerdir. “Schoonover'ın sanat okulu, Pyle'nin Philadelphia'da yeni kurulan Drexel Sanat, Bilim ve Endüstri Enstitüsü'nde, 1896'da başlayan sınıflarında öğrenci olarak deneyimleyecek 1899'da Chadds Ford Yaz Okulu'nda yeteneklerini Pyle diğer yetenekli öğrencileri arasında geliştirdi” (Norman Rockwell Museum).

En dikkat çeken eserlerinden birisi olan Pony Express Rider resmi ressamın kendi hakkında en güzel bilgiye ulaşmamıza yardımcı olur niteliktedir.

Resim 9; Frank E. Schoonover, *Abe Catherson (Pony Express Rider)*, 1916

Resim 9 da görüldüğü gibi sahneler genellikle hareketli kareleri fotoğraf çekimi gibi ele alınmıştır. Resmi incelediğimizde işlenen bütün canlıların mimikleri konuşur derecede gerçekçi ve sahip olduğu o anki anlık duyguları okuyucuya yaşatır.

Resim 10; Frank E. Schoonover, *Jack London's To Build A Fire*, 1902

“Jack London's To Build A Fire” adlı kitabının illüstrasyonlarını Schoonover yapmıştır. Resimlerinde ki ortak özellikler konulardaki duygu yoğunluğunun ön planda olmasıdır. Savaşların yoğun olduğu 20.yüzyılın başları illüstrasyon sanatçılarının altın çağı olarak kabul edilmiştir. Bu dönemdeki sanatçıların ortak özellikleri Schoonover’ın resimlerinde görüldüğü gibi empresyonistlere benzemektedir. Onlar gibi dış mekân kullanımları, boya renkleri ve fırça darbelerinin bariz bir şekilde hissedilmesiyle bu izler görülmektedir. Schoonover’ın ise altmış yıldan fazla olan sanat hayatına 130’u kitap illüstrasyonu olmak üzere 2000 aşan illüstrasyon türünde eserleri 20.yüzyıla damga vuran önemli illüstratör olarak anılmasına neden olmuştur (Wıgan 2012, 54)

İllüstrasyon sanatını günümüz şartlarıyla değerlendirecek olursak eğer teknoloji ve bilgisayarla birlikte tasarım boyutunda büyük bir ivme kazanmış bize dijital platformda

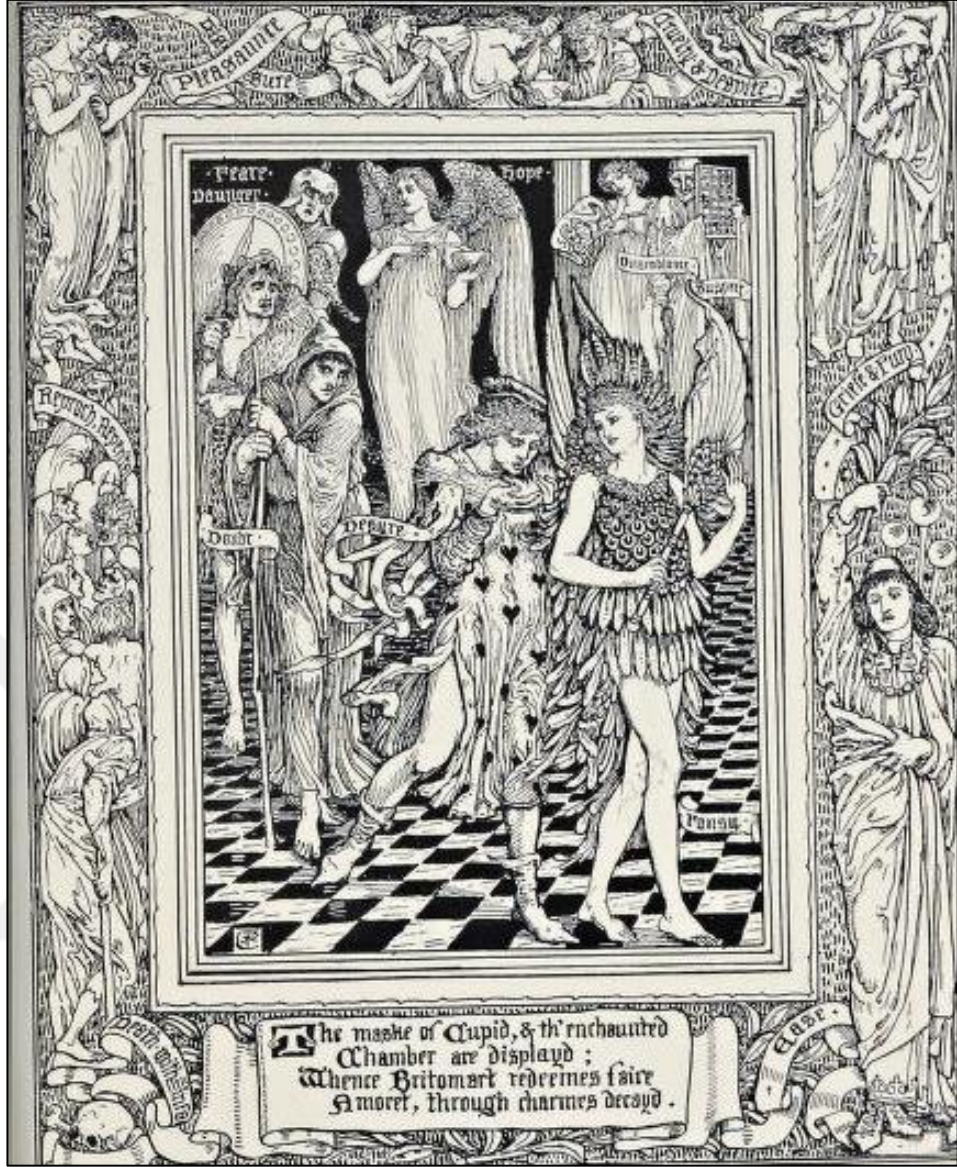
yepyeni boyutlarda sunulmaya başlanmıştır. Özellikle reklam afişleriyle baktığımız her yerde gözümüze çarpmaktadır. Oysaki başta sadece çocuk kitaplarıyla baskı teknikleriyle ilerleme gösterirken şimdi teknolojinin bütün olanaklarından yararlanılmaktadır. ‘17.yüzyıl ‘da bakır gravürlerin basılmaya başlamasıyla ağaç oyma, her yönüyle gerilemeye başlamıştır. Gravürle resimlenmiş ilk baskı kitap 1477’de Venedik’te görülmüştür. Sonraları bakır gravürden çinko ve çelik gibi diğer metallerin üzerine elle ya da asitle oyma teknikleri doğmuştur. Bu tekniklerle beraber taşbaskının icadı ile kitap resminde yeni bir anlatım ve çalışma yöntemi başlamıştır. Taş üzerine resmetmenin ağaç ve metali oymaktan daha kolay olduğu ve bu kolaylık sonucunda da sanatçıların daha kişisel ve daha zengin bir anlatım diline kavuştukları bilinmektedir (Keskin 2015, 16). 19.yüzyıl ve 20 yüzyılda kitap üretiminde seri baskı dönemine geçilmiş bununla birlikte illüstrasyon tekniği de yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte renk ve malzeme bulmada zorlanan ressamların malzemeye rahatça ulaşmaya başlaması illüstrasyonunda teknik gelişimi açısından ilerlemesine neden olmuştur. Baskı tekniklerinden biri olan Gravür’den de fazlasıyla yararlanmışlardır. Nedeni ise dayanıklı bir malzeme olmasıdır. Gravür; oyma baskı tekniklerinden birisidir. Felemenkçe de ‘yeme’ anlamına gelmektedir. Bu yöntemle metal bir plaka üzerine kazıma yöntemiyle görsel çizilir. Genelde iğne gibi güçlü malzemeler tercih edilmektedir. Metal plakaya çizilen görsel, aside dayanıklı lak denilen boya kıvamındaki malzeme ile kaplanır. Açık koyu değerler için ise çizilen resmin kazınan derinliği önemlidir. Bu yöntemden sonra levha asit banyosuna sokulur. En son evrede ise kullanılan levha mürekkeplenir ve nemli olan baskı kâğıda alınır. Caldecott Randolph baskı tekniği ile illüstrasyonun hayatımıza girmesini ve bugünkü konuma gelmesine neden olan en önemli temsilcidir. ‘On dokuzuncu yüzyılda yaşamış

ve ardından gelenleri hayli etkilemiş İngiliz illüstratör ve baskı sanatçısıdır. Caldecott, renkli baskı ustası ve gravürçü Edmund Evans için oyuncak kitaplar tasarlamıştır. Çizimlerinin ikna ediciliği, çizgilerindeki ekonomi, kompozisyonlarındaki denge ve ayrıntı pek çok kişinin hayranlığını kazanmıştır. Caldecott zeka, çekicilik ve nükte dolu çizimleriyle dönemin avcılarını, onların köpek ve atlarını, pastel renkli Kral George dönemi kıyafetleri içindeki insanları betimlerdi. Çocuk kitabı illüstratörlerine verilen Caldecott ödülleri ismini bu sanatçıdan almıştır” (Wıgan 2012, 54).

RESİM 11; Caldecott Randolph, Tug Of War 1877

Caldecott'un bu çalışması ise gravür baskı yöntemiyle yapılmış başarılı bir illüstrasyon örneğidir. Crane Walter (1845-1945); ise döneminde çalışkan ve üretkenliği ile bilinen çocuk hikâye kitaplarında yer alan illüstrasyonlarıyla birlikte tanınmış ünlü bir ressamdır. "Art and Craft" hareketinin öncülerinden ve kurucularından birisidir. Resimlerinde işlediği konular dini ve savaş içeriklidir. Eserlerinde yer alan tasarımlarıyla döneminde yer alan illüstratörlerin önünü açmış ve arkasından gelen tasarımcıları ise fazlasıyla etkisi altına almıştır. Akademisyen olan ressamlar arasında yer alır. Sanat işçileri loncasını kurmuştur. Kraliyet Sanat Okulunda yöneticilik yapmıştır. Baskı tekniğiyle yaptığı sanat eserlerin de Albert Dürer gibi çizgisel üslupta çalıştığı görülmektedir. Yalnız değişik tekniklerde yaptığı yağlı boya, sulu boya, afiş resimlerinde Rönesans etkisi ve Japon Ukiyo-e baskı resim sanatından etkilendiği bilinir. Özellikle güzel ve çirkin masalı ile büyük bir çıkış sağlayan ressamın çıraklık dönemi sona erdiğinde çizim becerisinin fark edilmesinden sonra Linton'un sayesinde Edmund Evans için illüstrasyonlar yapması istenmiştir.

Resim 12; Walter Crane, 1898

Walter Crane'in gravür baskı çalışmaları bize Rönesans dönemini anımsatmaktadır.

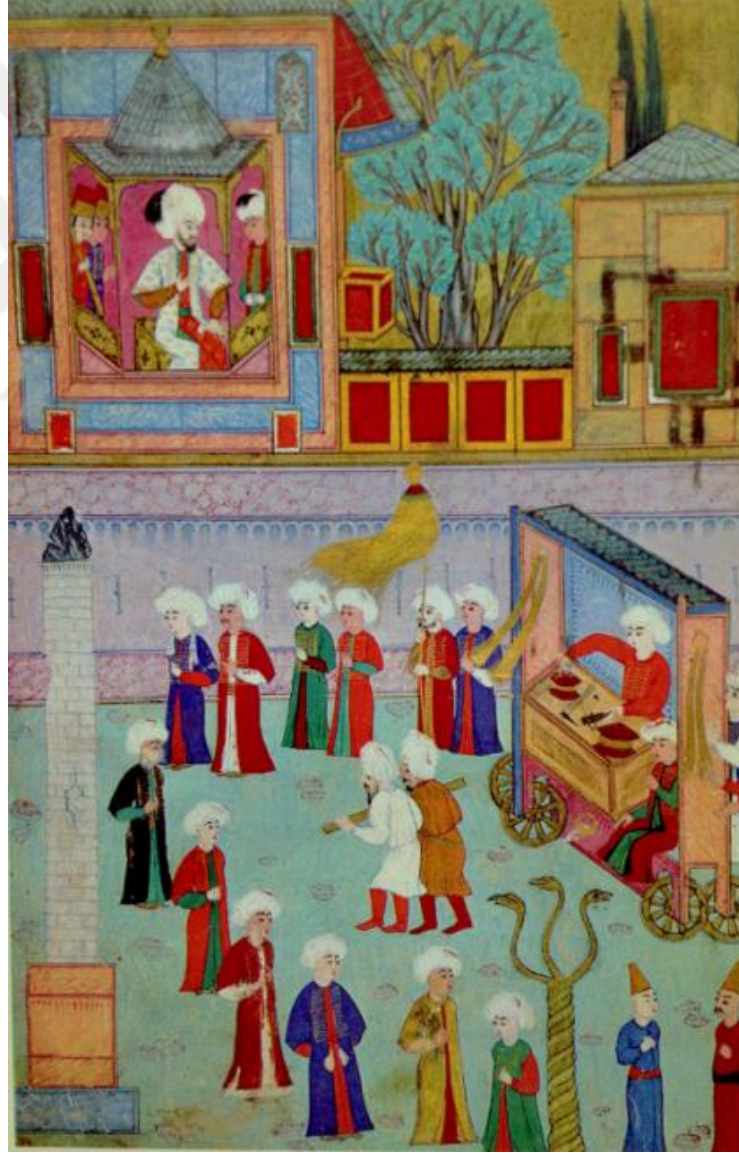
Ayrıca çizgisel üslup yönünden Dürer çalışmalarına da benzemektedir.

Dünyada illüstrasyonun altın çağını yaşadığı dönemlerde Osmanlı imparatorluğu çöküş dönemine girmiş savaşlar ve maddi sıkıntılarla boğuşmaktadır. Yine de kendine özgü minyatür sanatının bilgi verme amaçlı tarihi belge özelliği taşıdığını bilerek minyatür

sanatının illüstrasyon sanatı ile benzerlikleri olduğu bilinmektedir. Osmanlının teokrasi ile yönetildiğinden dolayı inançları bazında plastik sanatlar adına bir ilerlemeden bahsetmek yanlış olur. Fakat illüstrasyon sanatının kullanım şekli minyatür sanatının da aynı doğrultuda kullanılması kültürlerin birbirlerinden etkilendiği fikrini güçlendirir. 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından sonra hem dil hem de sanat adına büyük reformlar gerçekleştirilmiştir. Atatürk'ün "Sanatsız kalmış bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir." Sözü de bunu kanıtlar niteliktedir. 1932 de Halkevleri kurulmuştur. Bu faaliyet sonucunda kitaplar, dergiler yazılmaya piyasaya sürülmeye başlanmıştır. Bu tür hareketlilik bile Türk dilinin ve sanatının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Yalnız Türk kitap resimlemesinin tarihi Türkiye Cumhuriyeti'nden çok çok öncesine dayanmaktadır. Hatta Osmanlı'dan da önceye gidilmesi gerekir. Uygur Türklerinin sanat tarihine baktığımızda Orta Asya Türk tarihinin kitap resimleri dünya kitap resimleme tarihinin en eskilerinden olduğu görülmektedir. Uygur Türkleri yaşayışlarında okumaya, sanata ayrı bir yer ve önem vermişlerdir. Güzel sanatlar ve özellikle minyatür sanatı adına Türk sanatının temellerini atmışlardır. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan serüveni incelediğimizde 12. ve 13. yüzyıllar arası Artuklular dönemi minyatür üzerinde Tarihi bir belge olarak gelişmesine önemli destek verdikleri kitaplardan anlaşılmaktadır.

"Türk minyatür sanatının verimli ve muhteşem bir diğer dönemi Sultan III. Murat'ın saltanat yıllarına denk gelir. Yazar Seyyid Lokman ve Ressam Nakkaş Osman birlikteliği bu dönemde de devam eder. Osmanlı Padişahlarını Şahnamelerini 1579-1597 yılları arasında Seyyit Lokman Yazar ve Nakkaş Osman ile yardımcıları resimlerler. "Şahname-i Selimhan, Şahname-i Sultan Murat III ve Hünername adındaki bu eserler salt resimleriyle değil cildi, tezhibi, hattı ve kitabın bütünüyle tasarımıyla

Osmanlı ordusunu haşmetinin, saray törenlerinin şatafatının, sayfalara geçirilerek belgelendiği, bir tür güç gösterisi örneğidir. Peygamberler tarihini içine alan bir İslam tarihinin resimli üç kopyası da 1583 yılında hazırlanır. Metnini Seyyit Lokman'ın yazdığı Zübdet el-tevarih adını alan bu kopyalarda asıl alanı 64.7*41.5cm ölçüsü ile içine aralarında Nakkaş Osman'ın da bulunduğu 13 ressam ve çıraklarının iş birliği ile yapılmıştır. Tam sayfa 40 resimle gücün vurgulandığı haşmetli bir eserdir. (Tanındı 1996, 39-40).

Resim 13; Nakkaş Osman, III: Murat'ın oğlu Mehmed'in Sünnet Töreni,

Nakkaş Osman tarafından III.Murat zamanında Murat'ın oğlu Mehmed'in sünnet törenini resmetmektedir. 52 gün 52 gece sürdüğü anlatılan Őenliđi okumadan resme bakarak bilgi sahibi olunabilecek Şekilde en ince ayrıntısına kadar ele almıştır. Avrupa resimleri gibi bir perspektiften ya da figür de anatomik bir yapıdan bahsetmek mümkün değildir. Yakın tarihimize geldiğimizde ise Türkiye tarihinin illüstrasyonla tanışması ilk olarak İhap Hulusi Göray sayesinde olmuŐturalar. İhap Hulusi Türkiye'de grafik sanatının babası olarak anılan sanatçıdır. Genellikle büyük firmaların reklam afiŐlerini yaparak tanınmıştır. En tanınmış eserlerinden biri Atatürk'ün isteği üzerine yapmış olduğu Alfabe kitabının kapak tasarımıdır. Daha sonra Ziraat Bankası'nın amblem tasarımını yaparak ününe ün katmıştır. Türkiye'nin ilk grafiklerle ilgili sergisini 1935 yılında Beyoğlu'nda açmıştır.

Resim 14; İhâp Hulusî, Türkiye'nin İlk Alfabe Kitabı, 1932

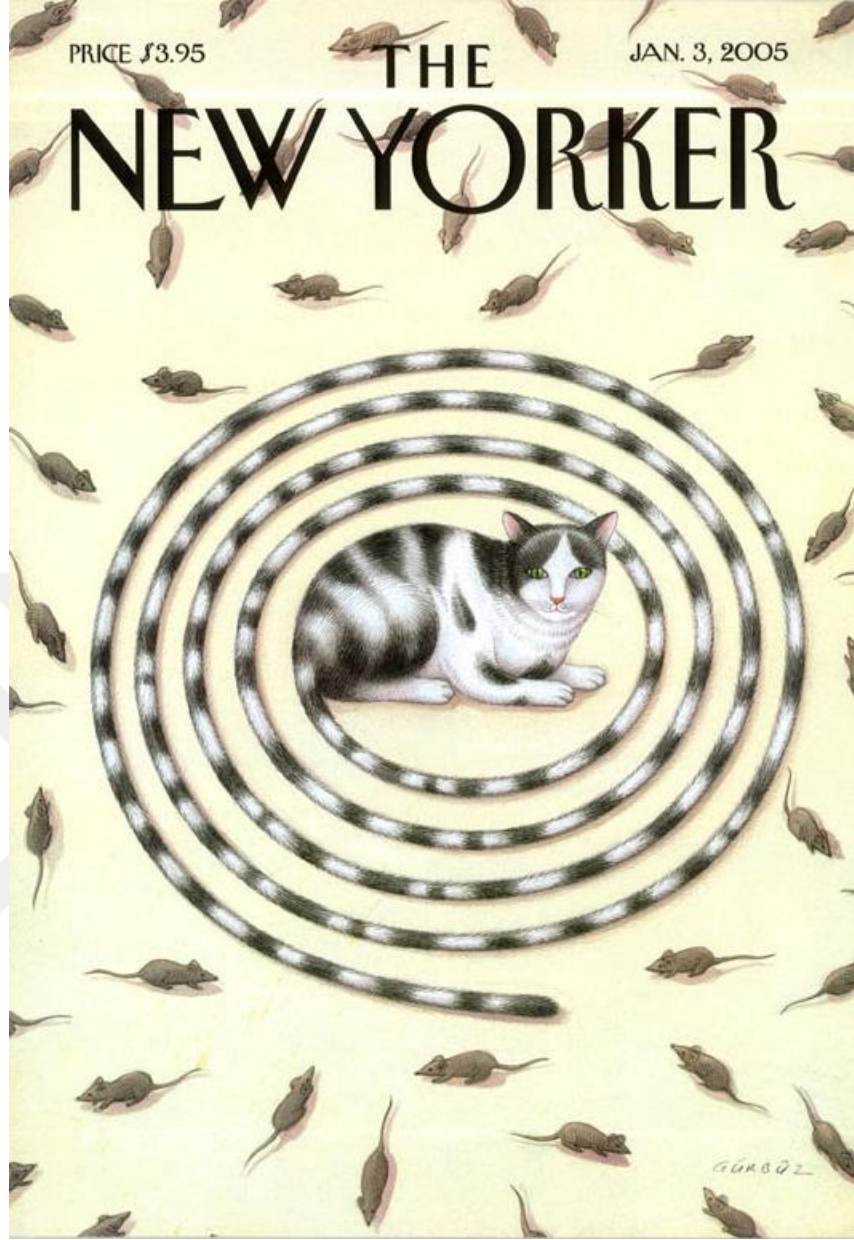
1932 yılında Atatürk'ün özel isteği üzerine İhâp Hulusî'nin yaptığı Türkiye'nin ilk Alfabe kitabı.

Resim 15; İhap Hulusi, Sumerbank Reklam Afişleri, 1931

1931 yıllarında 1. Sanayi için kalkınma planı yapılarak Sumerbank temelleri atılmıştır. Yine Atatürk'ün isteği üzerine Sumerbank adına reklam afişleri İhap Hulusi tarafından tasarlanmıştır. Aynı tarihlerde birikimin önemine vurgu yapmak için tasarlandığı dönemde bankanın reklamlarında özellikle duyurulmuştur. 1931ler Türkiye'nin grafik ve illüstrasyon sanatlarıyla anlam bakımından tanıştığı tarihler olarak bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde illüstrasyon sanatında çalışmalarda bulunan önemli sanatçılar olmuştur. Bunların başında Abidin Dino, Sait Maden gelir. Günümüzde ise illüstrasyon denilince akla ilk gelen isimler hiç kuskusuz Nazan Erkmen ve Gürbüz Doğan Ekşioğlu'dur. Ekşioğlu'nun eserlerini incelemeden geçmişi hakkında bilgi vermek gerekirse; Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu Grafik Bölümünde öğrenim görmüştür. Halen şuan ki ismiyle Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde

Yardımcı Doçent olarak görev yapan aynı zamanda Yeditepe Üniversitesinde grafik tasarım bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmalarını sürdürmektedir. 1977 yılından bu yana karikatür resimlerinde eserler veren sanatçı Ulusal ve uluslararası ödül almış ve ‘‘The New Yorker’’ dergisinde kediler serisiyle 7 kez illüstrasyonlarıyla kapak tasarımında bulunmuştur. Ona göre Türkiye’de bu kadar tanınıp kabul görmesinin nedeni yurt dışındaki başarılarıdır. Çünkü ülkemiz yurt dışındaki başarılarla her alanda daha çok değer veriyor. Şimdiye kadar birçok karma ve kişisel sergide yer almıştır. New York’ta ise dokuz kişisel sergi açmıştır. The Forbes Dergisi’nin bir kez kapak tasarım yaparak yine adından bahsettiren ilk Türk grafik sanatçısıdır.

Resim 16; Gürbüz Doğan Ekşioğlu, *Kediler*, 2005

Günümüzde grafik sanatçıları teknolojinin bütün olanaklarına sahiptir. İllüstrasyon denince ilk akla gelen wacom tablet ve vektör çizimlerdir. Fakat Gürbüz Doğan Ekşioğlu'nun birçok çalışmasında kâğıt üzerine karışık teknik rapido kalem ve rapido mürekkebi kullanılarak boyanmıştır. 30x42 cm kedi kuyruğu ile farelere tuzak

kurmuştur. Bütün fareler yemdir ve bütün yemler bir kişiye aittir. Emperyalizmin en güzel anlatım şeklidir. Gürbüz Doğan Ekşioğlu'nun illüstrasyon konuları gündeme atıfta bulunmaktadır. İllüstrasyonlarındaki konu işleme üslubuyla çağının Nasrettin Hocası gibidir.

1.2.MASAL KİTAPLARINDAKİ İLLÜSTRASYONLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

1920'li yıllara kadar kaynak yetersizliği nedeniyle incelemelerin havada kaldığı masallar 1920'den sonraki dönemlerde bir bilim olarak ele alınmıştır. Fakat bu dönemde de bilimsel makale ve yayınların azlığı nedeniyle kullanılan kaynakçalarda ortak özellik olarak dikkati çeken olgu; nitelikli yapıtların ortaya konulmaması demoralize olmuş ve bilimsel olarak kesinliği ispatlanmamış yapıtlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunsallar nedeniyle birçok kaynak taramasında dikkati çeken olay silsilesi masal incelemelerinin tarihinden çok üzerinde durulan problemler çıkış yerleri, kullanılan motifler, renkler, kompozisyon uygulaması genetik açıdan incelenmesi, betimlemeler, sınıflandırılması ve çeşitleri üzerinde durulmaktadır.

“Doğru bir sınıflandırma, bilimsel betimlemenin ilk adımlarından birisidir. Yapılacak incelemenin doğruluğu, sınıflandırmanın doğruluğuna bağlıdır. Sınıflandırma, her ne kadar bütün incelemelerin kaynağında yer almaktaysa da, kendisinin de hazırlık niteliğindeki derin bir ön araştırmanın ürünü olması gerekmektedir” (Propp 2008, 8). Masalın kaynağı, nereden geldiği konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Masalın Hint mitolojisinden, eski Yunandan, çeşitli kültür ve dinlerden de etkilenerek yayıldığı konusunda görüşler bildiriler bulunmaktadır. Masalların çıkış noktasını bir bütün olarak belirlemek ve belirli bir kültüre, geleneğe, göreneğe, coğrafyaya, dini etnik yapıya

bakılarak ele almamak gerekir. Çünkü bütün bu yapılar yeryüzü olarak bakılacak olursa birbirine bağlantılıdır. Masalların bir bütün olarak değil de parça olarak değerlendirilmesi gerekir. Zaten bir bütün olarak ele alınması da olası bir durum değildir. Çünkü hangi coğrafyadan geldiği, hangi kültüre ait olduğu tam olarak bilinmeyen masallar ilk şeklini korumuştur denilemez. Ancak masal aynı tiplerin etrafında gerçekleşmiş ve o tiplerin etrafında değişmiştir. Bu yapı bize etnik köken hakkında bilgi vermektedir. Masal araştırmaları yapan Thompson ‘tip’ler üzerinde özellikle durmuştur. Çocukların zihinsel gelişimlerini düşünecek olursak bir yetiştikten farklı olduğunu söylemek yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Bir yetişkin gördüğünü işittiğini algılamak çocuk yaşa bağlı olarak gördüğünü kurgulayarak hareket etmektedir. Çünkü soyut düşünme becerileri algı eşliğinin altındadır ve olaylara bir yetişkin gibi analitik bir yaklaşım getiremez. Çocuğun anlama ve kavrama düzeylerini belirten Piaget’in zihinsel gelişim aşamalarından kısaca bahsetmek yararlı olacaktır.

Duyusal-Motor Dönem (0-2 yaş arası): Bu dönem bebeklik dönemine denk gelir. Basit algıların olduğu, farkındalığın olmadığı, basit düzeyde motor ve algı uyumlarının varlığını sürdürdüğü dönemdir.

İşlem Öncesi Dönem (2-7 yaş arası): Kavram öncesi dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde sembol oluşturulur ve bununla birlikte dilde aşama aşama ilerlemeler kaydedilir. Sembolik algı, geçmişte yaşadığı deneyimleri içinde bulunduğu durumlara özellikle oyun sırasında modelleme yardımıyla durumu içselleştirmesine imkân sağlar (Çakıral 2016, 104).

Bizim için en önemli olan dönem ise işlem öncesi dönem olarak bahsedilen 2-7 yaş somut algılama dönemidir. Ve bu dönemde gelişen algılama sistemleri yüzünden

gördükleri çoğu şeyi gerçek sanarak aynısını yapmaya çalışırlar. Kendi kahramanlarını yaratıp kendi yarattıkları canavarlardan korkarlar. Yani bir masalın illüstrasyonlarına bakarak kendini hayata karşı olumlu ya da olumsuz motive edebilirler. Gördükleri korku ve gerilim dolu kareler çocukların kişiliklerinde dönülmesi güç tahribatlara neden olabilir. Sürekli hem basın yoluyla hem de yayın yoluyla işlenen konular döv, parçala, öldür gibi görüntüler belirli bir süreden sonra bilinçaltında normalleşmeye başlayacaktır. Cinsiyet ayrımcılığı da küçük yaşlarda kız çocuklarına Barbie bebekler, çanta, oje, mutfak malzemesi oyuncakları dikte eden bir toplum diğer yandan silah, süperman, örümcek adam gibi çizgi film kahramanlarını da erkek çocuklara özendirerek onlar gibi davranmalarını ister niteliktedir. ‘‘İllüstrasyonlar çocuğa küçük yaşta estetik beğeni kazandırırken, öğrenmesini de illüstrasyonun niteliğine göre hızlandırmakta veya yavaşlatmaktadır. Bu dönemdeki çocukların karşılaştığı resimler, çocukta resim yapma hevesi doğurmalıdır. Bu illüstrasyonlarla çocukta algılama, düş kurma, güzellik duygusu, sosyalleşme, bilgi edinme ve eğlenme yeteneklerini geliştirmesi beklenir’’ (Tuna 1997, 31).

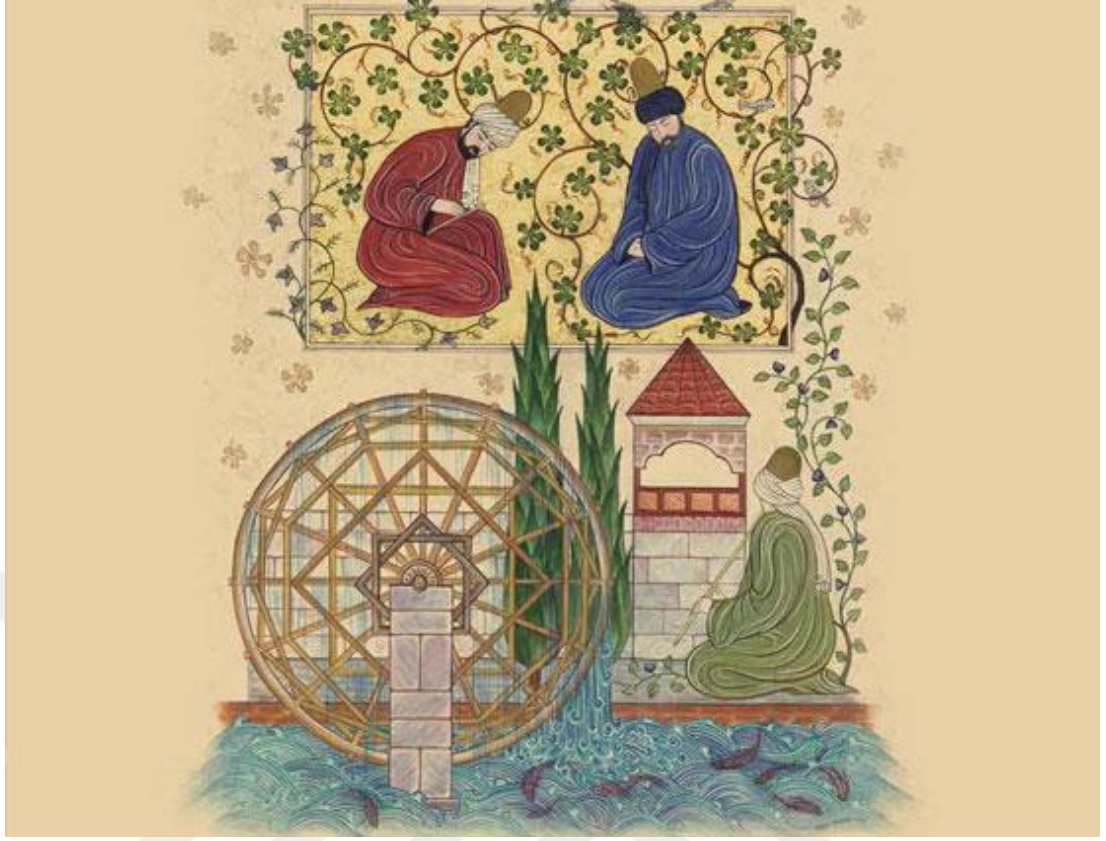
Bu yüzden masalarda yer alan şiddet içeren semboller aileler tarafından diğer olumsuz içerikli semboller gibi yakından takip edilmeli ve özendirilen durumlardan olağanca uzak tutulmalıdır. Yapılan son araştırmalara göre insan %83 oranında görerek öğrenir. Bu durum da görsel materyaller ne denli önemli olduğu vurgusu yetişkinlere bir kez daha hatırlatılmalıdır. İllüstrasyonlara yerleştirilen gerek marka reklamları gerekse cinsel içerikli unsurlar hızlı bir şekilde bilinçaltına yerleşir. Bu durum sadece çocuklar için geçerli değil yetişkinlerde de durum aynıdır. Böylelikle kullanılan her sembol tüketen toplumda yerini alır çünkü hazırlanmak istenen yapı tam olarak budur ‘‘sadece tüket.’’ İnsan beyni algıda seçicilik psikolojisine göre çalışır ve her nesne beyinde ayrı

bir çağrışım yapar. Tüketen toplumlarda çocuğa dayatılan görsellerin başında hatta en dikkat çeken semboller çocuklara çok fazla cinsel mesajların verildiği semboller olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek İllüstrasyonlar yoluyla gerek çizgi filmler yoluyla çocukların bilinçaltı kirletilmektedir. Birçok reklam illüstrasyonlarının içerisinde çıplak insanlar ve cinsel uzuvlarını yerleştirmeleri ve belli hayvan resimlerinin konulması tesadüfî olaylar değildir. Böyle sembollerin birden fazla tekrarlandığında ise bilinçsizce hipnoz etkisi yaptığı bilinmektedir. Bunlar dikkate alındığında çocuklarımızın ilgi duyduğu masallar da çizgi filmler de dikkatle ve özenle seçilmelidir. Yabancı menşeli çizimler ise genellikle kendi toplumunda ki örf ve adetleri, kültürleri başka toplumlara empoze edilmek için tasarlanmış niteliktedirler. Hiç düşünülmeden bilinçaltı eşiğinin ayırt ettiği cinsel objelerde çocuklarımızı etkisi altına almaktadır. Cinsel objelerin bu denli karşımıza çıkmasının nedeni bilinçaltının bu objelere daha duyarlı olması ve erken tepki vermesidir. Bunu bilen üreticiler tüketiciye çok tüketmeyi emrederlerken bunu kelimelerle telkin etmek yerine gözün algılayamadığı fakat bilinçaltının algıladığı görselleri tercih ederler. Bunlara toplu olarak subliminal mesajlar denildiğini birçok kez duymuşsunuzdur. Subliminal mesajların olumsuz etkileri bilindiği halde her şekilde karşımıza çıkmaktadır. Çocuklara yönelik yapılan illüstrasyonlara yerleştirilmiş pornografik mesajlar, şiddet içeren görüntüler ve gayri ahlaki semboller çocukların beyinlerini kirlettiği gibi toplumsal çöküşlere de neden olmaktadır. Örnek vermek gerekirse Robin Hood'un zenginden çalıp fakire vermesi iyi gibi görünse de yasal olmayan yollardan gayrimeşru kazancın meşrulaştırılması durumu söz konusudur. Masallar çocuğun kitap üzerindeki illüstrasyonları görüp düşünmesini sağlamak, çocuğun zihinsel gelişimine katkıda bulunmak için tasarlandığı düşünülen materyallerdir. Yetişkin için çalışmak kazanç sağlamak ne anlam ifade ediyorsa bir

çocuğun zihinsel faaliyetlerini geliştirmesi de onun yaşantısı için hayati bir önem arz ettiği unutulmaması gereken bir gerçektir. ” Okul öncesi dönemde görsel algılama becerilerinin desteklenebilmesi, çocukların küçük yaşta duyarlılıklarının arttırılması ve duyarlılıklarını nasıl kullanacaklarının öğretilmesi için çocuklara zengin görsel uyarılar ve deneyimler sağlanmalıdır. Çocuk bu sayede "bakmayı ve görmeyi" öğrenmekte, yaşadığı ve bulunduğu çevre hakkında bilgi toplamakta, kendisinin yapabileceklerinin farkına varmaktadır.” (Aksoy2009,3)

Resimli kitapların varlığı ve önemi Avrupa’da 1658’lere kadar giderken bizim ülkemizde ise ders vermek amaçlı Tanzimat Döneminde piyasaya olan çok fazla eser bulunmamaktadır. Piyasada masal kitabı olarak var olan en bilinen eser ise Nabi’ye ait olan ‘Hayriyye’ adlı eserdir. Nabi’nin ‘Hayriyye’ adlı eseri “Orbis Pictus” gibi dini konular üzerinden çocuklara ders vermek amacıyla İslami usullere göre resmedilmiştir. Konu olarak bakıldığında oğluna öğütler vererek onu hayata hazırlamayı amaçlayan bir babanın yaşam şartları anlatılmaktadır. Aslında çocukların yapması gereken hareketler ve tavırlar üzerinde durmayı sağlamaktır. Nabi’nin kendi minyatür resimlerinden oluşan kitap resimlemelerin yanında kompozisyon ve anlatım bakımından Osmanlıdaki ilk resimli masal kitabına örnek sayılır. Resim 17’de görüldüğü üzere sadece dini motifler üzerinde durulurken

Resim 17; Nabi, Öğütler Manzumesi: Hayriyye, 1701

‘‘Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında, eğitime verilen önemle birlikte okur-yazar oranının ve öğrenci sayısının hızla artmasına karşın, çocuk edebiyatı alanında büyük bir atılımın gerçekleştiği söylenilemez. Çocuk edebiyatının ayrı bir uzmanlık alanı olduğu ve bu alanın gereklerine uygun donanımda sanatçıların yetişmesi gerektiği bilinci hâlâ oluşmamıştı. Türkiye’de çocuklar, bu dönemin başlarında da yine yetişkinlerin kitaplarından yararlanarak edebiyat gereksinimlerini gidermeye çalışmışlardır. Bunlar, daha çok Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Aka Gündüz, Mahmut Yesari gibi sanatçıların eserleridir. Bu arada Abdullah Ziya Kozanoğlu; Kızıltuğ (1923), Atlı Han (1924), Türk Korsanları (1926) ve Gültekin

(1928) adlı, doğrudan doğruya çocukların ilgisini ve beğenisini çekecek nitelikte tarihî romanlar yayımlamıştır‘ (Gelgeç, 2015).

Görsel hafızanın yazıdan daha fazla zihinde kaldığı bilimsel olarak kanıtlanmış bir gerçektir. Hızlı öğrenme teknikleri arasında yer alan illüstrasyon sanatı bunu pek çok yöntemle hayata geçirmiştir. Çocuk öğrenme kağıtları, oyuncaklar, bilgisayar oyunları illüstrasyonla birlikte sonradan gelişme göstermiştir. Çocukların masal illüstrasyonları sayesinde görsel hafızaları gelişir algılama eşikleri yükselir çevreyle bağ kurmalarına olanak sağlanır, çevresindeki nesnelere tanımları kolaylaştırır, sosyalleşmesini, bağ kurmasını öğretir, fikir vermeleri, hayal kurmaları, olayları anlamaları, çözüm üretmeleri, kendilerini ifade etmeleri gibi birçok şeye yardımcı olabilir. Çocukluk döneminde resimli çocuk kitaplarının varlığının önemi kabul edilmelidir.

Avrupa’da 17.yy sonlarında önemli bir pazar haline gelen çocuk kitapları okuma-yazma oranının artmasına ve büyük kitlelere ulaştığı görülünce önemli ve kendi başına bir sektör haline almıştır. Bununla birlikte tasarım, kompozisyon, renkler üzerinde de özellikle durulmuştur. Kompozisyonda odak nokta anlatılan konu olmalıdır. Zengin ve karışık bir tasarımdan çok anlaşılır yalın bir illüstrasyon çizimi konuya hakimiyeti sağlarken dikkatin çabuk toplanmasını konuyu daha çabuk kavramaya neden olur. Bazen kelimelerin önüne geçen çizimler konuya vakıf olmamızı daha çabuk ve etkili öğrenmeye olanak sağlar. ‘Resimlerdeki desen güçlülüğü, bu anlamda hem çocuğa keyif verecek hem de ondan önde gidebilecektir. Çizgilerin, formların, kıvrımların renklerle uyumlu danslarıyla katılabilmelidirler. Bu dansa, resimlerdeki tiplerin katılması, çocuklarla empati kurabilmelidir. Kralın pelerinini üstünde hissetmeli, prensin tacını başına geçirebilmeli, kaplumbağa ile anlaşabilmeli, topladığı çiçeklerin kokusunu duyabilmelidir. Böyle bir anlatım ve çizerin içtenliği ancak, okuyucu kitlesinin yaratıcı

ve estetik gelişimine katkıda bulunabilir. Genel biçim, kompozisyon, ritim kaygısına renkler eşlik edebilmeli, resimdeki şiir ve şarkının konusuna uygun olmalıdır” (Sarı 2006, 86). İşini iyi yapan bir illüstratör renk uyumu, sayfa düzeni, kompozisyondan daha çok kitabın resimle uyumunu çözümlmeye aynı zamanda resmin metni anlatabildiği üzerinde durmalıdır. İlk önce konuya kendisi hâkim olmalıdır ki ne anlattığını bilerek tasarımlar yapabilsin. Renkle uyum, kompozisyonla uyum, zaman-mekân uyumu, karakterler ve zaman uyumu bütünlük kurulup kurulmadığı çocuklar için önemli bir ayrıntıdır. Çocuk gördüğü her çizimi belirli bir yaşa kadar gerçek kabul eder ve onu örnek alır, onun gibi davranır, onun giydiği kıyafetleri giyer. Bu yüzden ilkokul kitaplarının resimler gerçek anatomi ve perspektiften uzak basit çizimlerdir. Çizgi filmler ise izleyenlerinin büyük çoğunluğu çocuktur.

Resim 18 Anonim

İllüstratörün konuyu ele alışı odak noktasındaki karakterler kadar önemlidir. Ayrıntıyı biz anlamasak dahi beynimiz anlar düzeyde dizayn edilmiştir. Çocuklar yetişkinlere göre sevdikleri konular üzerinde daha dikkatle durur. Çocuk eğitimi ailede başlar sözünü çok sık duymuşuzdur. Devamı ise okulda şekillenir. Erken dönem çocukluk dediğimiz Freud'un Fallik döneminde 3-6 yaş aralığında çocuk kendini, cinsiyetini ve çevresini tanır. Karakteri bu dönemde oturmaya başlar, hareketlerini tavırlarını hatta estetik kaygılarını ve korkularını kazanma dönemidir. Bütün bu dönemde çizgiler eğitimi alındığı dönemdir. Ülkemizde bunun çok farkında olmayan eğitim sistemi Avrupa da bilinçaltı subliminal reklam dediğimiz reklamlar bu dönemde kişiliğini etkileyecek şekilde özellikle dijital mecralarda işlenmekte ve özellikle üzerinde durulan konular arasında yer alır. Bir yetişkin gördüğünü işittiğini algılamak çocuk yaşa bağlı olarak gördüğünü kurgulayarak hareket etmektedir. Çünkü soyut düşünme becerileri algı eşiğinin altındadır olaylara bir yetişkin gibi analitik bir yaklaşım getiremezler.

Bizim için en önemli olan dönem ise işlem öncesi dönem olarak bahsedilen 2-7 yaş somut algılama dönemidir. Ve bu dönemde gelişen algılama sistemleri yüzünden gördükleri çoğu şeyi gerçek sanarak aynısını yapmaya çalışırlar. Kendi kahramanlarını yaratıp kendi yarattıkları canavarlardan korkarlar. Yani bir masalın illüstrasyonlarına bakarak kendini hayata karşı olumlu ya da olumsuz motive edebilir. Gördükleri korku ve gerilim dolu kareler çocukların kişiliklerinde dönülmesi güç tahribatlara neden olabilir. Sürekli hem basın yoluyla hem de yayın yoluyla işlenen konular döv, parçala, öldür gibi görüntüler belirli bir süreden sonra bilinçaltında normalleşmeye başlayacaktır. "Yayınevlerinin illüstrasyonlama işini hafife alması ve bu konuda yetkinliğe sahip olmayan kişilerle çalışması da zamanla kalitesiz işlerin çıkmasına neden olmuştur. İşin ticari boyutunu düşünen yayın evleri illüstratörlerin de kalitesinin

düşmesine neden olmuştur. Diğer başka olumsuz sebeplerden biri ise dijital platformun günden güne güçlenmesi de masal resimleme işini sekteye uğratmıştır. Birbirinin aynısı işler, yaratıcılıktan yoksun sırf yapmak için yapılan çizimler estetik değerleri de zayıflatmıştır. Her konunun dikkatsiz ve özensiz işlenmesi toplumda kapanması zor yaralar açmaktadır. Nitelikli eserlerin azalması ve çocuğun hayatına yeni teknolojik araçların girmesi de kitap okumanın azalmasına ve masal kitaplarının önemini yitirmesine neden olmuştur. Burada özellikle üzerinde durmak istenilen konu çocuğa verilen asıl mesaj ve sunulan içeriktir. Çocuğun gelişiminde üzerine gitmesi gereken korkularıyla yüzleşmesini sağlayan masallar artık yok denecek kadar azdır. Artık masal illüstratörleri çocuğun üzüntüsünü, sevincini, acısını resimlere bakarak onları anlatarak veya çizerek dile getirmesini izin vermek yerine çocuğu ikinci plana atarak kendi istekleri doğrultusunda toplumu şekillendirmek adına tasarımlar yapmaktadır. Nitelikli bir masal kitabında illüstrasyon önemli bir ayrıntıdır. Pedagoglarla incelenen kitaplar aileler tarafından tekrar tekrar incelenmelidir.

1.3.MASAL KİTAPLARINDAKİ İLLÜSTRASYONLARIN ARAÇLARI VE TEKNİKLERİ;

İllüstrasyonlar ilk başlarda geleneksel yöntemlerle sunulurken sanayi devriminden sonra kitap basımının artması ile teknolojik kullanımların yaygınlaşması ile dijital ortamlarda kullanılarak çoğaltıldı ve inanılmaz atılımlar gerçekleştirdi. İlk çıktığı tarihlerde estetik kaygılar güderek yapılan illüstrasyonlar daha sonra ki estetik kaygılardan uzak bezeme, süsleme ve aynı zamanda bilgi vermek amacıyla yapıldı. Kısa sürede evrenselleşti ve hayatımızın bütün alanlarında varlığını kabul ettirdi.

1.3.1. Kağıt

Ağaçlardan elde edilen selülozik maddenin hamur kıvamına getirilerek işlenmesi ile birlikte elde edilen madde kurutulurak kâğıt halini almaktadır. İlk kez M.S.2.yy Çin’de kullanılan kâğıt daha sonra ipek-baharat yolları kullanılarak ticaret vasıtasıyla Avrupa’ya yayılmıştır. Avrupa’ya 12.yüzyılda gelmiştir. Üzerine kullanılan teknikler için özel gramajlarda ince, orta, kalın şekillerde üretilmektedir. Mürekkep ve sulu boya kâğıtları, Bristol kâğıtları, grafik tasarım için üretilen kartonlar bunlara örnek olarak gösterilebilir. Her ne kadar illüstrasyonlar dijital ortamlara kaymış olsa da hala kağıt illüstrasyonda önemli materyallerin başında gelmektedir.

1.3.2. Kara Kalem ve Diğer Kalem Çeşitleri

Kara kalem bir teknik olarak ele alındığında insanoğlunun ortaya çıktığı çağlara denk gelmektedir. Çizim tekniklerinin en eski araç –gereçlerinden birisidir. Şuan ki halinden farklı olarak kömür boyalarla elde edilen lekesele değerlere verilen isimdir. Çizim aracı olarak kullanıldığının kanıtı ise Kuzey İspanya’da yer alan Altamira Mağarada yer alan duvar resimleri örnek olarak gösterilebilir. Kömür, füzen, ateşte yakılarak elde edilen çubuklar o dönemde kullanılan kalem olarak kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde ise bitki köklerinden, kimyasal boyalardan veya geleneksellikten yana olanlar için piyasada en ucuz araç olarak kömürden elde edilen kurşun kalemden yararlanılmaktadır. Malzemeler arasında kurşun kalem, füzen, kömür gibi kalem çeşitlerinin kağıt üzerinde yarattığı etki değerleri farklıdır ve dokularında da farklılıklar gösterirler.

1.3.3. Sulu Boya

Sulu boya masal illüstrasyonlarında en fazla kullanılan tekniklerdendir. Ayrıca ressamlar ve illüstratörler arasında da sevilerek kullanılmıştır. Gramajı ağır kâğıtlar üzerine bol su ile yüzeyi tam kapatmadan uygulanmaktadır. Diğer boya teknikleri gibi hata kaldıracı bir teknik değildir. Kapatıcı bir özelliği olmadığı için hata kabul etmemektedir. Sulu boya kullanan sanatçıların en önemli özelliği titiz çalışmalarınıdır. Titiz olmak zorundadır. Suyun temizliği boya karışımının temizliği, paletin temizliği resme yansımaktadır. Watercolors su bazlı kuru boya ve kök sulu boyalar olarak ikiye ayrılırlar. İlk örnekleri Mısır da hiyeroglif resim yazılarında papirüs kâğıdı üzerinde görülmüştür. Daha sonra Avrupa'da fresklerde karşımıza çıkmıştır. İlk dönemlerde renkli topraklardan ve bitki özlerinden su ile karıştırılarak elde edilmiştir. İllüstrasyon tarihi boyunca sıklıkla kullanılmış, dayanıklı bir boya türü olarak kabul edilmiştir. Sulu boya genellikle doğayı resmetmek üzere botanik veya vahşi yaşam içerikli alanlarda kullanılır. Sulu boya, özellikle on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinde topografi çalışmaları, ilginç manzaralar ve seyahatleri saptamak için kullanılan çok popüler tekniklerdendir. Suluboyanın o dönemlerden süregelen popülerliği, çağdaş doğal tarih ve moda illüstrasyonlarında suluboya tekniklerinin kullanımında da görülebilir'' (Wıgan 2012, 230). En önemli temsilcilerinden birisi ise ünlü kadın sanatçı Beatrix Potter İngiliz yazar ve masal illüstratörüdür. Tavşan Peter'in yaratıcısı olarak tanınmıştır. Sulu boya ve peyzajları dikkat çeken sanatçı birçok karaktere can vermiştir.

Resim 19; Beatrix Potter, Peter Rabbit And Mrs Tiggy-Winkle, 1905

4-8 yaş çocuk kitapları tasarımını yapmış ve çocuk dünyasında önemli bir yere sahip olmuştur. Tavşan Peter ve Bayan Tiggy Winkle karakterlerinin yaratıcısıdır. Sulu boya tekniğiyle yapılmıştır. Beatrix Potter'ın yaratıcısı olduğu Tavşan Peter ve arkadaşları, ailesi, günlük yaşantılarının anlatıldığı olayları konu almış ve kibarlıkları ile ebeveynler tarafından özellikle kabul gördüğü düşünülmektedir. Sanatçının kendine has boyama tarzı ile sulu boyayı karakteristik bir şekilde kullandığı görülmektedir. Tavşan karakterlerini incelediğimizde ise dikkat çeken bir başka ayrıntı minyatürde kullanılan tarama tekniğiyle benzerlikler göstermesidir.

1.3.4. Yağlı Boya

1866-1943 yıllarında yaşamış İngiliz yazar 20.yüzyıla Tavşan Peter illüstrasyonu ile damgasını vurmuştur. 15. yüzyılda önemli bir yer edinen ve yağlı boyalar yeni sanatların doğuşuna neden olan en önemli tekniklerdendir. Üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen geleneksel yağlı boya yöntemi hala resimlerde sıklıkla kullanılan bir tekniktir. Geçmişte zor elde edilen yağlı boyalar özellikle; maviler, sarılar kimya sanayinin gelişmesiyle herkes tarafından ulaşılabilen malzemeler olmuşlardır. ‘ Yağlı boya sanatı İtalya’da yer almaktadır. Leonardo daha yirmi yaşındayken Floransalı usta ressamlar kütüğüne kaydedilmiştir. On beşinci yüzyıldan bu yana sanatçılar en çok yağlı boya resimleri yapmışlardır. Yıllar geçtikçe yeni üsluplar ve tarzlar ortaya çıkarak yağlı boya sanatının gelişmesine katkı sağlamışlardır. Çeşitli teknikler ortaya çıkmıştır ve bu sayede giderek gelişen ve yenilenen resimler ortaya çıkmıştır. Kullanılan malzemeler de giderek değişerek ve gelişerek daha kaliteli boyaların ortaya çıkması sağlamıştır. Bugünde yağlı boya sanatına ilgi devam etmektedir’’ (Tunç 2017)..

1.3.5. Guaj boya;

Guaj boyanın tarihine de bakacak olursak yağlı boya kadar eski bir teknik olduğunu görürüz. Mısır sanatından tutun Ortaçağdaki kitap resimleme sanatına kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış, evrensel tekniklerden bir tanesi olarak kabul görmüştür. 11.yy ve 12.yy da sıklıkla karşımıza çıkan bu teknik özellikle Giotto ve Botticelli gibi tanınmış ressamların eskiz defterlerinde sıkça kullanılmıştır. Yağlı boya resim tekniğini kullanan ressamların başında yer alan Rönesans sanatçıları Eyck ve Rubens ‘te bu teknikle resimler yapmışlardır. Albert Dürer’ in ise bilinen manzara resimleri ve hayvan figürleri dikkat guaj boya tekniği ile dikkat çekmektedir. İçerisinde olan zambak ve su bazlı

boyadan dolayı su ile inceltirse bile sulu boya gibi şeffaf bir görüntü elde edilemez. Kâğıt, tuval, tahta gibi birçok yüzeye uygulanabilmektedir. Fakat piyasada en fazla uygulandığı yüzeyin gramajı ağır olan kâğıtlar olduğunu görmekteyiz. Kâğıt özelliklerine bakacak olursak sulu boya kâğıdı gibi emici bir özelliğe sahip olan kâğıtların kullanılması gerekmektedir. Yüzeyin pürüzsüzlüğü ise yapılacak resmin kalitesini artırmış olur. Su bazlı bir boya çeşidi olduğu için sulu boya fırçaları kullanılabilir.

1.3.6. Akrilik Boya

Akrilik boya su bazlı boyalardan bir tanesidir. Hata kaldırabilen su bazlı bir boya tekniğidir. 2 çeşit akrilik boya vardır; bunlardan birincisi bitkilerden ve renkli topraklardan oluşan toz boya ikincisi ise sanayinin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan sentetik boyalardır. Akrilik boyalar su bazlı boyalar olmasına rağmen zaman geçtikçe katılaşp elastikiyet özelliğine sahip olur. Boya ömrü yağlı boya gibi çok uzun yıllar dayanabilecek yapıdadır. Kuruduktan sonrada su ile çözülebilen madde özelliğini kaybetmektedir. Yağlı boya gibi zaman içerisinde ışıktan etkilenecek renklerinde solmalar meydana gelmez. Yine yağlı boyayı çözen çözeltiler gibi de ne kendisinin ne de çözeltilerin kokuları yoktur. Birçok sanat eseri gibi dekoratif amaçla da kullanılmaktadır. Kalın katmanlar halinde kullanılsa bile kuruma süresi yağlı boyaya nazaran çok daha çabuktur. Akademilerde kullanılan boyalar genellikle tüplerde kullanılırken piyasada plastik ambalajlarla satışıdır. Akrilik boya kullanımında kesinlikle en dikkat edilmesi gereken konu boyayı kapalı kutuda muhafaza etmektedir. Akrilik boya kullanımında tercih edilen fırça sentetik yapıda olmalıdır. Her türlü tabiat ortamlarına uyumundan dolayı Meksika sanatçılarının sosyoekonomik durumları göz önüne alarak sanatsal malzeme olarak 1920'lerde ortaya çıkmıştır. Bir gurup ressam

tarafından dış mekânları boyamak için yağlı boyanın uyumsuzluğunu bildiklerinden ve kireç suyundan eritilip yapılan boyalarında bu iş için uyumsuzluğundan dolayı 1915 yıllarında New York'ta ki ünlü atölyelerden olan Sigiures ve oradaki bilim adamlarıyla teşriki mesai yaparak akrilik boyanın ön hazırlıklarını yapmıştır. Hazırlıkların ardı arkası kesilmeksizin devam ederken ortaya “AKRİLİK” adında bir boya ortaya çıkmıştır. Amerikan pazarına 1950 senesinde girdi. 1960 ve 1965 arasında ise tüm Avrupa ülkeleri ve başta İngiltere, Fransa olmak üzere yayılmıştır bütün dünyaya hızla yayılmıştır. Günümüzde Avrupa'da çoğunlukla akrilik boya kullanılırken ülkemizde ise yine aynı popüleriteye sahiptir. Türk ressamları akrilik boyayı 1960ların başında çok az da olsa tanımış ve kullanmışlardır. Türkiye'de akrilik boya öncülerinden olan Ressam Aydın Bostancı 1993 senesinde yaşamı boyunca bu teknikle eserler vermiştir.

1.3.7. Kolaj Tekniği

Fransız kökenli yapıştırmak kökünden gelen bir kelime olup tamamen birleştirme yöntemleriyle puzzle usulü yapılan tekniğe verilen isimdir. Değişik materyallerden oluşan malzemelerin bir araya getirilip birleştirilmesi ile kullanılan yöntemdir. Tarihi çok öncelere dayanır. Kadim uygarlığında ilk izleri görülmüştür. Orta Asya uygarlıklarında ve kâğıdın bulunmasıyla Çin'de ise bu teknikte yapılan eser buluntularına rastlanmıştır. 10.yy Japonya'da kaligrafi tekniğiyle yapılan eserlerde bütünleştirici olarak kolaj tekniğine rastlanmıştır. Daha sonra ki dönemlerde ise Avrupa'ya yayıldığı düşünülmektedir. Çoğunlukla dekoratif amaçlı kullanılan resimlerdir. 19.yüzyıl İngiltere'sinde ise yapıştırma defterleri ve albümler hazırlamakla kullanılmıştı. Kolaj tekniğini çokça kullanan sanatçılar arasında Pablo Picasso ve Henri Matisse bilinir.

“Sanat tarihinde kolaj tekniği ilk kez bilinçli olarak kullanan akım kübizmdir. Kübizm akımındaki sanatçılar sıradan nesnelere kolajda bilinçli olarak tercih ederek sanata paha biçilmez gören burjuva sanat kuramına meydan okurlar. Eğlence amaçlı uygulanması çok eskilere gitmesine rağmen ancak 20.yy kübistlerin kullanımının etkisiyle bir sanat tekniği olarak kabul görmüştür. Daha sonra bu tekniği kendi fikirlerine uygun bulan fütüristler, Dadaistler ve sürrealistler (gerçeküstücüler) de kullanmışlardır” (Keskin 2015, 34).

1.3.8. Dijital İllüstrasyon Tekniği

Bilgisayar ve çizim tabletleri ile dijital ortamlarda genellikle reklam, bilgi amaçlı teknolojik çizimlere verilen isimdir. Daha çok geleneksel yöntemlerle tasarlanıp dijital ortamlara aktarılmakta ya da direk grafik tabletler sayesinde teknolojiyle birlikte alıcı ile buluşmaktadırlar. Dijital çizimlerin çoğalması ve hız kazanması kullanıcıları estetik kaygılardan çok tüketimin hâkim olduğu yapıya ulaştırıyor.

“Bilgisayarda çalışmanın illüstratöre kazandırdığı en önemli avantajlardan biri, illüstrasyonda geleneksel yöntemlerle uzun bir süreyi kapsayabilen yaratım süreci ve renk düzenlemesinin bilgisayarın kullanımı ile kısalmadır. Bununla beraber görüntü kaybı olmadan çoğaltma, uzun yıllar saklama imkanı ve birçok illüstrasyon tekniğini bir arada kullanma olanağını sanatçıya sunmaktadır” (Baykuş 2013, 40-50).

"Çağımızda bilgisayar, grafik tasarımın her alanına girdiği gibi, illüstrasyon tasarımı alanında da mükemmel sonuçlar vermektedir. Teknik ve ustalık aşamasını bilgisayar hallettiği için, tasarımcı iyi bir program kullanıcısı ve yaratıcılık bilgisine sahip olduğu takdirde, hayal edilen her şeyi tasarlayabilmektedir" (Baykuş 2013). Fırça, kalem ve airbrush gibi klasik çizim yöntemlerinin, bilgisayar ortamında kullanılan yazılımlarda karşılıkları yer almakta ve kullanım açısından illüstratöre büyük avantajlar

sağlamaktadır. Örneğin; dijital ortamda bulunan airbrush, klasik airbrush ile karşılaştırıldığı zaman gözle görülür bir kullanım kolaylığına kavuşulduğu açıkça görülmektedir. Burada, gürültü yapan bir kompresör, maske uygulanan alanın dışına taşmış boyalar ve tıkanmış kalemler görmek mümkün değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

POPÜLER MASAL İLLÜSTRASYONLARINA ÖRNEKLER

2.1.ORBİS SENSUALİUM PİCTUS MASAL KİTABI VE İLLÜSTRASYONLARI

İlk masal kitabı yazarı olarak bilinen John Comenius'un kaleme aldığı "Orbis Sensualium Pictus" adlı çocuk kitabı 1658 yılında basılan dünyada bilinen ilk masal kitabıdır. Amacı çocuklara günlük yaşamı kolaylaştırıcı dersler vermektir". İlk olarak 1658'de Nürnberg'de Latince ve Almanca olarak yayınlanan kitap yazı dili ise Çekçedir. Kısa süre içinde ise Almanya ve diğer ülkelerdeki okullarda yayınlanmaya başlamıştır. İlk İngilizce baskısı 1659'da yayınlanmış ve bu yıllarda dört dile çevrilmiş ve basılmıştır. (Latince, Almanca, İtalyanca ve Fransızca). 1670 ile 1780 yıllarında, resim ve metin içeriği yükseltilerek yeni dillerde yeni basımlarla birlikte yayınlanmıştır. "Orbis Pictus" çocukların eğitimi üzerinde uzun süreli etkiye sahip olmuş hem görsel-ışitsel tekniklerin hem de dil öğrenimindeki sözcük sayısı olarak yaklaşımında öncü sayılabilecek yapıya sahiptir. Kitap 150 bölümden oluşmakta ve konuları çoğunlukla cansız doğa (botanik) zooloji, din, insan ilişkilerinden oluşmaktadır. Kitabın resimleme işi bakır levhalar kullanılarak baskı tekniği ile çoğaltılmıştır. Çoğu basımda dili Latince ve çocukların ana diline göre basılmıştır" (Orbis Pictus).

Resim 20; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

John Comenius; “Orbis Sensualium Pictus” adlı çocuk kitabından bir sayfa, 1658 resim 20de sol üst tarafta görünen görselde son yargı günü anlatılmaktadır. Hz. İsa'nın yeryüzüne ikinci kez inişini konu almıştır. Matta'dan alıntılar olan bu masal kitabında dini motiflerin üzerinde özellikle durulmuştur. O dönem, hem kiliseye bağlılığı artırmak adına hem de dinin her şeyin üstünde olduğunu göstermek adına resimlenmiş kareleri görüyoruz. Masal kitabında yer alan çocuğun, en fazla 9-10 yaşlarında olduğu düşünülürken, anlatılan her şeyi görev olarak algılaması ayrıca kişiliğin oturduğu bir dönemde olduğu varsayılmaktadır. Bu dönem çocuğun beğendiği kişileri rol model olarak aldığı kendisiyle özdeşleştirdiği duygu durumu haline denk düşer. Bir diğer odak noktamız kitabın şekli; evrenin yaratıldığı 6 günün sembolü olan altıgen şeklinde tasarlanmıştır. Altıgen tasarım kitabın şekli dışında birçok yerde kullanılmıştır. Örneğin, Yahudilerden önce Hristiyanlık tarihinde kullanıldığı bilinmektedir. Kitapta kullanılan

altıgen şeklindeki Bethlehem Yıldızı'nın ise Hz. İsa doğduğunda Bethlehem kasabasının üzerinde görüldüğü rivayet edilir.

Resim 21; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

Ayrıca bu yıldız Kudüs'ün 6 km uzağında doğuda yer aldığı var sayılan, kutsal toprakları işaret eder. Alttaki insan silüeti ise yol göstericiyi simgelemektedir. Yol gösterici, temsili kutsal ruhtur. Kitabın tamamında üzerinde durulan dini konuları ve milli konuları çocukların anlayacağı tarzda şematik olarak resimlemişlerdir.

Çocuklara, Tanrı'nın “ Öz Ruh ve Biricik” olduğunu teolojik ve metafizik olgular içinde bir çarpışma rotası ile dünyaya sunmuştur. Yazar üçleme denilen ”O”nun bir ışık olduğunu ve erilmez bir kudrete sahip olduğunu bir çocuk diline inerek anlatmaktadır.

“O” Her yerde ve hiçbir yerde olandır. Orbis bile olsa dünyayı görselleştirerek anlatmayı tercih etmiştir. Tanrı'nın varlığı soyut ve somut olarak kendini her şekilde hissettirmektedir. Bazen yeryüzünde bir çiçek rengiyle kendini gösterirken bazen somut anlam kazanmıştır. Bazen ise bir dua ile dilden kalbe indiği söylenilmiştir. İnsana güven verdiği hikâyenin her bölümünde yazılmıştır. Bu bölümde Tanrı Sistine Şapeli' nin tavanında gördüğümüz sakallı yaşlı bir adam gibi değildir. Duyulara açık olan şeylerin dünyasını gösterme çabası içerisindeydir. Comenius ise sonunda Tanrının verdiği öğütlerden yola çıkarak bu ders kitabında sunduğu mantığını ortaya koymaktadır. Yaradan, yani Tanrı'yı Dünya (Mundum) dediğimiz yerde her şeyin valisi ve koruyucusu olarak göstermektedir. Ancak Tanrı'yı tanıdıktan sonra yazar onun yarattıklarını tarif edebilir: Dünya "(Mundus),“ Cennet "(Caelum), dört element, bitki ve hayvan. Aslında, Orbis, Yaratılış'ın başlangıcında bulunan düzeni lakayt bir dille anlatmayı uygun görmüştür. Çünkü seslendiği yaş ortalaması Tanrının ciddiyetini kaldıracak nitelikte değildir. Aslında ele aldığı konular bir çocuk kitabına konu olacak kadar da basit değildir diyen eleştirmenlerde azımsanamayacak sayıdaadır. Renkli örnekleri ile İncil anlatısı üzerinde durduğunda dikkat çeker. Her ne kadar bir çocuk masal kitabı gibi görünse de dini konular üzerine düşüşüyle toplumda dinci bir yapının oluşması için uğraştığı düşünülür. Egzotik hayvanları ve şaşırtıcı çeşitliliğini görsek bile her konuyu bir şekilde Tanrıya ustaca bağlamasını da bilmiştir (Mcnamara).

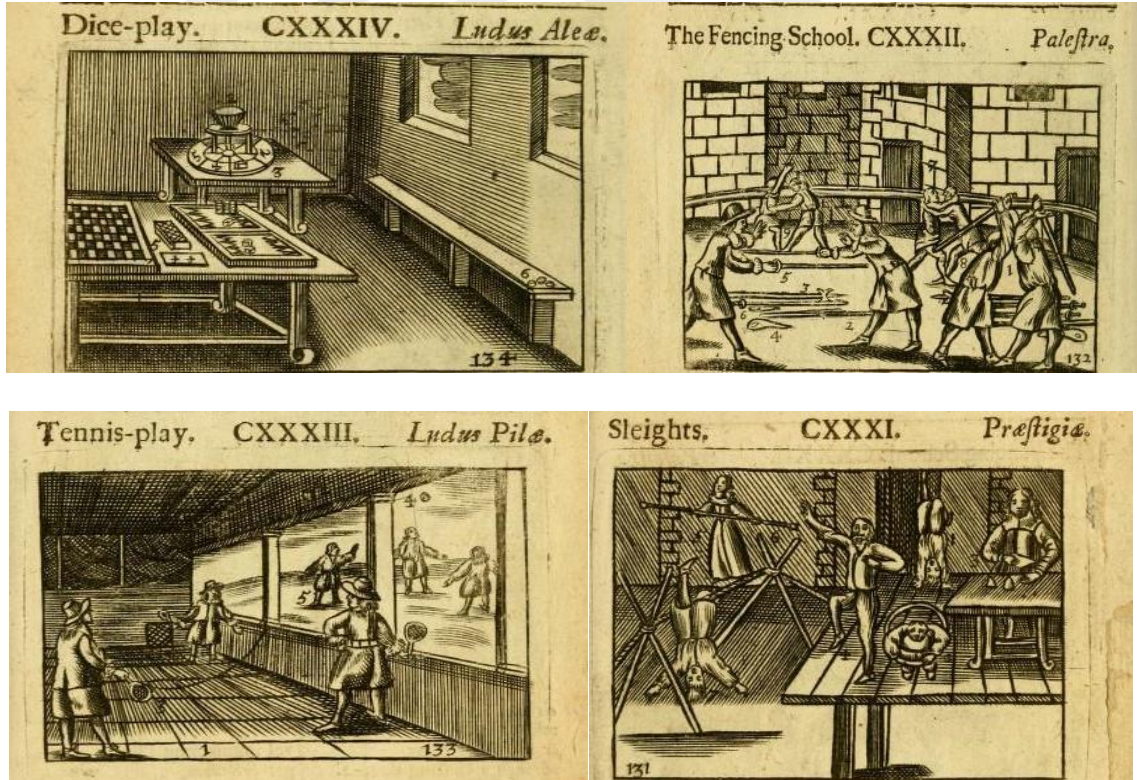

Resim 22; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

Teoloji, elementler, bitkiler ve hayvanlar üzerine otuz beş bölümden sonra, Comenius sonunda insanı tanıtır. Bir kez daha İncil'den alıntılarla karşımıza çıkmaktadır ve Âdem ve Havva'yı “İnsanların Dış Kısmı” olarak ele almıştır. Burada kadınların “Nipples'lı iki Dug” olduğunu ve midenin altında “Groyn” yani kasıktan yaratıldığı inancı mevcuttur. Müslümanlıkta kadın erkeğin kaburgasından yaratılmıştır inancıyla benzerlik gösterir. Bu tanıdık cümleler bütün semavi dinlerde aslında mevcuttur. Comenius yine de, "İnsanlığın ruhunu 43. bölümde resimlerken soyut ve görünmez bir şekilde okuyucuya vermeye çalışmaktadır. Resimde yer alan insanın noktalı bir tasviri, öğrencileri hoş karşılayacak şekilde kollarını açmış gibi duran kutsal ruh bütün merhametiyle resmedilmeye çalışıldığı söylenmektedir. Comenius' un ruh hakkındaki tartışması çocuklar için korkutucu ya da itici bir duygu uyandırmamaktadır. Aksine Comenius' un kadın ya da erkek olduğuna dair bir bilgi yoktur. Onun merhametinin ise her şeyin üstünde olduğu anlatılmaktadır. En önemli ayrıntılardan birisi de kutsal ruhun

cinsiyetsiz ve yalnız olarak tasvir edilmesidir. Burada yine Kuran-ı Kerim mealinde geçen ihlas suresi 3.Ayette bahsedilen yaratıcının “Ne doğurmuştur O, ne doğurulmuştur!” özelliğini akla gelmektedir. (Öztürk 2012,İhlas Suresi 3.ayet)

Resimlemeler hikâyenin gidişine göre bilgi verirken en ince ayrıntısına kadar basit çizimlerle çocuklara kavratılmaya çalışılmıştır. Hayvanların evcilleştirilmesinden hayvan sesleri sembolleştirerek her şeyi en basit şekilde tasarlayarak ele almıştır. Comenius müzik, felsefe, astronomi gibi bir dizi düşünsel ve metafizik konularında yer vermiştir. Çocuklar için boş zaman değerlendirme olarak Orbis tenis, zar oyunları, sanat, müzik ve eskrim sporlarını yaparken illüstre edilmiştir.

Resim 23; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

Resim 24; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

Diğer bölümlerde daha sıradan konular ele alınmaktadır. ‘Comenius’ anatomisi bozuk bedende uzatmalarla işlediği insanlarla da dikkat çekmektedir.

Resim 25; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

Comenius foter biçiminde şapkasıyla basit bir şekilde ele alınmıştır. Bir diğer resimde çiçekler, kelebekler arı doğada bir arada ilistire edilmiştir. Günlük hayatta yapılan işler basit bir anlatımla çizilmiştir. Bal yapımı, bira demleme, ekmek-fırınlama, ayakkabıcı, ressam, avcı, berber, asker gibi resimler masalın bütünü de dikkat çekmese de gerçek hayatta hayati öneme sahip olan işlevselliklerdir. Ancak bunlarla sınırlı kalmamış çeşitli ticari işleyişi de çocukların anlayacağı dille tasvir etmiştir. Kitabın sonraki bölümlerinde insan ruhuna etkisi olan konulara yer vermiş örneğin peygamber tasvirleri, ibadet ve inançla ilgili çizimlerin üzerinde özellikle durulmuştur.

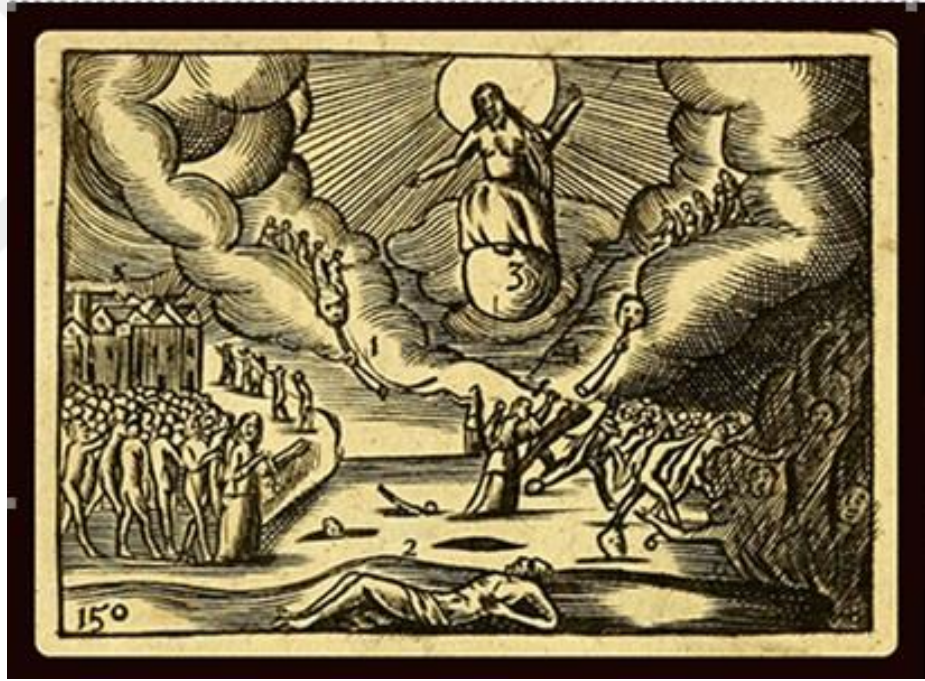

Resim 26; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

Hikâye kitabındaki resimsel çizelgeye bakacak olursak gerek teknikten kaynaklı gerekse renklerden kaynaklı olan çizgisel üslup kendini göstermektedir. Her ne kadar her konuda bilgi veren bir kitap da olsa realist çizimlerden çok illüstrasyonun en önemli özelliği az çizgi ile çok şey anlatma olayının üzerinde özellikle durulduğu görülmektedir. Kitapta yer alan bölümlerden birinde ise öğretmen ve öğrenci ilişkisi ilistire edilmiştir. Öğretmen konuşmakta genç öğrenci ise dikkatle dinlemektedir. Fakat ikinci karede ise öğrenci hiçbir şey söylemeden sadece dinlemektedir. Comenius' un dersi bu karede görüldüğü gibi demokratik bir ortamı, diyalog ve tartışmayı değil, sadece öğretmenin etkin olduğu tek taraflı bir konuşmayı göstermektedir. Eğitimde sorgulamayan ezberlemeye zorlanan öğrenci üzerinden eğitim sistemi sorgulanmaktadır. Öğretmenin dinsel kitapları öne çıkartarak özenle anlatmasına başka bir önemli ayrıntıdır. Bilginin kutsanarak öğrenilmiş ve tanrısal bilgi düzeyine getirmeye çalışılan öğrencilere temsilen 9 yaşında olduğu var sayılan çocuk seçilmiştir. Orbis masal kitabıyla ilgili eleştiri yapılacak olursa, daha çok yazara yönelik yapıldığı bilinir.

Comenius önemli bir masal kitabı projesinin hayata geçilmiş halidir. Döneminde kendinden sonra gelecek masal örneklerinin yolunu açmıştır. Çocuklara göre ağır olduğu düşünülse de yalın anlatım dilinin yanında aynı tarzdaki illüstrasyon tasarımları da çocuğun hikayeye vakıf olmasını sağlayacak düzeyde seçilmiştir. Hayata karşı duruşunu çok küçük yaşlarda belirleyen çocuklar ne istediğini bilen bireylerin yetişmesi için zemin hazırlar niteliktedir. Böyle bireylerin var olmasını da istemeyen toplum olamaz. Kitap 508 sayfadan oluşmakta ve giriş bölümünde Tanrı'nın bilgeliğiyle övülmektedir. Bilgelik konusunda Tanrıyı memnun etmek amacıyla herkesi bilgelige davet eden esas adam görülmektedir.

Resim 27; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

Yargı günü;

John Comenius, Orbis Sensualium Pictus adlı hikaye kitabında özellikle dini ritüeller üzerinde durmuş ve Hristiyanlığın kutsal kitabı matta' dan bölümleri okuyucu ile buluşturmuştur. Özellikle resim 27'de son yargı gününü resmetmiştir. Matta'dan ayetlerin yer aldığı hikâye kitabında geçen bölümde yer alanlar;

“İnsanoğlu kendi görkemi içinde bütün melekleriyle birlikte gelince, görkemli tahtına oturacak.

İNCİL; Ulusların hepsi O'nun önünde toplanacak, O da koyunları keçilerden ayıran bir çoban gibi, insanları birbirinden ayıracak.

İNCİL; Koyunları sağına, keçileri soluna alacak.

İNCİL; “O zaman Kral, sağındaki kişilere, ‘Sizler, Babamın kutsadıkları, gelin!’ diyecek. ‘Dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan egemenliği miras alın!

İNCİL; Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz; yabancıydım, beni içeri aldınız.

İNCİL; Çıplaktım, beni giydirdiniz; hastaydım, benimle ilgilendiniz; zindandaydım, yanıma geldiniz.’

İNCİL; “O vakit doğru kişiler O'na şu karşılığı verecek: ‘Ya Rab, seni ne zaman aç görüp doyurduk, susuz görüp su verdik?

İNCİL; Ne zaman seni yabancı görüp içeri aldık, ya da çıplak görüp giydirdik?

İNCİL; Seni ne zaman hasta ya da zindanda görüp yanına geldik?’

İNCİL; “Kral da onları şöyle yanıtlayacak: ‘Size doğrusunu söyleyeyim, bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı, benim için yapmış oldunuz.’

İNCİL; “Sonra solundakilere şöyle diyecek: ‘Ey lanetliler, çekilin önümden! İblis’le melekleri için hazırlanmış sönmez ateşe gidin!

İNCİL; Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek vermediniz; susamıştım, bana içecek vermediniz; yabancıydım, beni içeri almadınız; çıplaktım, beni giydirmediniz; hastaydım, zindandaydım, benimle ilgilenmediniz.’

İNCİL; “O vakit onlar da şöyle karşılık verecekler: ‘Ya Rab, seni ne zaman aç, susuz, yabancı, çıplak, hasta ya da zindanda gördük de yardım etmedik?’

İNCİL; “Kral da onlara şu yanıtı verecek: ‘Size doğrusunu söyleyeyim, mademki bu en basit kardeşlerimden biri için bunu yapmadınız, benim için de yapmamış oldunuz.’

İNCİL; “Bunlar sonsuz azaba, doğrular ise sonsuz yaşama gidecekler” (Matta 25:31-46).

Resim 28; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

Resimde dikkat çeken önemli nokta tekniğidir. ‘‘Hava perspektifi’’ kendini mekânda hissettirse de figürlere hiç uğramamış niteliktedir. Renk perspektifinde ise açıklı koyulu değerlerle siyah-beyaz renkler kendini göstermektedir. John Comenius’un resimlediği ve kaleme aldığı bu hikâye kitabında kullanılan çizgisel üslup bütün hikâye genelinde hâkimdir. Aynı zamanda din felsefesi ve metafizik üzerinde durulan kitaptaki resimler gerçek hayatta ders verir nitelikteyken günümüzde yazılan makalelerde yukarıdaki resimde tasvir edilen Tanrı inancı çokça sorgulanmaktadır. Tanrı;

1. “Omni- God” anlamları

Yahudiliği, Hıristiyanlığı ve İslamiyet i incelediğimizde dini inançlar noktasında ortak yargı Yaratıcının gücü konusundaki düşüncedir. Üç semavi dinde de inanılan şey Tanrının mükemmeliyetçiliğidir.

- Tüm güçlülük tutumu (bütünde güçlü olmak), Tanrının en güçlü olması ve onun üstünde gücün bulunmamasıdır.
  - Omni Tanrı hayırseverlerin en büyüğü merhametlilerin en yücesidir.
  - Ondan hiçbir şey gizlenemez ve o her şeyi bilendir.
2. Omnipotence; Kelime anlamıyla bakıldığında her şeye gücü yeten ve her şeye kadir olanıdır. Bu resimde de anlatılan mantık budur. Her yerde bulunan her şeye yetişen ve ondan hiçbir şey saklanmayan ilahi bir kudrettir ki, tek gözün anlattığı olay aslında her şeyi görendir.

Resimde de görüldüğü üzere tanrıyı sembolize eden tek göz en yukarıda göklerde ve her şeyin üstündedir.

“Ama Tanrı ne isteyebilir? Tanrı, mantıken imkânsız olanı istemektedir çünkü insanoğlu günah için yaratılmıştır. Örneğin iki ve üçün birlikte dördü oluşturmasını veya aynı zamanda hem yuvarlak hem de kare olan bir nesneyi oluşturmasını sağlayabilir mi? Pek çok filozof, her şeye kadir olmanın sadece mantıksal olarak tutarlı değil, çelişkili durumları ortaya çıkarma yeteneğini içerdiğini savunur” (Peterson)

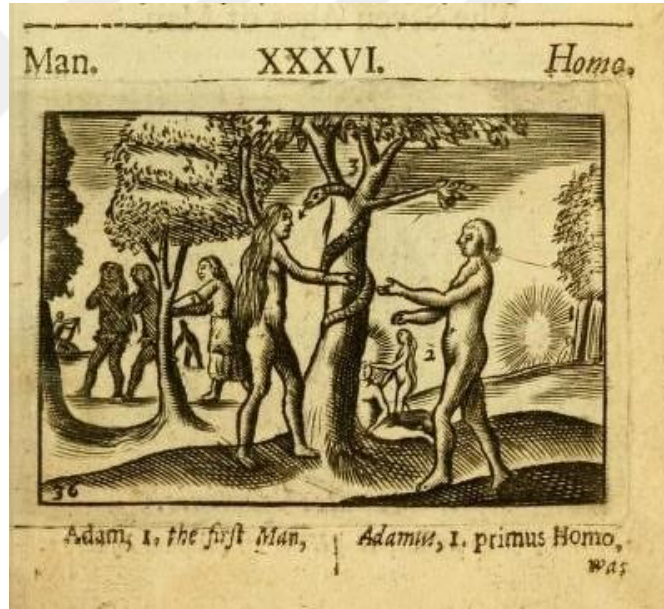
3. Omnibenevolent; Omni yani hayır sever ve bütüncül Tanrıdan bahsedilmektedir.

“Tanrıdan başka kimsenin iyi olmadığını iddia ettiği zaman, Tanrı'nın iyiliği hakkında, İsa'nın kendisinin de dahil olduğu birçok tanığını sunar (Markos 10.18)

''Tanrı yargılanamaz ve Tanrı kötü bir şey yapmış olsa bile o iyilik adınadır insanlık adınadır. Elinde ki kılıç resmi de bu fikri temsil etmektedir.

4. Her şeyi bilen; içindeki iyiliğe, gaipten gelen seslere kulak ver ve o her şeyi görür, işitir deyip uyarıya başlamaktadır. İyi olan varlıkların rengi hep açık renktedir, beyazdır. İyi olan varlıklar sembolik olarak düşünüldüğünde bütün semavi dinlerde kanatlı ve aksakallı olarak resmedilmektedir.
5. Son Mesih; İsa' nın çöldeki deneyimlerini anlatan bu resim iki kendi benliği olan İsa olarak ele alınmıştır. İlkinde iyi ve kötü arasındaki insan İsa resmedilirken ikincisinde kendini günahlardan koruyan Babaya tam teslimiyette olan İsa resmedilmektedir.
6. Kötü Ruh; İbrahim'in dinleri olarak adlandırılan ve semavi dinler olarak bilinen bütün tek tanrılı dinlerde ortak bir semboldür keçi figürü. Tipik şeytanlaştırılmış resim olarak sembolleştirilmiş hale gelmiş keçi satanizm denilen beşeri dinlerin de ikonik işareti haline gelmiştir. Birçok cemaatin ve tarikatın da simgesi yine keçi figürüdür. Büyücülükte de en önemli simgeler arasında yer alır. Pentagram yıldızının içinde yer alan ters gamalı haç ve haçın içerisine yerleştirilen keçi başı da aslında zamanla Tanrıya eş değer tutulmuş şirk olarak sayılan keçi sembolüdür. Keçinin elindeki ise bazı çevrelerce halat olarak yorumlansa da büyük çoğunluk tarafından ''Ankh'' olduğu kabul edilir. Ankh; Eski Mısır sembolleri arasında yer alır. Doğurganlığın simgesi olarak ta bilinir. Satanist çevrelerde ise cinsel büyü olarak kabul görmüştür.
7. Tanrının oğlu; Burada sorgusuz sualsiz bir teslimiyet var kendisini dünya işlerinden soyutlamış İsa kötü ruhlardan kendini korumak adına bir çemberin içine girmiştir ve elini üçleme olarak bilinen şekilde Tanrıya uzatmıştır. Tipik bir iyi kötü resmidir.

Ra' nın gözü yani Tanrı'nın izlemesi her yerdedir. Bir taraftan Orta çağ antik yunan inancından bir kopamayış varken diğer taraftan da eski Mısır sanatında da sık sık karşımıza çıkan '' Ra''nın gözü resmin ana temasını oluşturmaktadır. Özellikle sol göz olarak sembolleşmiş tanrı ''Wadjet'' insanın vicdanını anlattığı gibi sonsuz bitmeyen enerjiyi ve sezgisel kudreti de sembolize eder. Şimdilerde ise masonizmin en önemli sembolüdür. ABD dolarının üstünde ise piramit 'in tepesinde kendini göstermektedir.

Resim 29; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

John Comenius'un yazdığı "Orbis Sensualium Pictus" çocuk kitabının kaleme alınma sebebi çocuğu günlük hayata hazırlamak ve günlük hayattan alıntılarla dersler vermeyi amaçlamaktadır. Bu derslerde İncil 'den alıntılar yer almaktadır. Yukarıda ki resimde de Âdem ve Havva'nın cennette kovulmadan önceki son anları ve kovulma nedenleri olan meyveye ulaştıkları zaman resmedilmiştir. Bir elma ağacının etrafında birbirine ulaştıkları anın dondurulmuş hali yansıtılırken ortadaki yılan bariz bir şekilde kendisini gösterme amaçlı hareket etmektedir. Onlar ise sanki bundan habersiz birbirlerine ulaşma çabasında, hiç bir şeyi umursamadan resmedilmiştir. Birinci olarak resmedilen tasvirde odak noktası kompozisyonun ağırlık noktası Âdem' dir. Burada açık değerler içerisinde yalnız ve bir aydınlanma halindedir. Resmin ikinci planında arkada gösterilen betimlemede Âdemden türeyen kadın resmedilirken son resimde ise bir cinsel münasebetten önce yılan kötülük habercisi olarak betimlenmiştir. Önceleri kıyafetsiz olarak resmedilmiş insanoğlu daha sonraki ağaçların arkasında kıyafetlidir. Karanlık bir gölgeyi andıran halleri cennetten kovuluşlarını daha sonra gözden kaybolmalarına uzak-yakın gerçekçi bir perspektifle ayrı dağlarda yer almaları iradenin yanlış kullanılmasından kaynaklı ve yeryüzünde çoğalmalarını anlatmaktadır. Teknik olarak orta çağ resimlerinden çıkılmış gibi bir hava hissedilir ve renk perspektifin kullanım şeklide yine bize orta çağ resimlerini hatırlatır düzeydedir. Her ne kadar frontal duruşlar ve anatomi kabul edilen bilimsel şekliyle kullanılmasa da çizgisel üslupta sayısal perspektif kendini göstermektedir.

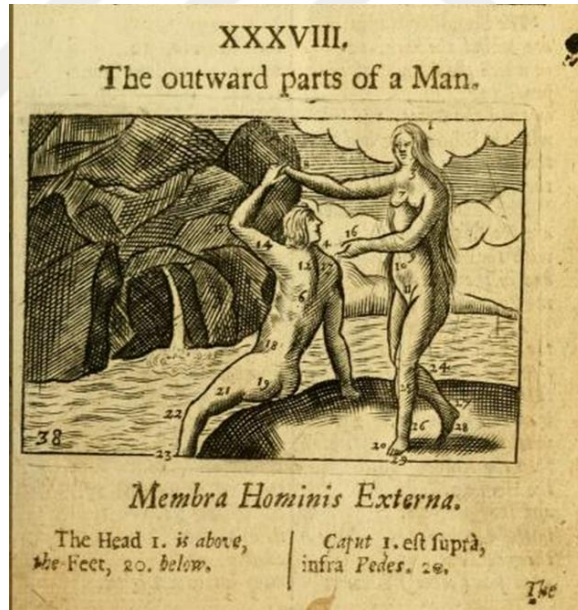

Resim 30; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

Hikâyenin çıkış noktası aslında bu iki figürle başlamaktadır. Orbis pek çok dile çevrilmiştir. Döneminde olsun şimdiki zamanda olsun dünyanın ve Avrupa' nın en gözde ilköğretim edebiyat ders ve masal kitabı olarak bilinir. Çok ünlü olan cümlesi ise “Gel oğlum, bilge olmayı öğren” cümlesidir. McNamara’ nın anlattığı kadarıyla günümüzün çocuk kitaplarından çok farklı tutumu ve tarzı vardır. Burada da 'Gel oğlum, bilge olmayı öğren.' dediği çocuk günümüz koşullarında kendi özerkliğini ispatlamamış ve verilen bilgiler için çok ufak olarak kabul edilebilir. Öğretmen ve öğrenci diyaloglarına bakacak olursak birincisi parmağını yukarıya kaldırıp vücut dilinden anlaşıldığı kadarıyla hem uyarı niteliğinde hem de emir niteliğinde bir hareketle çocuğun dikkatini çekmektedir. İkincisi ise kıyafetlerini incelediğimizde döneminin bilge burjuvasının en iyi şekilde resmedildiği, bastonu ve büyük şapkasıyla

bize sunulmaktadır. Kitabın geneline hâkim olan çocuğun duygusal kaygısı, karmaşası, endişeleri ve korkularını yüz ifadelerindeki ince ve belli belirsiz çizgilerle ele alınmıştır. Öğrenci, 'Bilgelğin anlamı nedir?' Diye soruyor. Öğretmeni ise, “Doğru anlamak, doğru bir şekilde yapmak ve doğru bir şekilde tüm gerekli olan şeyleri konuşmak” diye cevaplıyor. Felsefeyi ve görünmez olanı sorguluyor. Döneminde en çok üstünde durulan konu kilise ve teoloji, elementler, bitkiler ve hayvanlar üzerine yazılmış ve otuz beş bölümden oluşmakta olan kitap son olarak dünyada iyi bir yaşam sürebilmek ve Tanrının gazabından korunmak için bir uyarı niteliği de taşıyan din üzerine kapsamlı, niteliği olan çocuk edebiyatının ilk başyapıtıdır. (Marshall 2014).

Resim 31; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

İncil'den alıntılar yaparak resimleyen hikaye kitabını anlatan yazar; burada ise yeryüzünde türeyen insanoğlunun vücut yapısının dış oluşumunu göstermektedir. İlk

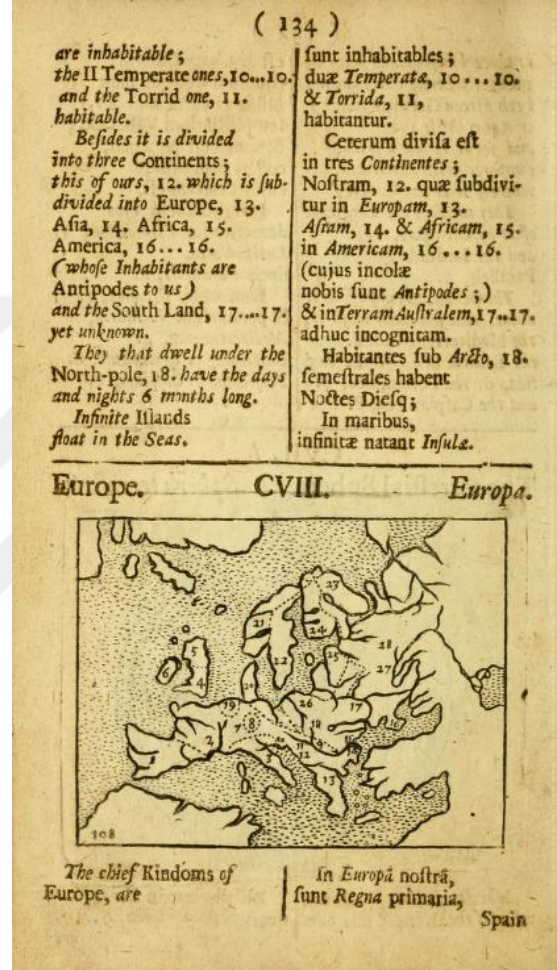
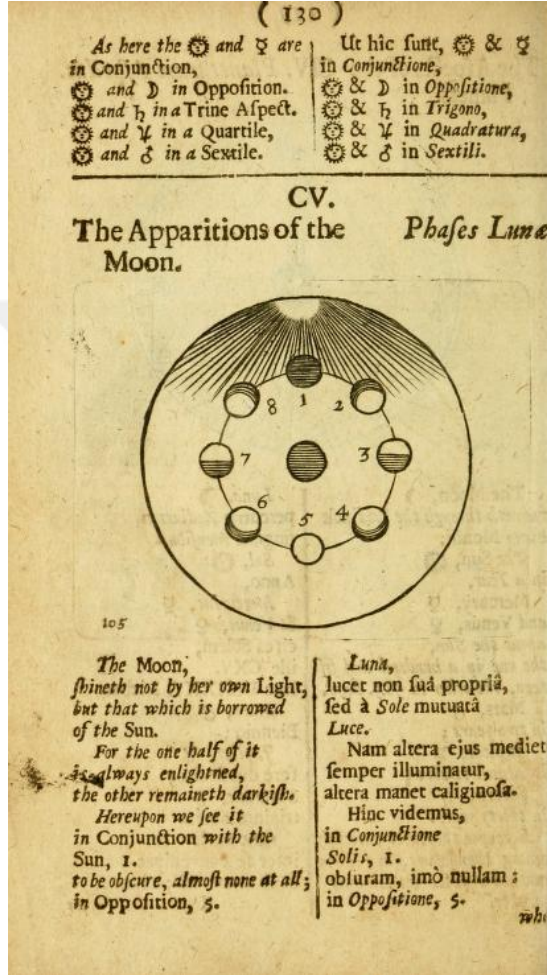
önce erkeğin yaratıldığını ve erkek anatomisini şematik numaralandırarak daha sonrasında kadının oluşumunu numaralarla belirtmektedir.

Resim 32; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

John Comenius'un yazdığı "Orbis Sensualium Pictus" adlı bu kitapta özellikle üzerinde durduğu bir başka konu ise "adalet" kavramıdır. 1658 yılında basılan kitapta kadın figürü terazi ile "adaleti" simgelerken gözlerinin kapalı olması ise tarafsızlığını ifade etmektedir. Adaleti temsil eden kadın figürü, antik Yunan mitolojisinde Uranos'la Gaia'nın kızı olan bir titandır. Ezilenlerin yanında olan Uranos'la resimde olanlara şahit olmamak içinde gözlerini kapatması başka bir seçenek olarak sunulmuştur. "Orbis Sensualium Pictus" adlı çocuk kitabı birçok konuyu aynı anda işlemiştir. Bu konulardan bir tanesi de coğrafya dersindeki ayın güneş etrafındaki hareketleridir. Basit şematik bir çizimle karşımızdadır. Sade olarak çizilen bu şema illüstrasyon kavramını en güzel

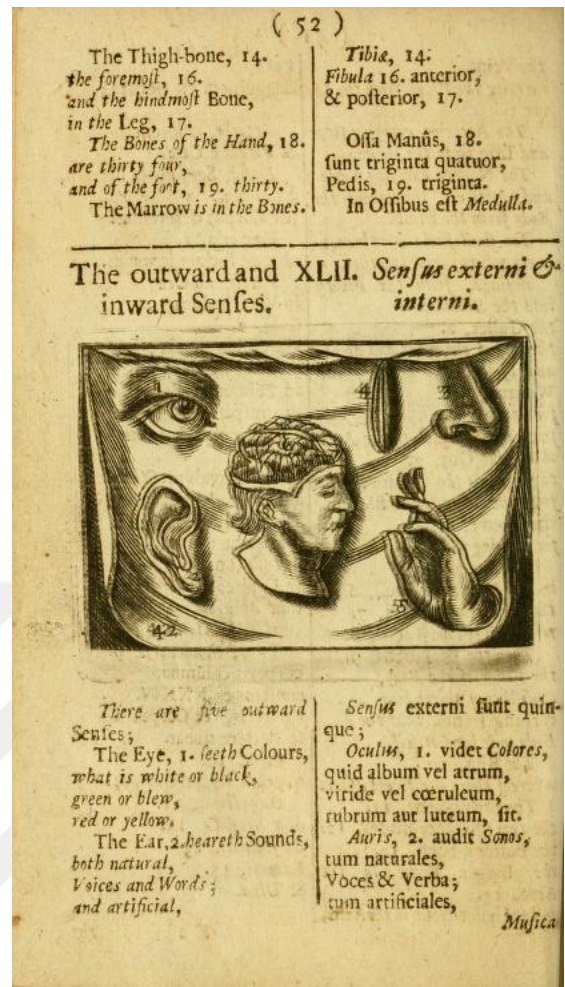
şekilde açıklayan resimlerden bir tanesidir. Basit anlatım şekli ile illüstrasyonun tanımı niteliğindedir.

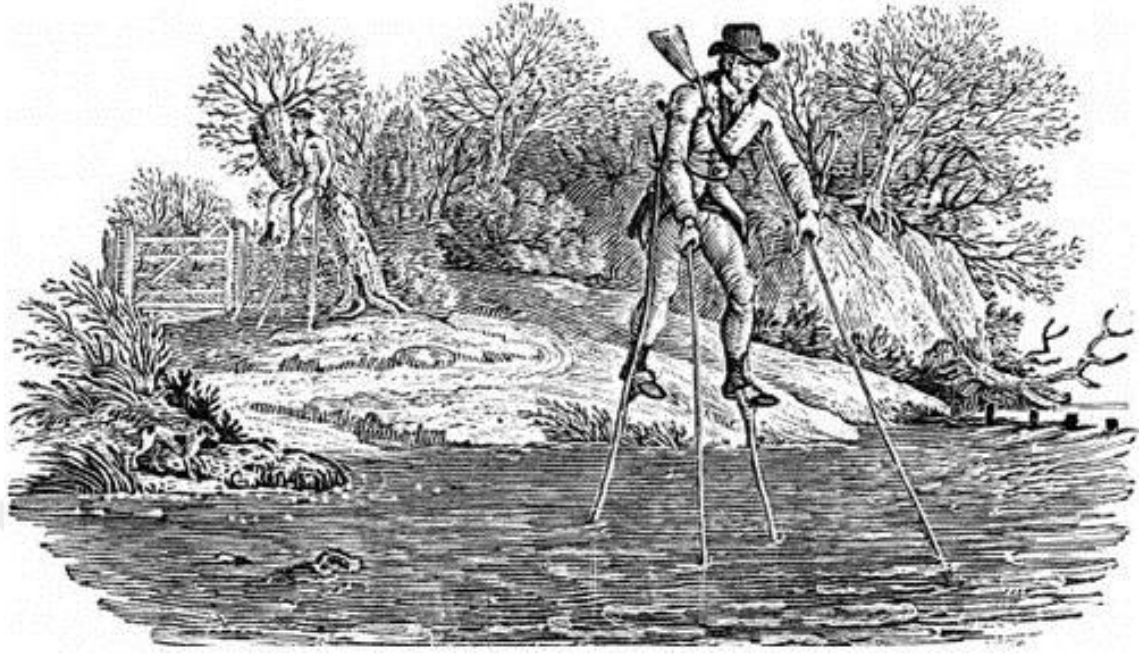
Resim 33; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

ukarıda yer alan Avrupa haritasında ki resimde ise numaralı yerler Avrupa topraklarını anlatırken Asya kıtası çizgisel üslupla sadece varlığı kabul edilmiş yokluğu ifade eder niteliktedir. Coğrafyanın yanı sıra anatomi üzerinde de durulmuştur. Bu resim ise beş duyu organlarını grafiksel bir şema ile anlatmıştır. Başka bir anatomi anlatımı ise el ve

kafa anatomisinin basit bir şeması dikkat çekmektedir. 18.yy sonlarına doğru gelindiğinde Thomas Bewick'in öncülüğünde ahşap gravür tekniğinin ilerlemesi ve elektronik sistemin hayata geçmesiyle birlikte klişeleşmeye başlayan kalıplar geleneksellikten çıkıp rahatlama dönemine girmiştir. 19.yy başlarına gelindiğinde ise özellikle renkli baskı dönemine geçilmiş ve kitap çizimlerinin popülaritesinin yükselmesine neden olmuştur. Bu dönemde gelişen teknoloji sanata ayrı bir hız ve yön vermiştir. Ağaç baskı ve bakır plakalardan daha dayanıklı malzemeler kullanılmaya başlanmış, baskı tekniğinde daha dayanıklı olan çelik plakalara başvurulmuştur. Böylece daha çok baskı yapma fırsatı yakalanmıştır.

Resim 34; John Comenius, *Orbis Sensualium Pictus*, 1658

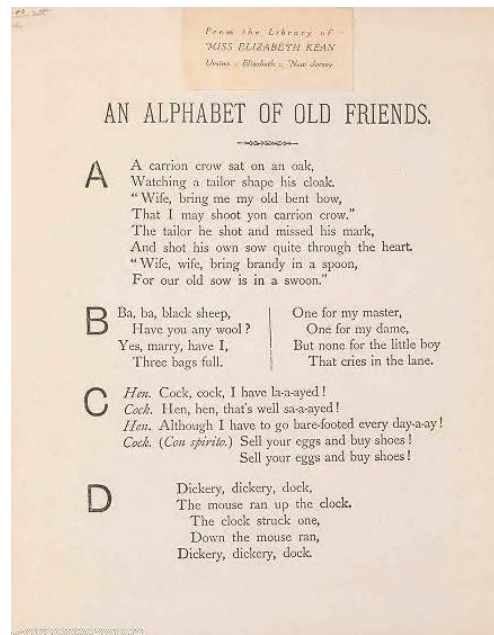
Resim 35; Thomas Bewick, *A History Of British Birds*, 1804

Thomas Nelson, Charles Knight gibi baskı sanatçıları piyasadaki renkli baskı tekniklerinin daha uyguna mal edilmesi için araştırmalarda bulunmuşlardır. İngiltere’de Victoria dönemine denk gelen bu dönemde renkli resimlemeleriyle dikkat çeken kitaplar damgasını vurmuştur. 19.yy da önemli bir pazar haline gelen çocuk kitapları resimleriyle dikkat çekmekte ve okuma oranının artması için teşvik edici resimlemeler yapılmaya başlanmıştır. Victoria dönemi olarak bilinen bu dönemde okuryazarlık sayısı da hayli artmıştır. 1870’lere gelindiğinde ise ilkokul eğitimi yasalarla zorunlu hale getirilmiştir. İngiltere de o dönemde popüler olan "Evanjelik Dini Trakt Cemiyeti" masal kitaplarındaki illüstrasyonları dini motifler ön planda olarak işlemişlerdir. Nedeni ise hem dinin tanıtılması amacı hem de daha sempatik olduğu düşünülürse gayet iş yarar bir yöntemle başvurmuşlardır. 19.yy ortalarına gelindiğinde sanayi devrimini de

varsayacak olursak gelişen sanayi ile insanların refah seviyesi yükselmiştir. Orta sınıfın lükse önem vermeye başlaması ve bununla birlikte ailelerin çocuklarına verdiği değer artmıştır. Bütün bu ilerlemeler matbaanın geliştirilmesi ile doğru orantılıdır. Renkli baskı tekniklerinin de gelişip çoğalmasının nedenlerinden bir diğeri ise yine matbaanın geliştirilmesi ile mümkün olmuştur. Bunlar düşünüldüğünde ise toptan satışlarda maliyet düşürülmüş ve kitap sayısı artırılmıştır. Maliyetin düşük, kazancın yüksek olduğunu gören, dönemin yayın evleri ünlü sanatçılara giderek çocuk kitapları tasarımlarını istemiş, Walter Crane ve Randolph Caldecott gibi ressamlar bu görevi üstlenmişlerdir.

2.2. EDMUND EVANS, THE ALPHABET OF OLD FRIENDS

Edmund Evans tarafından 1874 yılında basımı yapılan ve dönemin ‘‘oyuncak kitapları’’ olarak bilinen kitaplar piyasada büyük bir sükse yapmıştır.

Resim 36; Edmund Evans, *The Alphabet of Old Friends*, 1874

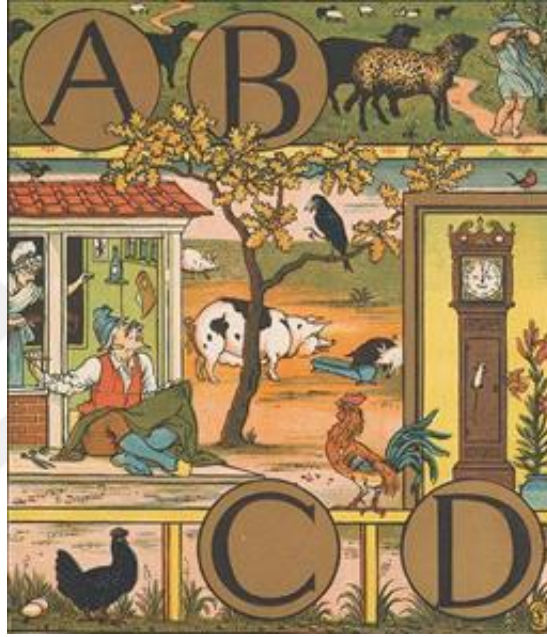
Edmund Evans (23 Şubat 1826 - 21 Ağustos 1905) yıllarında yaşayan renkli baskının öncüsü olarak bilinen yaptığı işlerle illüstrasyonun popülerleşmesine yardımcı olan, İngiliz gravür baskı sanatçısı ve çocuk edebiyatı yazarıdır. 1800'lü yılların en popüler gravür sanatçısı olan Edmund Evans aynı dönemin bir başka popüler illüstrasyon sanatçısı olan Walter Crane gibi ünlü illüstratörlerle de ortaklaşa çok iyi işlere imza atmıştır. Edmund Evans ve Walter Crane'nin birlikte tasarladıkları 1874 yılında ilk renkli masal kitabını yayınlamışlardır. Edmund Evans kitabın renklendirilmesi ve basımıyla ilgilenirken tasarlayan ve son haline gelmesine emek veren ise Crane. ‘Walter Crane (15 Ağustos 1845 Liverpool- 14 Mart 1915) büyük bir İngiliz sanatçısının yanı sıra bir sanat teorisyeni, tasarımcı, yazar, ressam ve sosyalistti. O, büyük bir illüstratör olarak bilinir ve dekoratif sanatların hevesli bir tanıtıcısı olarak ünlenmişti. Üretken bir sanatçı olan Crane'in çalışmaları illüstrasyon, resim, seramik, duvar kâğıdı tasarımı, döşemeler ve diğer birçok alanı kapsamaktadır (WalterCrane.com).

Yukarıda yer alan kitap kapağı resmi hem Edmund Evans'ın hem de Walter Crane'nin en iyi işi olarak sunulmuştur. Okuma yazmaya önem veren İngiltere'de yine Victor'a döneminde çocuklara sunulmuş ünlü Toy Books kitaplarının en bilinenidir. Bu dönemi anlatan resimde de görüldüğü üzere Yunanlara ait bir vazo içerisinde meyve veren bir bitki ve dikkat çeken ise yakınlığımızda çocuğun üzerindeki kıyafet, Helenistik Dönem olarak bilinen dönemi anımsatmakta, uzandığı meyveler ise hepsi farklı bir bilgi gizlemektedir. Birinde çiftçi bir kadın kuşlara yem verirken diğer bir resimde uzandığı meyvenin üzerindeki figürle zooloji bilimine dikkat çekmektedir. 19.yy gelindiğinde ise metinle birlikte sunulmak yerine metinlerin önüne geçmeye başlayan tasarımlar tamamen çocuklara yönelik yapılmaya başlanmıştır. En eski masal kitapları olarak

bilinen ‘oyuncak kitapları’nın resimleme işlemleri ilk kez sulu boya kullanılarak yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise çoğaltılması için baskı tekniklerinden yararlanılmıştır. Bunların başında ağaç baskı gelmektedir. 19.yy ortalarına gelindiğinde ise daha dayanıklı malzemelerden yararlanılmıştır. Özellikle çelik materyaller tercih edilirken renklendirme işlemleri ise serigrafi ile yapılmıştır. Sanayi devriminden sonra ise kullanılan teknik "kromolithografidir". Masal illüstrasyonlama işi Avrupa’da ilk defa oyuncak kitaplarla tanınmıştır.

Edmund Ewans ise tam renkli baskı tekniğinin öncülüğünü yapmıştır. Aynı zamanda renkli baskı tekniğinin gelişmesine ve popülerleşmesine neden olmuştur. İngiliz gravür sanatçısı olarak ünlenmiş bunun yanı sıra çocuk edebiyatına da büyük katkısı olmuştur. 1800'lü yılların ortalarında son derece popülerdir. Richard Doyle gibi ünlü kitap çizerleri ile tanışmıştır. Bu anlamda Ewans, Walter Crane ve Randolph Caldecott ile birçok iş birliğine imza atmıştır. Çocuk edebiyatı alanında klasik olarak kabul edilmiş kitapların ortaya çıkmasını sağlamıştır. 13 yaşında okul hayatına son verip çalışmak zorunda kalmıştır. Bunun sonuçlarında matbaada çalışma hayatına başlamış ve okumaya karşı ilgisi daha da artmıştır. Evans çalıştığı ortamda baskı tekniklerine ilgi duymuştur. Özellikle illüstrasyonlar ve röprodüksiyonlar yapmaya başlamıştır. Böylelikle kendisi çizime merak salmış ve çizim öğrenmeye başlamıştır. Çizdikleri ve boyama teknikleriyle Evans'ın Ebenezer Landells'in dikkatini çekmeyi başarmış ve bununla birlikte iş değiştirmiştir. Ebenezer Landellsin yanında çıraklık yapmaya başlamıştır. Çıraklıktan sonraki dönemlerinde ise Evans kendi işini yapma kararı almıştır. Bu sayede sanatını ve tekniğini geliştirmiştir. Kitaplarında her açıdan ayrıntılı süslemeler, çocuk illüstrasyonlarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Döneminde teknik olarak yeni tanınmaya başlanan renkli illüstrasyonları üretmek için ahşap gravür gibi

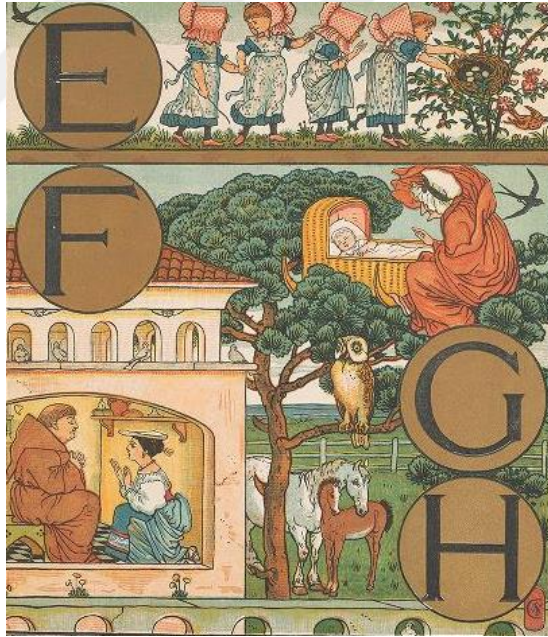
baskı tekniklerinden yararlanmıştı. Bu konuda döneminin usta baskı sanatçılarının önüne geçmiştir ve konusunda ustalaşmıştır. Özellikle çocuk kitaplarının ressamı olarak talep görmüştür. Walter Crane ve diğer ünlü çocuk masal yazarlarının çalışmaları için yaptığı çalışmalar devrim olarak kabul edilir.

Resim 37; Edmund Evans, *The Alphabet of Old Friends*, 1874

İlk hikâye örneklerinden olan “The Alphabet of Old Friends” i içerik yönünden incelediğimizde Avrupa’nın ilk tekerleme örneklerini de görmüş oluyoruz. Alfabeyi öğretirken kültürel gelişim üzerinde durdukları dilin sadeliğinden daha çok resimlerin sadeliğini ön plana çıkarken yine ilk hikâye kitabı olarak bilinen “Orbis Sensualium Pictus” da olduğu gibi olağanca basit resimli öğelere yer verilmiştir. Çizilen her bir resim anatomik gerçeklik yerine basit kavranabilir renkler ve şemalardan oluşmaktadır.

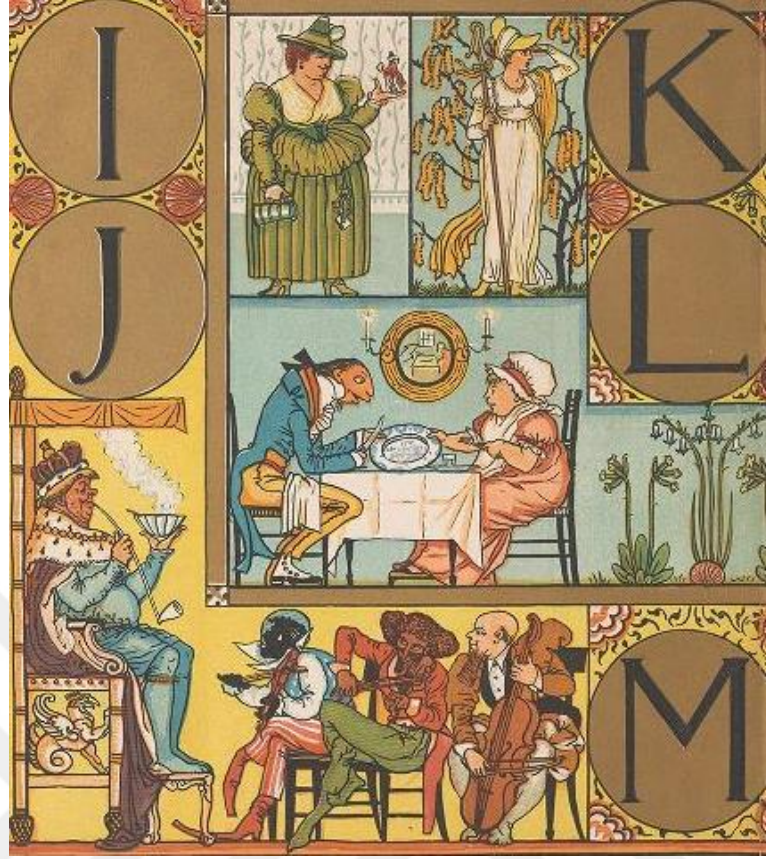
Meşeye konan karga,12'i gösteren saat, kara koyun ak koyun, terzi ve karısı eklersek eğer tavuk yumurtası basit resimlenmiş, anlaşılır renklerde sunulurken aynı zamanda ilk çağ resimleri gibi iki boyutlu ve perspektifi olmayan Eski Mısır resimlerini ve Arkaik Yunan resimlerini andıran resimlemeler hikâyelerin dikkat çeken ortak özelliklerindedir. Genelde hikaye kitabı illüstrasyonlarında çalışılan duruş insan anatomisinde de hayvan anatomisinde de yandan yani cephesel duruş tercih edilmektedir. Anatomiye dikkat eden illüstratörler rakursiyi ise sadece el, ayak anatomisinde vermişlerdir. Mekânlar ise genelde Mısır hiyerogliflerini anımsatırken orta çağ resimlerinden de alıntılar görülmektedir.

Resim 38; Edmund Evans, *The Alphabet of Old Friends*, 1874

Resim “Orbis Sensualium Pictus” ile ortak noktası dini motiflerin çokça kullanılması ve yine kendini tekrarlayan bir başka özellik ise ideal form üzerinde durulmasıdır. Ortaçağ’da sanat ve sanatçının kaderi din adamlarının yani paganların elindedir. Hıristiyan toplumunun bu manevi düzene sahip çıkmasından dolayı Antik Yunan sanatına benzer bir düzenin her resimde bariz bir şekilde kendini hissettirdiği görülmektedir. Bu kitap resimlerine bakıldığında mevcut sanat formlarının hızlı bir şekilde değişmediği anlaşılmaktadır. Resmin sol alt kısmında görünen yünden bir elbise giyip beline bir kuşak bağlayan din adamı günah çıkaran bir kadınla görünüyor. Mimarisine bakacak olursak Antik Yunan Mimarisine benzeyen kolonlar dikkat çekmektedir. Sayfayı metin olarak ele aldığımızda dilin sadeliğinden çok, öğüt veren resimler ağırlıklı olarak dikkat çekiyor en üstte dört genç kızın beş tane yumurtayı çaldıklarını sonra da metinde” baba olarak anılan” ve itiraf etmek için yanına gelinen din adamı motifini, Avrupa’nın bu dönemde piyasaya sürdüğü hemen hemen her hikaye kitabında görmek mümkündür.

”Gerek Platon(İÖ 427-347); gerekse Aristoteles’in sanatsal formu için öne sürdükleri birlik, oran, düzen anlayışı Hristiyanlığın erken dönemlerinde de varlığını sürdürür. İdeal form doğada bütün olarak değil de, tek tek var olan kısımların belli bir düzen içerisinde bir araya getirilmesi ile söz konusu olur. Platon’un evrenin form almasını Tanrı, Demiurgos’un mevcut malzemeyi düzene sokarak en mükemmel şekilde ortaya koymasına bağlaması gibi sanatçı da mevcut elemanları ideale, mükemmele ulaşmak için kullanır, onları uyum içinde birleştirir” (Öndin 2016, 13-15).

Resim 39; Edmund Evans, *The Alphabet of Old Friends*, 1874

19.yy ortalarında kitap resimlemenin önemini anlayan Avrupalılar masal kitaplarının resimlemelerinde genellikle dini motiflerin yanı sıra ahlaki değerlerin ve milli şuurun üzerinde durmuşlardır. 1840-1880 yıllarında Avrupa'nın toplumsal yapısını da özellikle resimler ve manifestolarla eleştirel bir dil kullanarak okuyucuya yansıtmayı seçmişlerdir. Avrupa'da baş gösteren 1848 devrimci yapılanma 1840'larda kendini hissettirmeye başlamıştır. En büyük neden ise ekonomik bunalım ve sınıfsal farklılığın toplumlar arasındaki uçurumların fark edilmeye başlanmasıdır. Tarımsal üretimin azalması ve ihtiyacın artması toplumda huzursuzluğa neden olmuştur. 1815 yıllarında

eski rejimin yeniden uygulanmaya çalışılmasından kaynaklı huzursuzluklar ayyuka çıktığı zamanlar illüstrasyon resimlerinde de kendini fazlasıyla göstermiştir.

1880'li yılların başında ayrı bir piyasa olan masal kitaplarının büyük bir kazanç kapısı olduğunun anlaşılması üzere piyasada çocuk dergilerinin hikâye kitaplarının varlıkları daha da güçlendirmiştir.

2.3. WALTER CRANE'S PICTURE BOOKS (RESİM KİTAPLARI)

Resim 40; Walter Crane, *Walter Crane's Picture Books*, 1863

Masal kitaplarında çizim tekniği 1859'dan 1862'ye dek oymacılıkla başlamış daha sonraları başka baskı teknikleri ve sulu boya resimlemeleriyle devam etmiştir. Walter Crane, masal kitapları resmetme sanatına merak salmıştır. Arkadaşlarıyla beraber “el

sanatları hareketini başlatmış bu hareketle William Morris'in yanında yer almış ve aynı zamanda öğrencisi olmuştur. Crane, bu gelişmelerle birlikte ortaya çıkan sanat akımlarından Art Nouveau hareketinin öncülerinden birisidir.” Birçok sanat dalında eserler veren her türlü ortamlarda çalışan çok yetenekli bir sanatçı olmasına rağmen, en çok çocuk kitapları üzerine resimlemeleriyle bilinmektedir. Bunların arasında Kurbağa Prens, Güzellik ve Çirkin, Uyuyan Güz, Kırmızı Başlıklı Kız, Çizmeli Kedi, Jack ve Fasulyesi Sırığı, Soyguncu Damat yer alır. Ayrıca grafik çalışmaları, suluboyaları, posterleri, kumaşları, duvar kâğıtları, goblenleri, kilimleri, vitray ve mücevher tasarımları yapmıştır önemli resimler arasında, Paris'teki Orsay Müzesi'nde ‘’Neptün'ün (1892) atlarının portresi’’ sayılabilir.”

Resim 41; *Neptün'ün Atları*, 1892

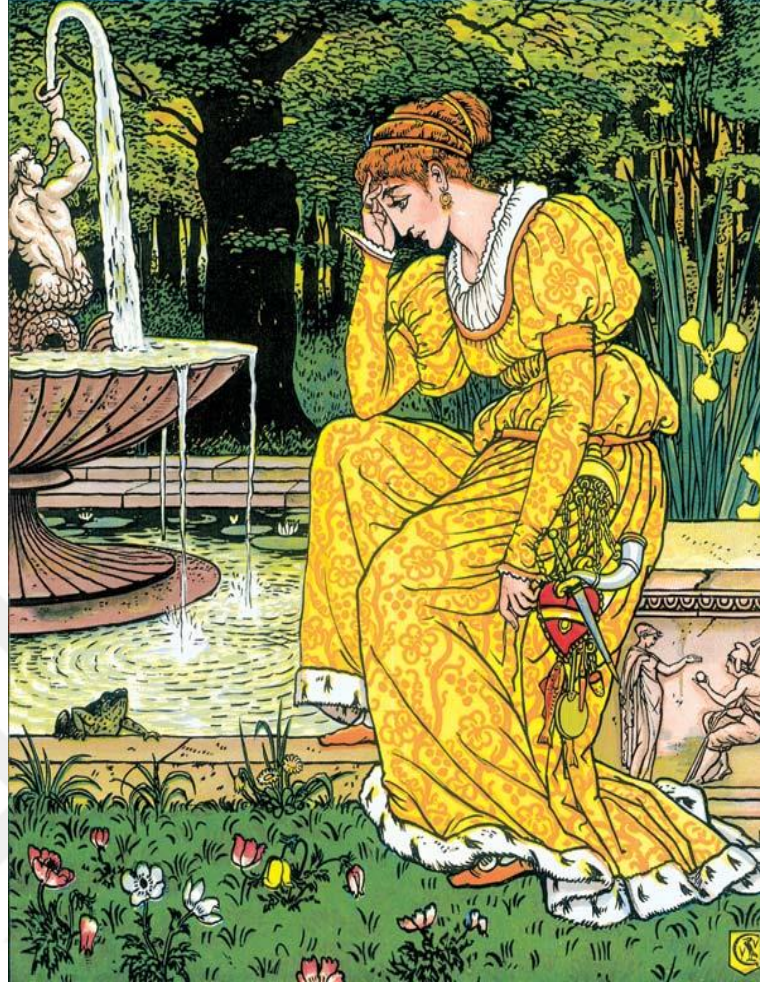
Çizgisel üslupla tasarlanan kitap kapağında gerçekçi bir perspektif sadece mekânda kullanılmıştır. Karakterlerin anlattığı bölümde ise astronomiden burçlar konusu işlenmiş

ve perspektif geri plana itilmiştir. Dikkat çeken başka bir olgu ise 1800 yıllarda masalarda işlenen konulardır. Olağanüstü olaylar ve konuları ele alan masallardır. Bu masalların alt başlıkları ise;

- a. Cin Peri Masalları
- b. Olağanüstü Güçlere Sahip İnsan Masalları
- c. Sihirli Büyü Masalları
- d. Dev Cadı Canavar Masalları

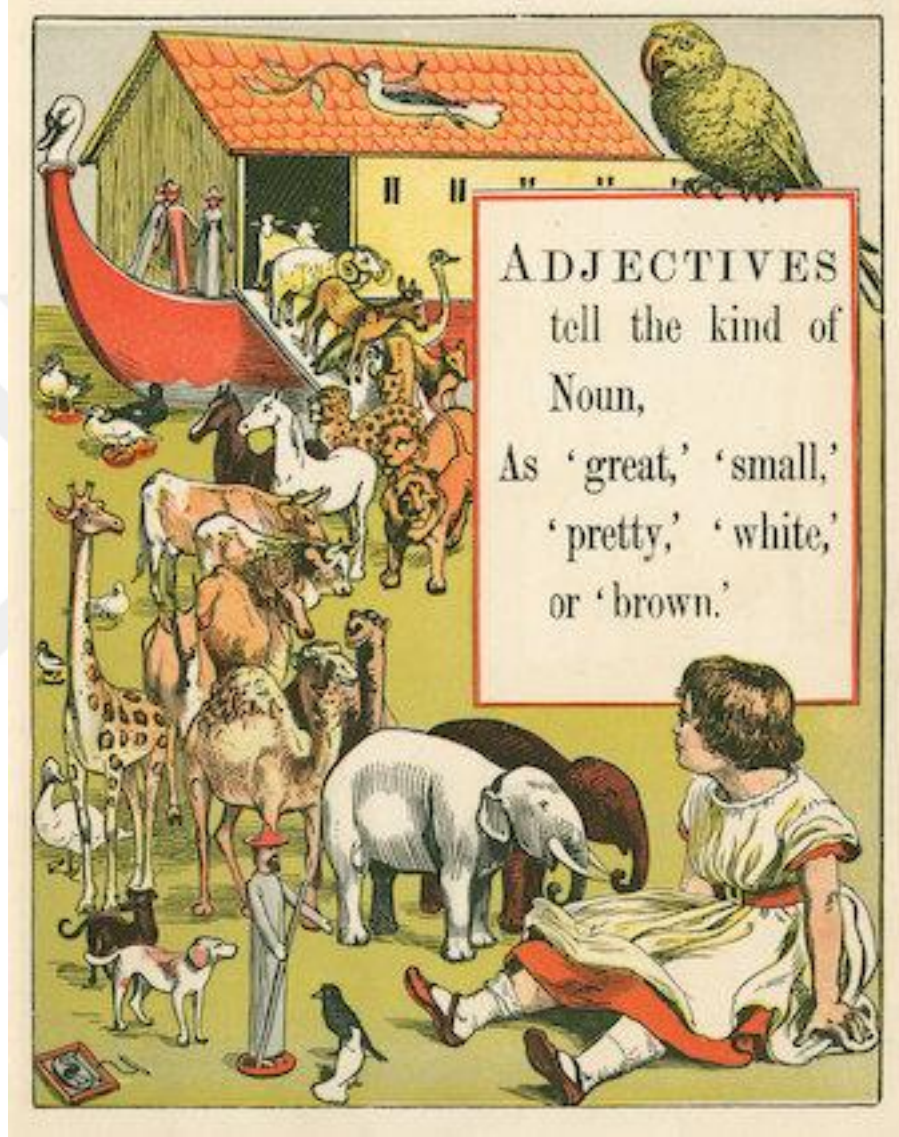
Verilen masal sınıflandırmalarına bakacak olursak zihnin açık olacağı, sürekli uyarılacağı şekilde olduğu da masalların isimlerine ve illüstrasyonlarına bakıldığında da görülmektedir (Bilkan 2016, 55).

Resim 42; Walter Crane, Kurbağa Prens, 1873

‘ART NOUVE (Yeni Sanat) , Avrupa ve Birleşik Devletler ’de büyük bir ün kazanmış, çok yönlü, dekoratif bir üsluptur. Resimden mimariye, grafik sanatlardan tasarıma kadar etkili olmuştur. Üslubun temel özelliği kavisli ve çizgisel desenlerdir. Yaprak veya filiz gibi doğal formlar üsluba hâkimdir. Ayrıca bunların yanı sıra stilize insan figürleri de sık sık kullanılır. Tasarımcılar, eserlerine sembolik veya dışavurumcu içerik katmaktan kaçınarak çalışmanın dekoratif görüntüsüne yoğunlaşırlar’’ (Nuray 2014, 32). Crane’s tarafından yapılan hikâye kitabı resimlerinde de ortak nokta kıvrımlı hatlarıyla stilize

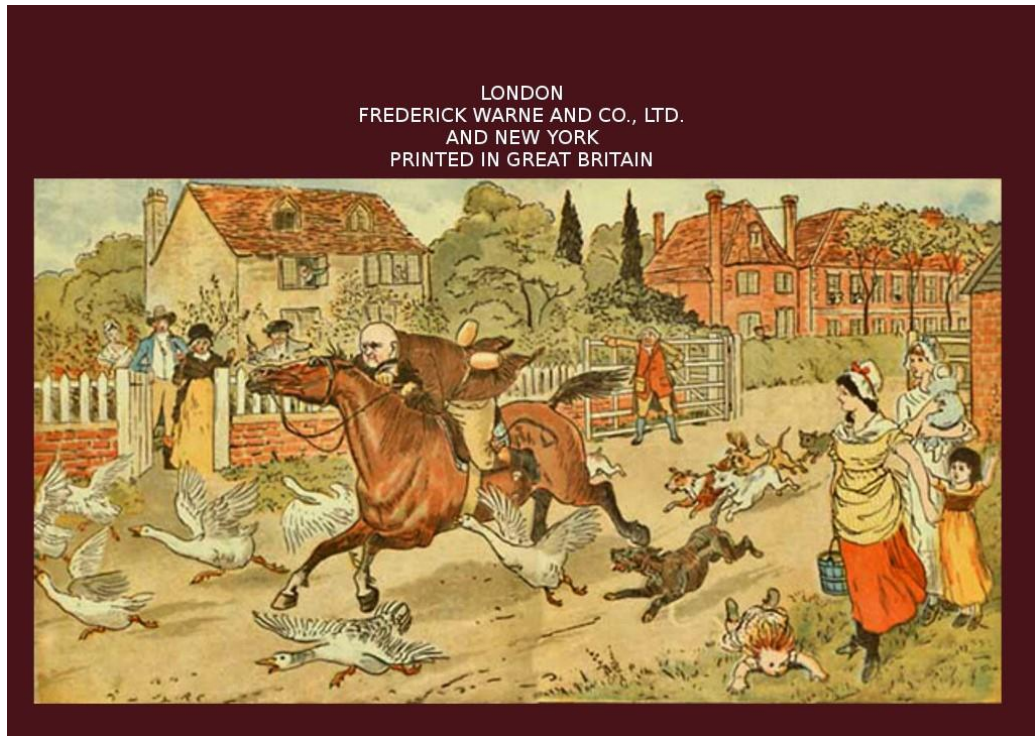
edilmiş kadınlar ve aynı formdaki çizgisel desenler öncüsü olduğu Art Nouve sanatından izler taşımaktadır.

Resim 43; Walter Crane, *Walter Crane's Picture Books*, 1845-1915

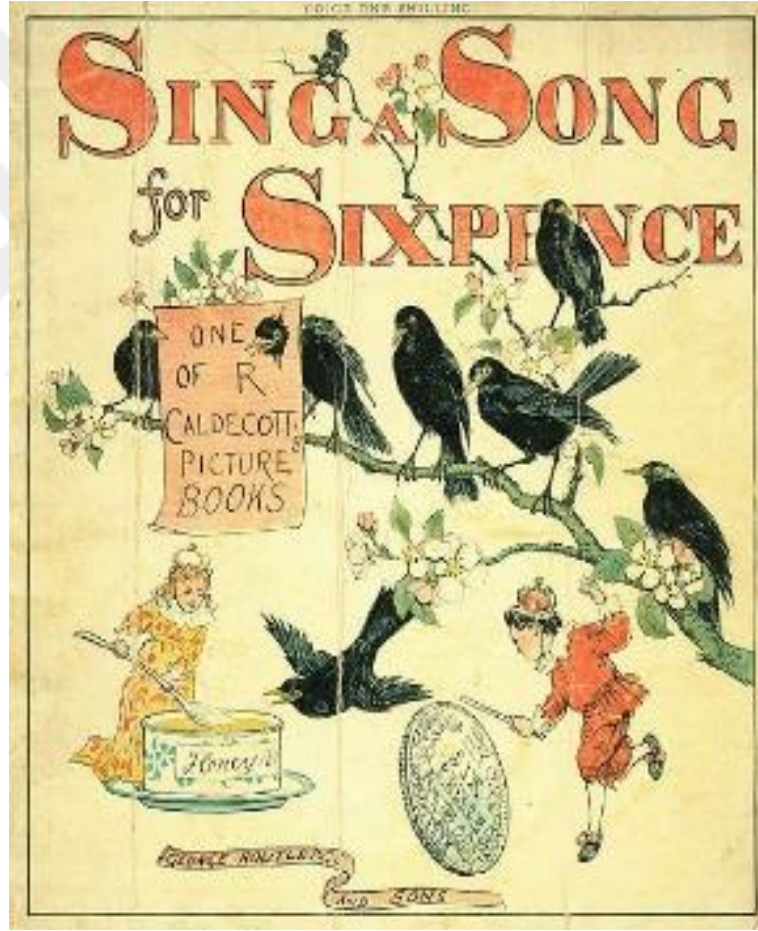
Randolph Caldecott; 22 Mart 1846'da İngiliz resim ve edebiyat sanatçısı ve illüstratördür. 1886 yılında Florida'da ölmüştür. Döneminin en iyisi olarak çocuk kitabı illüstrasyonlarında Randolph Caldecott adına Caldecott Onur Ödülleri verilmiştir. Yine döneminde çocuk masalları kitabı ressamı olarak kendi adına düzenlenen ve hala devam eden Caldecott onur madalyasına layık görülmüştür. Walter Crane ile aynı dönemde yaşamıştır.

Walter Crane ve Randolph Caldecott'un izinden giden Amerikalı ünlü illüstrasyon sanatçısı 'Maurice Sendak onun hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklar; "Caldecott'un çalışmaları modern masal resim kitabını müjdelemektedir. Caldecott, daha önce hiçbir resimli masal kitabında rastlanmayan resim ve söz karşılığının yaratıcısıdır ve resimle edebiyatı yan yana tasarlamasını bilmiştir". (WalterCrane.com)

Resim 44; Caldecott Madalyası 1878

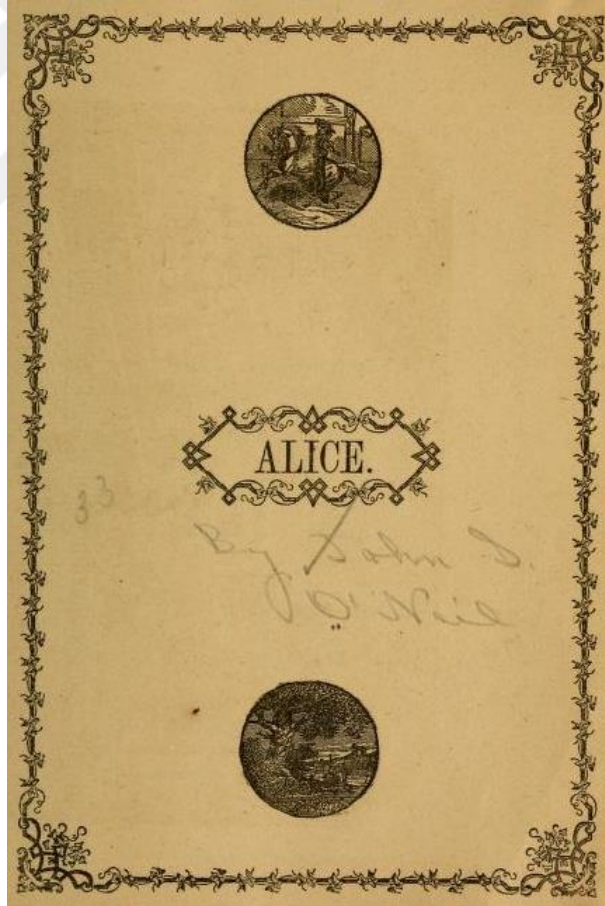
Randolph Caldecott'un'' İlk Resimleri Ve Şarkıları Koleksiyonu'' isimli kitabından alınan bir resimdir. Randolph Caldecott 1846-1886 illüstratöre edilmiştir. Kitabın yayın yılı 1886 'dır. Konu olarak ise 19.yy tekerleme kitapları serisine örnektir. Çift kaçırlı perspektif peyzaj mimari, kuralının uygulandığı resimde Walter Crane illüstrasyonlarında gördüğümüz Art Nove kadınları gibi stilize edilmiş kadınları ve çizgisel üslubu görmekteyiz. Oran-orantı düzeni ise resmin geneline hâkimdir.

Resim 45; Randolph Caldecott, *Sing a Song for Sixpence*, 1880

Randolph Caldecott tarafından illüstre edilmiş bir hikaye kitabı Hristiyan Birliğini Destekleme Derneği tarafından yayınlanmıştır. Londra'da Ewing Juliana Horatia Gatty tarafından 1841-1885 kaleme alınmıştır. Ewing Juliana Horatia 19.yy en önemli İngilizce çocuk edebiyat kitabı yazarlarından biridir. Ewing masal kitabı yazılarında, çocukların hayatlarına sempatik bir bakış açısı ile bakmıştır. Bunda eşinin asker olmasından kaynaklı askeri şeylere ayrı bir hayranlık ile yaklaşmış ve güçlü bir dini inanca sahip olması yatmaktadır. Randolph Caldecott ise döneminin akımı olan Art Nouve etkisiyle gerçek bir kitap süsleme sanatı ile karşımızdadır.

2.4.ALİCE HARİKALAR DİYARINDA

Resim 46; Lewiss Carroll, *Alice's Adventures Wonderland*, 1800

Dönemin en fazla rehavet gören masallarından biri de hiç kuşkusuz Alice's Adventures in Wonderland.(Alice Harikalar Diyarında) İlk basımı 1800 yılı olarak bilinmektedir. Bilinen hikâye 467 sayfadan oluşan yazılı metin olarak en uzun hikâye kitapları arasındadır. 1915 yılında müzikal film halinde de gösterime sunulmuştur. İlk illüstrasyon örneği gravür tekniği ile yapılmıştır. Birçok kez kaleme alınan kitap Lewiss Carroll tarafından yazılmıştır. ‘‘Carroll çocukken kekemeliği ile çok dalga geçilmiş ve bu yüzden ciddi acılar çekmiş ama çocuklarla iletişim halindeyken, kendini akıcı bir şekilde konuşurken bulmuştur. Yetişkinlik dönemlerinde genç insanlarla olan ilişkileri, şüphesiz en çok bilinen yazılara ilham kaynağı olduğu ve yıllar içinde birçok spekülasyonlarla neden olmuştur. Bu yüzden kötü bir üne sahip olsa da büyük ilgi görmüştür. Carroll çocukları eğlendirebildiği için çok mutlu olduğunu çünkü o döneme kadar kendini çocuklar kadar ciddiye alan kimse olmadığı anlatmaktadır. Bu durum onun çocukların dünyasına yönelmesine neden olmuştur. Alice'den ilham alarak Alice's Adventures in Wonderland yazmıştı. Bu kitap onun zirveye çıkmasını sağlamıştı. Alice, babası George Liddell'a, hayal dünyasında ki fantastik hikâyelerini anlatmış Carroll'a ulaşan baba Carroll'dan bu hayali hikâyeye çevirmesini istemiştir. Romana konu olan gerçek Alice'in adı, Alice Liddell'dır. Carroll'ın komşusu Christchurch başpapazının kızı olarak bilinir. Lewis Carroll, Alice ve kız kardeşleri Lorna ve Edith'in kendi çektiği fotoğraflarını, Alice's Adventures in Wonderland ilk baskısında kullanmıştır.

Resim 47; Lewiss Carroll, *Alice's Adventures Wonderland*, 1800

Eseri hikâye olarak Henry Kingsley'nin eline geçerek Carroll'un bu hikâyeyi yayınlamasını istemiştir Alice's Adventures in Wonderland kitabı 1865 yılında piyasaya sürülmüştür. Fakat Carroll keşke bu hikâyeyi hiç yazmasaydım diye söylediği söylentileri bulunmaktadır. Buna rağmen hikâyenin sürekli olarak popülaritesi artmış ve sonuç olarak Carroll filmi “The Looking-Glass” ve “Alice The Found” (1871) adlı eserinde yazılmıştır. Ölümünden sonra, Alice, İngiltere'nin en popüler çocuk kitabı haline gelmiştir. 1932'de dünyanın en popüler kitaplarından biri olarak üne kavuşmuştur. Yazmanın yanı sıra, Carroll bir dizi fotoğraf çekmiştir. Onun kayda değer portreleri, aktris Ellen Terry ve şair Alfred Tennyson'un fotoğraflarının da içerir. Aynı zamanda başka çocuğunda fotoğrafları arşivlenmiş bir şekilde bulunmuştur. Bu fotoğraflardan en önemlisi Alice'nin ablası karşı komşusu olan George Liddel'in en

büyük kızı olan Lorina Liddell ait olan ve ergenliğin ilk yıllarında olduğu varsayılan çıplak fotoğrafların basına sızması üzerine Carroll pedofili ile suçlanmıştır. Bu çektiği fotoğraflar çocuk istismarına ilişkin gerçek deliller olarak öne sürülmüştür.

Resim 48; Alice'in Ablası

“Fransa'daki arşivden, Alice'in ablasının çıplak fotoğrafı çıktı. Carroll, Alice'in ablasının tamamen çıplak bir resmini de çekmiş. Çıplak fotoğraf, Alice'in ablası Lorina Liddell'in ergen döneminin başlangıcına ait” (Lewis Carroll'a Pedofili Suçlaması 2015).

66. doğum gününden kısa bir süre önce, Lewis Carroll, pnömöniye yol açan ciddi bir grip vakası yakalanmış, 14 Ocak 1898'de ölmüştür. Carroll, arkasında büyük bir gizem bırakmıştır.” Carroll dışında bilinen diğer en popüler Alice yazarı ise David Icke'dir.

Resim 49; Lewiss Caroll, *Alice's Adventures Wonderland*, 1800

Resim 49 Alice's Adventures in Wonderland hikâyesinden bir kare. Alice'nin yaşadığı ev olarak bilinmektedir. 1800'lü yıllarda yazılan kitapta tasarlanan illüstrasyon örneklerini incelediğimizde gerçek hayattaki görüntülerden esinlenilerek yapıldığı anlaşılmaktadır. Alice'nin ailesi ile yaşadığı evin manzara resmi illüstratör tarafından hikaye kitabına kopya edilmiş derecede benzemektedir.

Resim 50; *Alice Wonderland* iç kapak mührü, 1800

“Alice Wonderland” kitabında Alice’in yaşadığı evinin görüntüsü, gravür baskı tekniğinin çok büyük incelikle çalışıldığını ve perspektifin ise çok dikkat çekici bir şekilde uygulandığını göstermektedir. Bu incelik ve perspektifin çok titiz uygulanması “Alice Wonderland”ı diğer hikâye kitaplarından ayıran önemli bir özelliktir. Bu kitabın gravüründe hem teknik perspektif (çift kaçıslı perspektif) hem de hava ve renk perspektifi uygulanmıştır. Aynı zamanda o döneminin realist çizim örneklerinden sayılmaktadır.

Bu sayfa da ise telif hakkını gösteren yayınevine ait olan bir mühür dikkat çekmektedir. Çocuk hikâye kitaplarının ilk örnekleri olan bu kitaplar ise bir çocuğa göre hayli renksiz ve kasvetli hatta korkunç bir hava barındırmaktadır. Teknolojik imkânların azlığı karşısında o dönemde renklendirmenin lüks olduğunu var sayılsa da, içerik ve resimlemede, insanda aynı kasvetli duyguları uyandırmaktadır.

1904 yıllarına ait bir iç kapak örneği. "Alice Wonsderland" birçok farklı yazar tarafından kaleme alınmıştır fakat en çok okunan ve birçok dile çevrilen yazar Walter Burges Smith'in yazdığı kitaptır.

Resim 51; Lewiss Caroll, *Alice's Adventures Wonderland*, 1800

Rönesans'a terim anlamıyla bakacak olursak birçok literatür taramasında yeniden doğuş anlamına gelmektedir. Eş anlamıyla diriliş olarak da bilinmektedir. Bütün dünyada varlığını kabul ettirmesi 19.yy olarak bilinir ama temelleri 14.yy'da atılmıştır. Birçok yazar, şair, sanatkârın inandığı bir yenilenmenin gerekli olduğu inancı daha sonra bütün Avrupa'yı etkisi altına almıştır. Rönesans'ın üzerinde duracağımız kelime anlamı aslında "diriliştir" çünkü hedeflenen ve özlem duyulan dönem Roma İmparatorluğudur. Bu yüzden hikâye kitaplarındaki illüstrasyonlar Yunan arketiplerini andırmaktadır. Çizilen karakterlere baktığımızda duruşlar simetrik, frontal ya da frontala en yakın duruşlardır. Bu tarihlerin özellikle de 1800'lü yılların başlarında, yapılan sanat eserlerinde tekrarlanan konular antikitenin taklitleridir. Özellikle Alice's Adventures in Wonderland kitabının bu sayfadaki karesinde Kral, kraliçe ve cellat figürü "Daetalik Stil" denilen bir duruşla dikkat çekmektedir. Bu duruş eski Yunan heykellerinde uygulanan bir yöntem olsa da bu dönemde çizilen figürlerde karşımıza çıkmaktadır. Figürler bu resimde olduğu gibi tek cephelidirler. Çizimi yapılmış olan başların üzerinde durulduğunda ise hepsinin cepheden çizildiğini söylemek mümkündür. Alice arkaik dönem heykeltıraşlarının ortak özelliklerinde olduğu gibi figürlerde ağırlık ayaklara verilmiştir. Bütün yük ayaklardadır, anatomik detaylardaki kusurlara bakılmaz. Resim genelinde çizgi perspektifi hâkim olsa da yer yer lekesel üsluplarda gözü yormamaktadır. Konu olarak baktığımız da ise bir çocuğa göre korkunç ve kasvetli bir hava resmin ve kitabın geneline hâkimdir.

Resim 52; Lewis Carroll, *Alice's Adventures Wonderland*, 1800

Dönemi de incelediğimizde Mısır Heykellerinden yola çıkan Yunan heykel sanatı zamanla gerek figürlerde gerekse mimari yapısında, kendine özgü tarzıyla birçok dönemde kendini taklit ettirmeyi başarmıştır. Yunan heykeli, yapıldığı alanla bir bütünsellik içinde tasarlansa da heykellerin merkez noktası insanlardır. İnsan figürleri yapıldığı dönemde kadın ya da erkek cinsiyetleri olarak ayrılrsa da Michalengelo heykellerindeki gibi kadınlarda da erkeklerde de kaslı yapılarıyla dikkati çekmektedir. Resimde ise görüldüğü üzere sanki erkekler kadın kılığına girmişçesine erkeksi

izilmişlerdir. Vücut yapıları; bir kadının estetik yapısı yerine Yunan heykelleri gibi frontal, hareketsiz donuk bir şekilde betimlenmiştir. Arkaik döneme dönecek olursak bu dönemde mimari yapılarda tapınak mimarisi n plandadır. Resimde hissedilen hava, sanki bir tapınakta gerekleşiymuş izlenimi uyandırmaktadır. Mimari zellikleri, Roma döneminde yapılmış bir mimariyi anımsatmaktadır. Yüzlerindeki ifade ise Arkaik dönemde yapılan Yunan heykellerinde bulunan arkaik gülümsemedir. Yerdeki kareler gerçek bir çizgisel perspektif kullanıldığı hakkında bilgi vermektedir.

Resim 53; *Lewis Carroll, Alice's Adventures Wonderland*

‘‘Bilgelige Manevi Yolculuk’’ olarak eleştirmenlerin verdiği isim olarak bilinmektedir. ‘Alice Harikalar Diyarında’ üzerinde durulan düşünce tavşan deliğinden aşağıya inen

çocuğun bir filozof gibi gerçek bilgiyi bulma arayışıdır. Hikâyeyi okuduğumuzda ise akla gelen ilk soru aslında budur. Alice Harikalar Diyarında esas olan dünya gerçekleriyle yüzleşmek için mi bütün bu koşuşturmaca? Bir çocuğun kalıplaşmamış düşünceleri ile gerçek bir dünya yaratılmaya çalışılmıştır. Asıl olan yetişkinler dünyasından tamamen ayrılmanın ardından, kişi gerçek bilgiye doğru uzun bir yolculuğa çıkmıştır.

Resim 54

Event Alice in Wonderland
Author Lewis Carroll
Asset A4477710693779156500

Resim 55

Beyaz Tavşan illüstrasyonu; Hikayenin en önemli illüstrasyon karakteri beyaz tavşandır. Peşine düşülen Beyaz Tavşan, Alice'in içinde bulunduğu ruhsal durumdan gerçek dünya arasındaki metafiziksel olayı çözerek uyanışa geçişi ve çocuktaki merak

hareketinden doğan olaylar zincirini anlatmaktadır. Alice tavşan deliğinden aşağı yönlendiren Beyaz Tavşan figürü hikâyede bir filozof portresi çizmektedir. Rengin beyaz seçilmesi temizliği ve bakırlığı ifade etmektedir. Bazı kaynaklarda ''Asya'daki çoğu toplumlarda matem ve yas rengidir. (Uçar 2004.48) ''Sonuç olarak beyaz, arılık, zafer, barış, neşe, teslimiyet, merhamet, saflık, bekâret, masumiyet ve adaletin rengidir. (Uçar,2004,48) Alice küçük bir çocuk olmasına rağmen yetişkinlerin çocukların dünyasını küçümsediğini düşünmüş ve büyüklerin dünyasını keşfe çıkmıştır. Konuşan bir tavşanın insan giysileri içerisinde insan gibi davrandığını görmesine rağmen ona inanmayı tercih eden küçük bir kız çocuğunun başına gelenlerden bahsedilmektedir. Fakat yine de hiçbir şey sorgulamamaktadır Söylenenlerin sorgusuz kabul etmesi ise çocuk yönünü göstermektedir. Alice'in peşinden koşup, 'Wonderland' da bilgi arayışının sembolü olan sonsuzluğa arayan Beyaz Tavşan figürü kıyafetlerine bakacak olursak o dönemin aristokratlarını anımsatır niteliktedir. Beyaz tavşanın bulunduğu resimlerde derinlik algısı renklerle verilmiştir. John Tenniel'in ilk çizimleriyle karşımızda olan Alice de ilk dikkat çeken çizgilerin yoğunluğudur. Renkler ise dönemin masal kitapları illüstrasyonlamasında sıkça kullanılan sulu boya tekniğidir. Renkler önceki hikâye kitaplarına bakarak daha fulü olarak kullanılmıştır. Masal kitabındaki resimlerin en önemli özelliği ise lekesele değerlerden çok çizgisel düzenlemelere ağırlık verilmesidir. Alice, gözyaşı havuzunda resmin adıdır. Orijinal resimlerden birisidir John Tenniel tarafından 1865'de resmedilmiştir.

Resim 56; *Lewis Carroll, Alice's Adventures Wonderland*

İllüstrasyonlara bakarak mutlu bir masalın arkasındaki hüzünlü bir tabloya bakar gibi oluyoruz. Alice Harikalar Diyarında kitabı fantastik kurgu yapısıyla piyasaya sürülen Victoria dönemi kitaplarıyla benzerlikler göstermektedir. Dini temalar göze batmayacak şekilde abartılmadan bir okadarda meşrulaştırılarak ele alınır. Bütün semavi dinlerin ortak özelliği tek tanrıcılık fikridir. Olmayan bir varlığın varlığına koşulsuz şartsız hatta bazen üzerinde düşünülmesine izin verilmeden inanmak esas temeldir. Muhtemelen Alice dünyasının mutlak bir saçmalık olarak düşünülmesinin ana nedenlerinden biride budur. Maddi olmayan bir dünya yaratılmış ve gerçekte var olan bir şeymiş gibi gösterilmektedir. Teknik yapıdan ele alındığında Alice 'nin bir çok versiyonu basılmıştır. En popülerleri Carroll'un kaleme aldığıdır. Carroll ilk kitap resimlemesinde

gravür soğuk kazıma baskı tekniğiyle karşımıza çıkmaktadır daha sonraki versiyonlarında ise sıkça sulu boya tekniği üzerinde durulmaktadır.

Resim 57; Lewis Carroll, *Alice's Adventures Wonderland*

Kral ve Kupa Kraliçesi mahkeme salonunda masanın üzerindeki turtayı inceliyor.1865 yılında aynı dönemde çizilmiş illüstrasyonlar ile ele alınıp incelendiğinde renksiz ama çizgilerle üç boyutlu derinliği veren sağlam bir kompozisyonla karşımıza çıkmaktadır. Figürlerdeki ifadeleri ele alacak olursak bütün duygular yine çizgilerle kontrol altına alınmıştır.John Tenniel.

‘‘1920’den sonra Amerika Birleşik Devletlerinde çocuk edebiyatı için geleneksel haline getirdikleri toplantıların düzenlenmesine başlanmıştır.Toplantılar John Newbery zamanından beri : çocukar için özellikle kitap yayıncılığı ve tasarımı konuları üzerine yapılmıştır.Diğer gelişmelerden ilki; Avrupa sanatçı göçleriyle birlikte zengin bir folk geleneğine sahip olmuştur.İkinci gelişme ise ; Empresyonizm etkilerinin Amerika’nın resimli çocuk kitaplarını izlenmesş durumudur.Yirminci yüzyılda çocuk kitaplarının resimlendirilmesi artık ayrı bir uzmanlık konusu olmuştur.Birçok usta ressam özellikle çocuk kitaplarını resimlemeyi bir uğraş alanı olarak seçmiştir (Sarı 2006).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MASAL KİTAPLARI İLLÜSTRASYONLARININ POPÜLER KÜLTÜR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

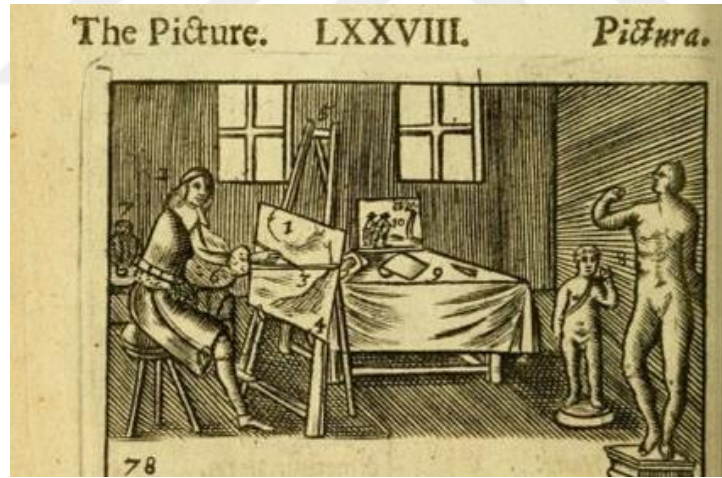
Toplumlar kendi tarihini yazmak için uzun uğraşlara girişmişlerdir. Buna bağlı olarak üretmeyi, ürettiklerini pazarlamayı ve bunlarla birlikte tüketmeyi de hayatlarında odak noktası haline getirmişlerdir. Dünya üzerinde hangi coğrafyada olursa olsun değişimler kolay kolay kabul edilmez. Tam tersi olan çocuk dünyasında ise anlatılan her şey sorgulamadan kabul edildiği bilinen bir gerçektir. Üretilen malların en büyük pazarlarından birisi ise çocuk ürünlerine aittir. Öğrenmeye önem veren ebeveynler genellikle bu konuda hiçbir masraftan kaçınmamışlardır. Çocuk gelişiminde ve öğrenme kazanımlarında popüler kültürün yeri ise büyüktür. Popüler kültürün yaygınlaşması en başta afiş tasarımlarıyla, gazete, dergi vs. basın yayın kollarıyla olmuştur. Popüler kültürün büyük kitlelere ulaşması ve kitle tüketim aracı olarak olumlu\olumsuz hayatımızda bu kadar yer almasının nedeni; okuma yazma oranının artması, insanların bilim ve teknolojik gelişmelere önem vermesi, içinde buldukları çağa ayak uydurmaya çalışmasıyla doğru orantıda gelişme göstermiştir. Okuma yazma oranının artmasına katkıda bulunan görsel, işitsel olarak bize sunulan kaynaklar birçok duyu organımıza hitap eden iletişim araçları olarak geliştiren yayınevleri popüler kültür ile de büyük kitleleri etkileri altına almayı başarmışlardır. Popüler kültürün çocuklar üzerindeki etkisinin fazlalığının nedeni çocukların ilgi alanları üzerine dikkati çeken kurguların çokça karşılımlarına çıkmasından kaynaklı olduğu düşünülür. Popüler kültürün yaygınlaşmasına katkı sağlayan en önemli etmen ise 21.yy da elektronik eşyalar, basın

yayın organları ve teknolojik dünyanın hızıdır. Bu hıza ayak uydurmaya çalışan çocuklarda dikkat eksikliği ve hiperaktivite gibi hastalıklar fazlaca görülmeye başlamıştır. ‘’Araştırmalarda 3-6 yaş grubundaki çocukların ülkemizde günlük 2-3 saat arasında televizyon seyrettikleri ortaya çıkmıştır. Çocuklar içinde bir öge olarak kullanılsın veya kullanılsın, bugün reklamcılar televizyonda çocuğa yönelik reklam yapmaya büyük önem vermektedirler. Türkiye’de her 100 kişiden 40’ını çocukların oluşturduğu düşünülürse, çocuklara yönelik reklamların çok önemli bir izleyici kitlesi bulunduğu daha iyi anlaşılır. Ayrıca genel olarak tüm reklamlar çocukların ilgisini çekmektedir’’ (Akyüz 1991, 251). Bu gibi durumların çocuklar üzerinde etkileri araştırıldığında satın almaya programlanmış çocuklarla karşılaşıldığı görülmüştür. Sadece reklamlarla bu davranışları kazanmazlar. Ayrıca çocuk dünyasında tüketmeye endeksli olumlu veya olumsuz davranışlara neden olan oyuncaklar, çizgi filmler, animasyonlar, masal kitapları ve çizimleri bu konuda ayrı bir yere sahiptir. Masal kitapları ve illüstrasyon tasarımları çocukları eğitmek ve öğrenimlerine katkı sağlamak için kullanılan en eski ve en başarılı popüler kültür materyallerinden birisi olarak bilinmektedir.

Herkes tarafından kabul edilen bir gerçek, sözün varlığı yazıdan önce gelmektedir. Tam tarihini kestirmek mümkün değildir. İlk konuşan kimdir? Sorusuna cevap vermek kadar ilk masalı kim yazmıştır veya anlatmıştır? Olağanüstü masalar kimlerin hayal ürünüdür? Hangi coğrafyadan çıkmıştır? Soruları araştırılsa bile cevabının bulunması oldukça güçtür. Varsayımlardan bir diğeri de masalların mitolojilerden türediği gerçeğidir. Mitoloji denilince akla ilk gelen Yunan mitolojisi ve tanrıları olacaktır. Fakat bilinenden yola çıkarak her kültürün kendine özgü bir tarihi ve bu tarihe uygun bir mitolojisi, mitleri konu alan masalları vardır. Masalı tek bir topluma mal etmek yanlış olacaktır.

Nasıl türediği nereden doğduğu bilinmese de bilinen bir gerçek şu ki; büyük, küçük demeden her yaştan insana gerek anlatıları ile gerek resimleri ile hitap edebilmeyi bilmiştir. Hangi kültürden veya hangi coğrafyadan çıktığı da çok önemli olmamıştır. Popüler olması bütün insanlığın yaşadığı olaylardan yola çıkarak yazılmış olmasından kaynaklıdır. Yazılı hale gelen ilk hikâye kitabı olan’’ Orbis Sensualim Pictus’ gerek resimleriyle gerek anlattıklarıyla yazılı olarak piyasaya çıkmış ilk masal kitabıdır. Fakat ‘’Orbis Sensualim Pictus’’ illüstrasyon özelliklerinden farklı olarak bir çocuğun rüyasına ya da hayal dünyasına göre oldukça kasvetli ve korkutucu özelliğe sahip masal kitaplarından sadece birisidir. Onun popüler olmasının en önemli nedeni içerisindeki ilklerdir. Bu ilklere en güzel örnek günlük yaşamı kolaylaştıracak olan bütün bilgileri bünyesinde barındırmasıdır diyebiliriz. Onun ebeveynler tarafından kolayca kabulünü sağlayan tarafı ise çocuklara yönelik basit resimlemelerden oluşmuş olmasıdır. Dönemine bakıldığında daha önce çocuklar için böyle bir materyal kullanılmamıştır. Resimleme özelliğiyle incelendiğinde yazıya ihtiyaç duyulmadan sadece görsellere bakarak bile yazıldığı dönemin gerek kültürü, gerek yaşam tarzı hakkında bilgiler vermektedir. Çocuğun okuma yazma bilmesine ihtiyaç duymadan görsellerle ona yardımcı olmasıyla dikkat çekmiştir. Kaleme aldığı konular güncel konulardır. Reform hareketlerinin temelleri atılmış Rönesans döneminin etkili olduğu sosyal hayatı ustaca anlatmış ve basit resimlemelerle çocuk dünyasına inmiştir. Her yaştan insana hitap eden bir dile sahip olduğu da bilinir. Yaşam tarzlarını ele alan resimlere bakıldığında ise hayata dair kullanma kılavuzu gibidir. ‘’Orbis Sensualim Pictus’’ kaleme alındığı zamanlarda hem dini hem de bilimi dengeli olarak anlatmayı tercih etmiştir. Kilisenin otoritesinin sarsılmış olması, din adamlarına olan güvenin azalması, bilimsel çalışmaların artması yönetimin bozulması, yeni oluşumlar, matbaanın etkisiyle artan

kitap sayısı, coğrafi keşiflerle birlikte zenginleşen Avrupa bu yeniliklere rağmen hala kilise ve din adamlarından medet umanlarca dini duygulara ve onun ritüellerine sahip çıkmış ve insanlardan da bunu beklemişlerdir. Orbis Sensualim” kitabında ve resimlerinde de bu konular üzerinden dini duygulara bir sesleniş vardır. Bütün bu konulara ustaca yer vermiştir. Bu gibi düşüncelerin toplum tarafından “Orbis Sensualim” gibi kitaplar vasıtasıyla daha kolay kabul edildiğini anlayan yayınevleri harekete geçerek resimli masal kitaplarının art arda piyasaya çıkmasını sağlamışlardır. Avrupa’da üstün yetenekli sanatkârların yetişmeye başlamasından tutup bir balıkçının ekmeğini nasıl kazandığına kadar her şey en ince ayrıntısıyla masal kitaplarında açıkça anlatılmaya başlamıştır.

Resim 58; Orbis Sensualim Pictus, 1658

Bu döneme damgasını vuran Peri Masallarının temelleri “Orbis Sensualim” atılmıştır. Bu kitaplar, işleniş bakımıyla ele alındığında Peri Masalları olarak nereden geldiği bilinmese de kökeninin masaldan geldiğini düşünülür. Popüler olarak kendi kimliğini

kazanmıştır. Masalların tarihi tahminimizden daha eskiye dayanır. Kırmızı Başlıklı Kız'ın 2.000, Güzel ve Çirkin 2.500-6.000 yaşlarında olduğu Smith ve Şeytan isimli masal kitabının ise 6.000 den daha eski olduğu söylenmektedir. Bu kadar köklü bir tarihe dayanan masalların konusu nedir?

Masallar iyi, kötü, ahlaki değerler hakkında da önemli ölçüde bilgi vermektedir. Konusu yaşama dair veya yaşamla hiç ilgisi olmayan şeyleri anlatır. Anlattığı konuların ise genelde didaktik özelliği üzerinde durulur. Olağanüstü olayların geçtiği masallar ise 'Peri Masalları' olarak adlandırılır. Grimm kardeşler gibi birçok masal kitabı yazarı ve eleştirmenin ortak fikri peri masalların diğer masallardan bile önceye dayanması düşüncesidir. İskandinav ülkeleri, Güney Asya'ya kadar birçok kıtaya yayılmış olmaları ise savunulan düşüncüyü desteklemektedir. Geniş bir alana yayılmış olması ve toplumları etkisi altına alabilen bu ürünlerin edebiyatta yeri ayrıdır. Ayrıcalığını çok iyi kullanan masal kitapları ise kendilerini geliştirmeyi başarmış ve yeniliklerle nüfusunu artırmıştır. Bunun için ise; İllüstrasyon tasarımlarına daha büyük yer ayırmıştır. Resimli kitapların potansiyelini fark eden yayın evleri resimleme sanatçıları yetiştirmek için bir yarış haline girmişlerdir. Sanatçıların işine gelen bu olay sanattan para kazanmanın zorluğunu da göz önünde bulundurarak sirkülasyonun çok olduğu masal resimleme piyasasına yönelmelerine neden olmuştur. O zamandan beri devam eden bu folklorik çalışmalar hız kesmeden çalışmalarına devam etmektedirler. Peri masallarında özellikle resimlemeler üzerinde özellikle durulmuştur. Günümüzde ise bu tip masallar teknolojiyle çağa da uyum sağlamışlar popülaritesini daha da artırmışlardır. Bununla birlikte belirli popülasyonlar geçirmiş coğrafi dağılımlar ve özellikle dilsel kalıplara ilişkin incelemelerde bulunulmuş ve kendisiyle birlikte filo genetik gibi bilim dallarının türemesine ve gelişmesine de olanak sağlamışlardır. Popülaritesini hiç kaybetmeyen

peri masalları, bilinen yazarların ürünleridir. Fakat ilk örneklerinin sözlü edebiyat ürünleri olarak anonim özellik göstermektedir.

Peri masallarının da anonim halk masallarıyla benzerlik taşıyan sıradan karakter örgüsü vardır. Karakterlerine çocuk kitapları resimleri olarak bakacak olursak korkutucu olduğu ilk göze çarpan özelliğidir denilebilir. Ejderhalar, periler, cinler, cüceler, goblenler, konuşan hayvanlar, tek boynuzlu atlar, cadılar ve ortak özellik olarak büyüler.

Resim 59; snow-white-and-the-seven-dwarfs-1937

‘Peri masalı’ Türkçe çevirisidir. İçerisinde illa peri olması gerekmez. Saydığımız karakterlerden sadece biri de olabilir ya da çoklu bir şekilde de bize verilmektedir. Bu şekildeki olay örgüsü ile ele aldığımızda örnek verebileceğimiz en güzel hikâyelerden birisi hiç kuskusuz ‘Güzel ve Çirkin’ masalıdır. Başkahramanı bir cadı tarafından

kendini çok beğendiği için cezalandırılan prensin domuza çevrildiğini konu alır. Güzel ve Çirkin masalı 17.yy veya 18.yy da yazıldığı düşünülmektedir. Masalın yaşı hesaplandığında 2.500 ile 6000 yaşları arasında olduğu sanılmaktadır. Her masalda kıssadan hisse olaylarına girilmiş ve öğretici özellikleri üzerinde çoğunlukla durulmuştur. Ana tema aslında insanların dış görünüşüne göre onları yargılamamak gibi görünse de ilgi çeken olayların başında aşk konusunun baskın bir şekilde işlenmesi ve insan zihninde çirkin birini öpünce onun o öpücükten etkilenerek güzelleşeceği düşüncesidir. Hâlbuki öpüşmek dediğimizde sevdiğimiz bir kişiyle yapılan en güzel eylemlerden birisidir. Bir annenin çocuğunu öpmesi, bir çocuğun köpeğini öpmesi ya da bir kişinin âşık olduğu bir kişiyi öpmesi en önemli örneklerdir. Unutmamak gerekiyor ki insan beyni çağrışımlar esasına göre çalışır. Her nesne bir çağrışım yapar. Aynı nesne veya eylemde olsa da kişiden kişiye farklı anlamları vardır. Bir düdük hakem için farklı çağrışımlar yaparken trafik polisi için çok farklı çağrışım yapar. Bunların dışında çocuk içinse apayrı çağrışımlara neden olabilir. Tam bu noktada en dikkat çekici unsur ise çocuklara çok fazla cinsel mesajların verildiği gerçeğidir. Gerek çizgi filmlerle gerekse resimler yoluyla çocukların bilinçaltı düzeyleri sinsice kirletilmektedir. Çocuklar resimlerle gelen mesajların bir kısmını hemen kullanırlar’’ (Çakıral 2016). Ebeveynlerin çocuklarla ilgili bu gibi araştırmaları çok dikkatle takip etmesi gerekir. Çocuk beyni gördüklerini kayıt ederek çalışır, sözü halk arasında çoğunlukla kullanılan bir deyimdir. Bu deyimden yola çıkarak ebeveynlerin daha dikkatli olmaları ve çocukların gözetim altında tutulmaları gerekmektedir. Peki, gözetim altındayken bile okunulan popüler masallar neyi konu alır?

Resim 60; Güzel ve çirkin

rnek verecek olursak ‘Güzel ve çirkin’ hikyesi çirkin bir adamı anlatırken domuz gibi denilmesi ya da âşık olmadan önce kadının adam tarafından aşğılanması, kadının güzelliğiyle ön plana çıkması, erkeğin gücünün bilek gücüne dayalı olması, o zamanlardan günümüze kadar gelen eril zihniyetin bir temsilidir. ‘Güzel ve çirkin’ masalında da bu anlayıőa devam edilmiştir. Masalda işlenen kadın figürü genellikle gcsz kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Masallara konu olan karakterlerin, duygu ve düşünceleri, ruhları, akılları pek de önemli bir özelik değildir. Fiziksel güzellikleri her Şeyin stndedir. Bu gibi konuları işleyen benzer masallarla yetişen nesillerin ortak görüşü kadının toplumda gcsz olması fikirlerini ortaya çıkarmıştır. ‘Güzel ve çirkin’ masalında anlatılan; tüccarın 3 kızıdan, en iyisi en güzeli ve en alışkanı evin kk kızı olan ‘Güzel’in’ başından geçen olaylara verdiği tepkiler günümüz Őartlarında da

kadınlardan beklenen davranışlardır. Hikâye; bu kızın babasından bir gül istemesi, babanın kızı için çirkin olan prensin şatosunun bahçesine girmesini anlatmaktadır. Baba bahçeden gül çalmaya çalışmış ve çirkin olan prens babayı hırsızlık yaparken suçüstü yakalamıştır. Daha sonra babayı cezalandırmak isteyen çirkin prens tüccar olan babaya üç kızından birisini getirmesini ve kendisiyle birlikte yaşamasını şart koşturmuştur. Eğer istediği yapılmazsa babayı öldüreceğini söylemiş, babasının kendi yüzünden cezalandırıldığını düşünen güzel kız ise vicdan azabından kurtulmak için çirkin ile aynı çatı altında yaşamayı kabul etmiştir. Gel zaman git zaman ‘Çirkin prensin’ kabalıklarını, kötü sözlerini, tehditlerini bile sabırla, iyilikle karşılayan ‘Güzel’ karşısında ‘Çirkin’in’ buz gibi kalbi dahi yumuşamıştır. Zaten bu şekilde çirkinleşmesinin sebebi de kibridir. Onu cezalandıran cadı ise Onun bir domuza dönüşmesini sağlamış ve eski haline dönebilmesi için tek şart olarak ‘Güzel’ bir prenses tarafından öpülmesini şart koşturmuştur. Babasının hastalanması üzerine ‘Çirkinden izin alan ‘Güzel, Çirkin’e geri döneceğine dair bir söz vermiştir. Eğer sözünü tutmazsa ‘Çirkin’ öleceğini ve tekrar dönmezse ailesine zarar vereceğini söylemiş ve onu babasına yollamayı kabul etmiştir. Tehdit ve zorlamaya maruz kalarak babasına giden ‘Güzel’ tekrar dönme işini uzatmış hatta dönmemeyi bile düşünmüştür. Fakat ‘Çirkin’in bütün kabalıklarına, tehditlerine rağmen ona çok alıştığını fark etmiş acele ile tekrar ‘Çirkin’in şatosunun yolunu tutmuştur. Şatoya girdiğinde ise karşılaştığı manzara karşısında dehşete kapılmıştır. Çünkü ‘Çirkin’ bahçede ölü gibi boylu boyunca uzanmıştır. Güzel gözyaşları ile birlikte hıçkırıklara kapılmış ve can havliyle ‘Çirkin’i öpmüştür. Bu olaydan sonra kolları arasında tekrar bir dönüşüme giren ‘Çirkin’ çok yakışıklı bir prene dönüşmüştür. Sonunda ise bir ömür boyu mutlu olmuşlardır. Tabii evliliğin tuzu biberi olan kavgaların boyutu ne olmuştur? Kaba ithamlarla psikolojik şiddet devam etmiş midir?

Bilinmez. Bilinen tek şey kadının sabrı, güzelliği, iyilikseverliği bütün kötülükleri tek başına yenmiştir. Bu durum gerçek hayatta karşılığı olmayan gerçekçi bir yaklaşım değildir.

“Estetik olarak beğenilen, arzulanan özne konumundaki bakire kız, çoğunlukla masum ve yardımsever bir kimliğe sahiptir” (Özünel, 87). Geleneksel masalların olay zincirinde ilk öpücüğün sırrı bir dönüşüme neden olabilir. İlk öpücük çirkin olgusunu güzele, domuzu bir prense, kötü olan olayları iyiye çevirebilecek kudrete ve kuvvete sahiptir. İşlenen olaylarda ilk öpücük imrenilecek ve hayran bırakacak kadar güzel, romantik ve mucizevi bir andır. En mahrem ve biricik olandır. Bu öpücükten sonra süre gelen olaylar sırası ile kız her kötülüğe ve gaddarlığa rağmen metanetini hiç kaybetmemiş, her türlü olumsuz olay karşısında onlara iyilikle yanıt vermeyi bilmiştir. Verilen en önemli mesaj aslında kadının sabrının üstünde bir gücün olmadığı ve en çirkin olayları bile sineye çekebilecek yapıya sahip olması sabrı ve zekâsıyla bu gibi kötü durumları bile lehine çevirebileceği gerçeği yorumu ve eleştirisi yapılmaktadır.

Masal kitabı eleştirilerinde toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında; “Sistem kendini koruma yönünde tedbirlidir ve kadın bu sistemin yaratıcısı değil, uyumlu kılınması gereken ögesidir. “Erkeğin güzeli olmaz.” Deyişi, kadına evliliğe dair ön koşullarını sistemin isteklerine göre ayarlanması için yapılan aşının rayıhasıdır. Böylece hiç de cezbedici olmayan evlilik, zaten “erkeğin evlenince kadına güzel geleceği ya da değişeceği ancak bunun karısının sevgisine, sabrına, nihayet kadınlık özelliklerinin başarısına bağlı olduğunu gösterilerek mümkün kılınır. Bu vaat, kızlarını takas ekonomisi içinde kullanmak isteyen, ailelerin işini de kolaylaştırmaktadır.(Tılsımın bozduğu güzelliğe gerçek aşkın öpücüğüyle geri dönen erkek ya zengindir ya da prens) Sevmediği, huysuz ve çirkin bir adama katlanmak ve onu dönüştüremediği, dahası

sevemediği için kendini suçlamak. Ancak başka bir seçeneği olmadığı ve kocasını değil de kendini ya da yaşamını değiştirmeyi aklına getirmesi bile imkânsız kılındığı için, en azından doğal bir şey yaşamının kaderciliğın verdiği huzura sahiptir. Böylece masal üzerinden altın abası çekildiğinde zoraki cazibesini yitirecek damada, onun sayesinde fakirlikten kurtulacak aileye ve en nihayetinde bir ideal için değil, hayalini kullanarak içini rahatlatacak olan kıza hizmet eder” (Sezer 2004, 11).

Bu metaforu inandırıcı kılan olay ise gerçek aşkın varlığıdır. Hikâyede okuyucuya çizilen kız profili masumluluğu ve iyi ahlakı ile örnek alınacak birisi iken diğer yandan babasının hırsızlığının bedelini aşağılanarak, psikolojik şiddete maruz kalarak, zorbalıkla ve zorla güzelliğın okuyucuya sonu güzel biten bir aşka bağlanarak verilmesi kadının günümüz toplumundaki yerinin temellerini atmış gibi görünür. Popüler kültürün etkisi altında yazılmış ya da popüler olma amacıyla yazılmış masallar bilinçli olarak toplumun yozlaşmasını hedef almıştır. İşlenen konular belirli bir süre sonra insanın hayatında normalleşmiş sıradan olaylara dönüşmüştür. Bu yüzden yapılan kötülükler de dikkat çekmemeye başlamıştır. Tıpkı televizyonda izlediğimiz şehit haberleri ya da kadın cinayetlerinin meşrulaştırılması, belirli bir süre sonra dikkatimizi çekmemeye başlaması gibi. Örneğın; ‘Pamuk Prenses ve yedi cüceler’ de ‘Güzel ve Çirkin’ masalında olduğu gibi konu olarak benzerlikler göstermekte kötülük kavramları ise bu gibi popüler masalarda sıradanlaşmış hatta olmazsa olmaz olay örgüsü içerisinde okuyucuya verilmektedir. Konusu aşk olarak görülse de, her ne kadar mutlu bir sonu olmuş olsa da içerisinde var olan entrikalarla büyümüş nesillerin sayısı azımsanmayacak derecede fazladır. Buna rağmen ‘Pamuk Prenses’ masalını kimse kötü hatırlamaz. Hâlbuki yakinen incelendiğinde bir çocuk kitabına göre acımasız ve korkunç olduğu dikkat çekmektedir. Genç kızlığa yeni adım atmış bir kadın ve üvey bir

anne hikâyesinin odak noktasıdır. Anne figürüne bakıldığında çocuğun hayata gelmesini, toplumla bağ kurmasını sağlayan bebeğin yaşam kalitesini artıran kadındır. Masallarda yer alan aslında üç tip kadın vardır; Büyükanne, öz anne, üvey anne olmak üzere. Öz ve üvey anne arasında çoğunlukla korkunç uçurumlar hikâyelerde dikkat çeken olaylardandır. Üvey olan anne her kötülüğü yapar, üvey kelimesi çoğunlukla mantık olarak insanlarda ‘‘kötüyü çağrıştırmaktadır’’ fikri evrensellik kazanmıştır. Bütün dünyada egemen olan erkek iktidarı; edebi eserleri de istedikleri gibi yorumlamış kendi fikirlerinin popülerleşmesine sağlamışlardır. Erkek yazarlar olarak kadınlara koydukları etiketlerle, kadınların uyması gereken kurallar sistemini var etmişlerdir. Öz anne iyi niyetli, fedakâr, cefakâr, itaatkâr, sabır timsali birisiyken üvey annenin bencilliği ve gaddarlığı öz anneye verilen özelliklerin tam tersi niteliğindedir.

Yazarlar aslında masallarda her kadına altında ezilebileceği bir görev vermişlerdir. Başrolde yer alan karakterin her zaman güzel olması söz konusudur. Popüler kültürde kabul gören masallara göre kadının; insanlar tarafından kabul edilmesi, saygınlık kazanması ve evlenebilmesi için güzel olması yeterlidir. Ataerkil yapıya sahip olan toplumlarda cinsiyet erkeklerden oluşur, erkek kadını istediği şekilde tanımlar. Bu yüzden kadın çoğu toplumda özne olarak tanımlanmak yerine nesnelleştirilmiş olarak karşımıza çıkar. Bu fikir sadece masallarla yazılan kadarıyla sınırlı değil, hayatın her alanına yayılmış durumda devam eder. Kadının sosyokültürel yapısı, ekonomik durumu ne olursa olsun fiziksel özelliği ile hayatın her alanın da ön planda çıkacak durumda olmuştur. Masallarda da gerçek hayatta çektiği sıkıntılarla birlikte işlenmesi o dönem toplumunun ve yazarlarının kadına bakış açısını bize yansıtmaktadır. Kibar, iyiliksever, masum, becerikli ama tek başına var olmayı başaramayan, bilgiden bilerek yoksun bırakılmış kadın, erkek yazarların baskısı altında kalmıştır. Yani kadınların toplumdaki

yerlerini ön plana çıkararak en önemli etken erkeklerin onlara yüklediği cinsiyet ayrımından başka bir şey değildir (İpek 2012).

Pamuk Prenses masalında da özellikle yaratılıştan itibaren istenilen güzellik her şeyin üstünde tutulan bir güç gibi nitelendirilmiştir. Günün birinde Kraliçe Tanrıdan bir kız çocuğu diler. Bebeği doğar doğmaz Kraliçe ölür. Kral ise aradan çok zaman geçmeden hemen evlenir. Baba kraliçenin ölümünden kızını sorumlu tutmaktadır. Masalın bir bölümünde kızını öldürmek isteyen baba avcı kılığında görülmüştür. Daha sonra ise hiçbir şekilde masalda yer almamıştır. Kızına öfke duysa da kızını öldürememiş onu ormanın derinliklerinde bir başına bırakmıştır. Aslın da olaylar Kralın ikinci evliliğini yapmasıyla başlamış ve üvey annenin ‘Pamuk Prenses’in’ güzelliğini kıskanmasıyla devam ederek ilerlemiştir. Bu kıskançlığın nedenine bakıldığında esas kadın olabilme savaşından başka bir şey değildir. ‘‘Pamuk Prenses’ in’’ kendisinden daha güzel olduğunu sihirli aynadan öğrenen kraliçe tam da üvey annelerin ortak özellikleri olan kibir ve haset duyguları içinde Pamuk Prenses ’i ortadan kaldırmak ve en güzel olmak ister. Tüm bu istekler bağımsız kadının güçlü kadın olmak için verdiği çabalardan bazılarıdır. (Özünel, 2006, 56.)

Bu dönemlerde ele alınan masalarda bağımsızlığına düşkün olan kadınların ortak özellikleri; çirkin, fesat ve büyü ile uğraşan tiplerdir. Karşısında yer alan sindirilmiş kadınlar ise iyi niyetli, kaderine boyun eğen, düşünme ve sorgulamadan yoksun güzel yüzlü karakterlerdir. Bağımsızlığına düşkün olan kadının aksi bir karakter ve kazanan kadın olarak da bilinir. Çirkin kadın ise özgürlüğüne düşkün olan kadındır. Her zaman kaybeden olmuştur.

Masalın dikkat çeken başka bir bölümü ise avcıyı ormana gönderen kötü kalpli üvey annenin avcıdan ‘Pamuk Prensesi’ öldürdükten sonra kalbini kendine getirmesini istemesidir. Böyle bir istek yamyamlık ve barbarlıktan başka bir şey değildir. Fakat Freud’a göre; ‘‘ İnsan eti yeme esnasında bir kişinin bedeninden parçalar ve uzuvlar yenilirken, yenilen kişinin sahip olduğu özelliklere de sahip olunacağı düşünülür’’ der (Doğan 2013, 177). Üvey Annenin ‘Pamuk Prenses’in’ kalbini istemesi de aslında onun güzelliğine, asaletine ve esas kadın olma isteğine verdiği tepki olarak görülmüştür. ‘Pamuk Prenses’ avcı tarafından ormanın derinliklerinde terk edildiğinde prensesin evinden ve babasından ayrılması ve buna bağlı olarak yaşadığı korku eylemi okuyucuya korunma isteği ile birlikte verilmiştir. Çünkü bulmaya çalıştığı, barınabileceği bir yer, hiç tanımadığı, bilmediği bir eve girip hemen yemek yapıp ortalığı toplamaya, temizlemeye çalışması bunlara cevap niteliğindedir.

‘Kulübeye girer girmez, kadınlara biçilen geleneksel roller kendini göstermeye başlar. Kadın olmasından dolayı ona öğretilen temizlik, yemek yapma, bakım gibi rolleri hemen ortaya çıkar’’ (Sarı 2006, 81). Masallarda kadına verilen görevlerin başında temizlik ve yemek görevi vardır. Bu görevler hemen hemen her kültürde kendini bariz bir şekilde göstermektedir.

‘‘ Yaşamının tamamını kocasını düzenli tutmaya ve çocuklarını korumaya adanmış bir kadın aziz değil, sığıntıdır (Collette 1996, 160).

Bu olayların sonunda işlerini bitirdiğinde Tanrıdan onu korumasını ve yardım etmesini istemesi ise popüler kültürün etkisinde yazılan birçok masalda görülen olağan sahnelerden birisidir. Dibe vuran bir insanın kurtulmak için yakarışları ve tanrıdan beklentilerini dile getirmesi olaydır. Evinden babasından ayrı olan prensesin güvende

olmadığını düşünmesi ve dini ritüellere sarılması bunun göstergesidir. ‘Pamuk Prensesin’ bize çizdiği imaj ise pasif kadının kendisidir. Her ne kadar cinsiyetleri üzerine her hangi bir yazı olmasa da fiziki özelliklerinden ve yaptıkları mesleklerden erkek olduğu anlaşılan cücelerin ise masala sonradan dâhil edilmeleri prensesi koruyup kollamaları, sahiplenmeleri kötülüklerden uzak tutmaya çalışmaları prensesin babasının yerini tutan erkek motifleri olarak görülmektedir. Prenses pasif kadın modelinde olduğundan dolayı kendini koruyamayacak düzeydedir. Bu yüzden devreye cüceler girmiştir.

İki kadın arasındaki en önemli farklardan birisi de hiç kuşkusuz üvey annenin büyü yapabilen kötü bir cadı olmasıdır. Büyü yapan güçlü ve kötüdür fikrinin temelleri masallarla mı var olmuş yoksa daha önce de bu görüş hâkim midir? Bilinmez ama masalarda güzel karşılanan bir durum olmadığı bilinen bir gerçektir.

Masalın sonunda cücelerin bütün uyarılarına rağmen dikkatsizliğinin kurbanı olan prenses kötü kalpli üvey annesinin verdiği büyülmeyi yemiş ve sonsuz uykuya dalmıştır. Cücelerin eve gelmesi ile gerçek anlaşılmış ve prensesin öldüğü sanılmıştır. Prensesin güzelliğini toprağa yakıştıramayan cüceler ona camdan bir tabut hazırlamışlardır. Sembolik anlamlar yüklenen camdan tabut ile ormanda tek başına bırakılan prenses, masalın başa döndüğü fikrine kapılmamıza neden olmaktadır. Masalın başlangıcında ‘Pamuk Prensesin’ annesinin dileği; bir kızının olması ve bu kızın güzelliğinin her şeyin üzerinde tutulması, güzelliğin ne denli önemli olduğunu bize anlatmaktadır. Prensesin cam bir tabutta sergilenmesi olayı da güzellik kavramını pekiştirir niteliktedir.

Özellikle bütün tehlikelere açık, savunmasız bir şekilde gösterilmesi kadının güçsüzlüğünü simgelemektedir. Camdan tabut birçok yer de farklı anlamlarla yorumlansa da kabul gören düşünce kadının güzelliğinin teşhir edilecek şekilde sergilenmesini güçlendirmektedir. Prens uyuyarak ta olsa cam bir tabutun içerisinde olgunlaşma dönemine girmiştir. Ormana yolu düşen beyaz atlı prens ise prensesin güzelliğini yine bu cam tabut vasıtasıyla keşfetmiştir. Prens atının beyazlığından onun iyi biri olduğunu çözümlerken, cam tabutta ölü olarak yatan prensesin güzelliğinden bu denli etkilenmesi ise erkeklerin fiziksel güzelliğe ne denli önem verdiğini gösterir durumdadır. Prens bu olaydan sonra ölü de olsa cücelerden ‘Pamuk Prensisi istemesi ve onu ölü halde bile çok seveceğini ve koruyacağını söylemesi Cüceleri çok etkilemiştir. Cüceler ise sözüne inandıkları prene ‘Pamuk Prensisi’ vermeyi kabul etmişlerdir. Demek oluyor ki kadın para ile alınıp satılamayacak kadar değerlidir. Sevgi de güzellik kadar üzerinde durulması gereken kavramlardandır. Prensесin güzelliğine dayanamayan prens onu öper, prenses ise o öpücüğün etkisi ile uyanır. Genç kızın uyuması ve kendi rızası dışında öpülmesi, o öpücüğün ilk öpücük olması bütün kutsallığın yok sayılması fikrinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Prensесin uyanması ile birlikte gelişen olaylar örgüsünde yapılan 40 gün 40 gece düğün olayı beklenen mutlu sonudur. Prens tarafından Üvey anneye kıskançlık ve kibrinden dolayı ömür boyu kızgın ayakkabılar üzerinde dans etme cezasının verilmesi, kötülerin kaybetmeye mahkûm olduğunun bir göstergesidir. Bazıları cezaları kendisi verirken, bazıları ise ilahi adaleti savunmaktadır. Kendi adaletini kendi sağlayan karakterlerin başında hiç kuşkusuz Robin Hood gelir. Zenginlerin korkulu rüyası fakirlerin duasıdır. Robin Hood karakteri. Zenginler Robin Hood tan paralarını çaldıkları için korkarken

fakir olan halk ise karınlarının doyacağı umuduyla kahramanın yolunu gözlemektedirler.

Resim 61; Robin Hood

Viktoria Dönemine denk gelen masal kitabının Pyle tarafından hem yazılıp hem ilistire edilmesi yeni bir akımın da doğmasına neden olmuştur. İllüstrasyon sanatçıları hem resim yapıp hem de yazılı edebiyata yönelmişlerdir. Peki, Robin Hood kimdir? Bu kadar ünlü bir kişi aslında yaşamış mıdır? Etik olmayan cömertliğiyle bilinen Robin Hood aslında efsanevi bir karakterdir. Köylü sınıfının temsilcisi ve onların arasından çıkan birisi olarak tanınsa da tarihçiler tarafından bir kahraman olarak adlandırılmaktadır. Köylülerin sesi olarak ortaya çıkan Robin Hood zamanla yönetimden şikâyet eden, vergiler yüzünden isyan çıkaran birisi olarak ortaya çıkar ve sınıfının kurtarıcısı tayin edilir. Pyle'nın 1819 yazdığı roman Robin Hood'un popülaritesini artırır ve yerini sağlamlaştırır. Buraya kadar her şey masum ve güzeldir. Kahramanımızın kötülöklere karşı koyan haksızlığa boyun eğmeyen tavrıyla gün geçtikçe ünlenmesi birçok kişinin de yüreklenmesine neden olmuştur. Ancak göz ardı edilen bir sorun vardır. Robin Hood bunları zenginlerin mallarına el koyarak yasa dışı yollarla yapmış zamanla kendi yasalarının yaratıcısı olmuştur.

Karakterlerini de haksızlıkların karşısında duran zulüm gören figürler olarak işlemiştir. Ortaçağ dönemlerini konu alan ve dönemin Kral'ı aslan yürekli Richard'ın Haçlı Seferleri'ne çıkmasından sonra Britanya'da ortaya çıkan iktidar boşluğundan yararlanmaya çalışan fırsatçıları anlatırken gerçek bir olayı okuyucuya sunmaktadır. Richard tarihte karşımıza çıkan gerçeklikken Robin Hood ise gerçek olunması istenen hayali bir karakterdir. Kitabın giriş bölümünde Robin Hood Nottingham bölgesinde düzenlenen okçuluk yarışını kazanmasına rağmen büyük bir yenilgiye uğramıştır. İftiraya uğrayarak ölüm cezasına çarptırılmış kahramanın arkadaşları ile büyük kaçış serüvenine başlamıştır. O bölgede herkes tarafından bilinen Sherwood ormanına kaçan Robin Hood kendini Lord ilan eder. Günden güne çetesi büyümeye ve güçlenmeye

başlar. Kendisine zulüm eden herkesle hesaplaşır. Prens Thon' dan ve yandaşlarından çaldığı altınları ise ihtiyaç sahiplerine dağıtır. Masalda dikkat çeken masalında geneline hâkim olan ana fikir “ Kötülük yapan zenginden çalan, yoksula veren Robin Hood'dan selamlar ” notudur. Masalların olmazsa olmazlarından güzel kız karakteri Marian burada da karşımıza çıkmıştır. Güzelliğini kullanarak Robin Hood' u tuzağa düşürmeye çalışmakta ve Prens Thon için çalışan bir casustur. Fakat işler istenildiği gibi gitmemiş Marian kahramanımızın dürüstlüğüne, cesaretine âşık olmuştur. Masallarda üzerinde durulan güzellik kavramı kadına verilen bir özelliktir. Kadın güzel olabilir fakat kendi fikir, duygu ve düşüncesinin olmaması gerekir. Sadece ona verilen görevlere itaat etmek zorundadır. Robin Hood masalında yine pasif kadının üzerinde durmaktadır. Kendine verilen görevi yerine getiremediği için casusluktan atılan Marian ise istemediği bir adamla evlendirilmeye çalışılmıştır. Robin Hood tarafından kurtarılır ve Robin Hood'un himayesine girer. Sonunda Robin Hood'un Marian' a olan zaafını anlayan düşmanlar kahramanımızı pusuya düşürür ve en yakın arkadaşı olan Scarlett'in kollarında ölür. Masalların genelde mutlu sonla bitmesine alışkın olanlar ise bu sonla Robin Hood'un büyük bir haksızlığa uğradığını düşünmektedirler. Robin Hood, zulme uğrayan, aşağılanan, fikirleri, görüşleri hiç önemsenmeyen, hayalleri bile olmayan bir topluma umut ışığı olmaya çalışan yalnız ve güçlü bir kişilik sembolüdür. Belirli bir coğrafyaya kültüre aittir demek yanlış olacaktır. Onun yaşadığı coğrafya çok geniştir. Kahraman olarak isimleri değişebilir ama cesaretleri ve üstlendikleri görevler her yerde aynıdır. Anadolu da Köroğlu olarak karşımıza çıkarken, kutsal kitaplarda Samon olarak geçmektedir.

Kendi döneminden 21.yy. kadar değişmeyen olay kurgusu ile dikkat çeken kahramanımız zenginden alıp, fakire vermesi eylemini yaparken bu işleri zorbalıkla

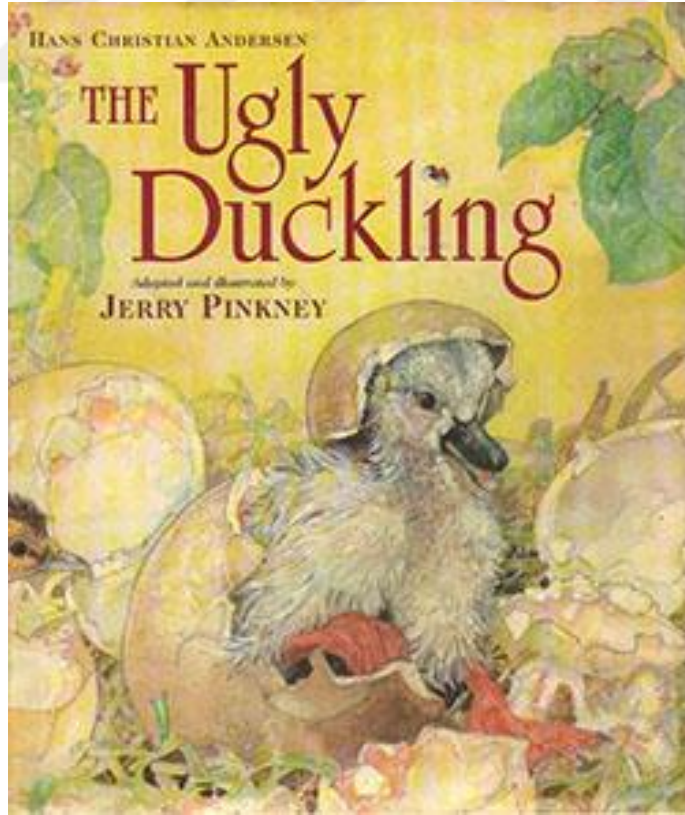
yapması hiç kimse tarafından yadsınmasa da yanlış eylemlerdir. Robin Hood'un yaptığı toplumdaki asayişin bozulmasına neden olan hırsızlık, haydutluk fiilleri onun kahraman olmasına neden olmuş olsa da yeryüzünde adaletin işleniş şekline ciddi derecede zarar veren düşüncelerdir. Başka bir yandan çocukların dünyasında hırsızlığın ve haydutluğun normalleşmesi fikrini beraberinde getirebilir. Geleceğin yetişkinleri olan çocuklara verilen yanlış bilgiler toplumunda adalet sistemi ve asayişin işleyiş şeklinin bozulmasına, toplumdaki hiyerarşik düzenin sekteye uğraması anlamına gelir. Robin Hood masalında adalet kavramının yanlış uygulanması ve doğru gibi anlatılması sempatik görünen büyük bir yanıştır.

“Roman figürleri, haksızlığa hedef olanlar ile haksızlığın mimarlarının oluşturduğu iki öbekte toplanıyor. Pyle, birinci öbekteki figür ya da tipleri, okura sevimli kılacak her ayrıntıyı çok iyi değerlendirerek sunuyor. Birkaç can alıcı fırça darbesiyle, yaşayan, sıcak, gülen, güldüren, hoşgörülü tipler yaratmış; onları görünüşleriyle de bizim hayal ve fantezi gücümüzün yaratıcılığına sunmuş ve oraya yerleşen figürler, Richard dahil, çok sayıda “gerçek” tarihsel kişilerden daha uzun ömürlü olmuşlar. Pyle, modern bir sezgiyle haksızlığın iktidarını kente, soğuk, taş duvarlı şatoya, kaleye bırakırken, çeşit çeşit yeşiliyle akarsuyu ve hayvanıyla “iyinin” ideal dünyasını bu kasvetli, kapalı dünyanın karşısına koyuyor. Hayatın anlamına çok daha yakın yaşayan, özgürlüğünden vazgeçmeyen ve de yaşamak için üreten “orman” dünyasının cemaati, bir bakıma Batı düşüncesinde, mitos ve kültüründe önemli bir yer tutan “yitirilmiş cennetin” sakinlerini de temsil ediyorlar. Sosyal hayatın yapay ihtiyaçlarıyla yabancılaşmış modern insan için “doğaya dönmek” ya da kaçmak, J. J. Rousseau'dan bu yana vazgeçilmez bir çözüm hayali olarak modern insanın yedeğinde durdu ve duruyor. Bu yönden bakıldığında doğanın koruyuculuğundaki başkaldırıya bağlı olarak temel erdem ve değerleri de

kollayarak hayatı yeniden üreten “model” modern bir özleme de işaret ediyor gibi” (Atayman 2005).

Popüler kültürde kabul gören masumane bir masal kitabı olarak anılsa da, kişilerin ve olay kurgusunun hayali olduğu var sayılsa da etkilediği kişilerin hiç de azımsanacak sayıda olmadığı düşünülmektedir. Malları zorla alınan her zengin gerçekten haksız kazançla mı zengin oldu? Zengin olan herkes kötüdür gibi genel bir algı yaratmak doğru mu? Herkes kendine göre asayişini sağlamaya çalışsa kimin kuralları doğrudur, nasıl bilecek? Bunlar cevabı zor olan sorular olmasa gerek. Adaletin işlemediği bir dünyada adaleti arayanların, zamanla savundukları düşünceleri unutup adaletsiz davranışları gibidir. Yanlış olan fikirler korkusuzca söylenmelidir. Fakat yanlış olan fikirleri yanlış eylemlerle biçimlendirmek ne kadar doğru olabilir?

Resim 62; The Ugly Duckling

Anne ördeğin haftalarca kuluçkada yatması sonucu yumurtalar çatlamış ve dünyaya gelen yavrulardan bir tanesi diğerlerinden oldukça farklı olarak yaratılmıştır. Anne ördeğin bütün farklılığına rağmen küçük çirkin yavruyu kabul ederek anne şefkatiyle sahiplenmesi anne arketipi üzerinde yoğunlaşmayı sağlamıştır. Anne sevgisi ve şefkati yavrunun kardeşleri ve toplum tarafından dışlanmasına engel olamamıştır. Toplumda farklılıklar kolay kolay kabul edilemez. Acımasız ön yargılara neden olabilir. Topluma kendini kabul ettiremeyen çirkin ördek kendini yalnızlığa mahkûm etmiştir. Tam sonuna geldim dediğinde ise kendine benzeyen bir toplulukla karşılaşmış ve aslında farklı olmadığını farkına varmıştır. Modern ya da geleneksel yapıya sahip olan toplumlarda farklı olan, görünen, düşünen, konuşan hiç kimse kolay kolay kabul edilemez. Özellikle çocuklar bu konularda daha da acımasızlardır.

Kitabın yazarı olan Andersen'in aslında yaşadığı olayları kaleme aldığı söylenmektedir. Babasını çocuk yaşlarda kaybetmiş, çevresi tarafından dışlanmış, hiçbir konuda takdir görmemiş annesi tarafından da ilgisiz, sevgiye muhtaç bir çocukluk evresi geçirmiştir. Okula geç başladığı için haliyle arkadaşlarından daha büyük bir cüsseye sahiptir. Dış görünüşü yüzünden çevresi tarafından dışlanmış ve alay edilmiştir. Hatta öğretmenleri tarafından bile büyük aşağılanmalara maruz kalmıştır. Sırf fiziksel farklılıkları yüzünden acımasızca ötekileştirilmiştir. Hayat bu dönemde onun için çok zorluklarla geçmiştir. Yazarın hayat hikâyesini okuduğumuzda Çirkin Ördek yavrusu ile olan benzerlikleri göze çarpmaktadır. Masalın temeline baktığımızda yazar Çirkin ördek yavrusu ile kendini özdeşleştirmiştir. Çektiği acıları Çirkin Ördek Yavrusu üzerinden okuyucuya çok ustaca aktarmayı başarmıştır. Fiziksel özellikleri yüzünden diğerlerinden ayrı duran her şeyden habersiz olan yavru yaşamakta olduğu toplumdan kurtulmaya çalışıyor hatta masalın bazı yerlerinde intihar kelimelerinden sıkça

bahsediyor. Çevresi tarafından alay edilmesi ve dışlamaya maruz kalması bir yana bir de fiziksel şiddet görmesi bir çocuğun maruz kalabileceği en korkunç olayları gözler önüne sermektedir. Hâlbuki bir çevrede kabul görmeyen dış görünüş diğer çevrede tam tersi üstün bir özellik olarak görülebilir. Yazarın aslında üzerinde durduğu konu, yaşadığı olumsuzlukları göz ardı ederek kendi psikolojisinde olumlu geri dönütler araması olayını anlatmaktadır. Aslında böyle olaylara maruz kalan çocukların problemlere çözümler üretebilmesi ve en önemlisi kendine saygı duyarak kendi kendini yetiştirmesini beklemek büyük bir haksızlık olur. Sosyal gruplar içerisinde olumsuzluklarla karşılaşan çocuk kendinden kolay kolay hoşnut olamayacak kendine saygı duymakta, kendisini sevmekte, kendinden emin olmakta zorlandığı için acı çekecektir. Çocuğun geliştirdiği psikolojik durum karşısında; ya fazlasıyla şiddet eğilimi olacak ya da kendi dünyasına çekilip içine kapanmayı tercih edecektir. Fakat Çirkin Ördek masalında yavru; başka düzenle buluşup kısıtlı olan aile çevresinin dışında dışardaki acımasız dünya ile tanıştığında kendini tanıma fırsatı bulmuştur. Aynı zamanda kendini ifade etme kabiliyetini de geliştirmiştir. Elbette her türlü kötülüklerle karşılaşmıştır ama bunun yanı sıra savunma mekanizmasını da geliştirmiştir. Ailesinin küçük ama güvenli olan bölgesinden kendini soyutlayan daha doğrusu buna mecbur bırakılan Çirkin Ördek yavrusu ıstırap dolu mekândan kurtulmuştur. Aileden uzakta güvensiz ama yeni deneyimler sunan yerlerde beklenmedik, şaşırtıcı, acımasız sürprizlerle karşılaşmıştır. Henüz her şeyin yeni farkına varmaya başlamış, dünyaya geldiği andan itibaren edindiği bütün bilgiler kökten bir değişime uğramıştır. Tanıştığı yeni çevrelerde herkesin kötü olmadığını aynı zamanda kötü canlıların da varlığının hiçbir zaman unutulmaması gerektiğini yaşayarak öğrenmiştir. Kendi türleriyle karşılaştığında onlarla tanışmış böylece kendine olan güvenini bulmuştur. Özgüvenini

yerine getiren kurgu aslında olgunlaşma, evrimini tamamlama evresinde gerçekleşmiştir. Artık kendinin bir ördek değil kuğu olduğunun da farkına varır.

Basit bir çocuk masalı gibi görünen ‘Çirkin Ördek Yavrusu’ masalı aslında gerçek hayattan yola çıkılarak yazıldığı düşünülebilir. Farklı olanı dışlama olayı hayatın her yerinde, her döneminde karşılaşılabileceğimiz eylemlerdendir. Toplumda birbiri ile aynı olanlar kabul görürken ayrı görüş ve düşünceler, görünüşler çoğunlukla anlaşılamaz, kişilerin dışlanmasına hatta bazen acımasızca eleştirilmelerine, alaylara, psikolojik ve fiziksel şiddetlere bile neden olabilir. Farklı olan şeyler çoğunlukla sevilmezler.

Her ne kadar sonu mutlu bitse de popüler kültürde yetişen tek tip güzellik anlayışı bu masalda da baskın bir şekilde işlenmiştir. Yaşamda olan olaylar ise her zaman mutlu bir şekilde bitmez. Popüler kültürde toplumları oluşturan bireylerin düşünce sistemlerini, karar alıp-verme mekanizmalarını tetikleyen bir sürü psikolojik –sosyolojik faktörler vardır. İnsan sosyal bir varlıktır. Belirli bir topluluğun içerisinde yer alma isteği de normal karşılanmalıdır. Fakat bu toplumlarla birlikte hareket ettiğinde karşılaştığı dezavantajlar göz ardı edilemez. Bireysel fikirlerinden yoksun kendi düşüncelerine sahip çıkamama durumları ortaya çıkar. Bu gibi sosyolojik olaylarda ortak düşünme yapısından bahsedilir. Herkesin görüşü kendine fikrinden çok ortak düşünce ne ise ona sahip çıkılır. İlla düşüncede olmasına gerek yok. Görünüş olarak da belirlenen görünüşün dışına çıkılması istenmez. Aksi halde toplumlar tarafından benimsenmek yerine dışlanma durumuyla karşı karşıya kalınır. Popüler kültürün belirlediği kurallar çerçevesinde davranış gösterebilir, fikirlerini beyan edilebilir, moda oluşumlarını uygulayabilir müzik dinlenebilir ve bu örnekler çoğaltılabilir. Toplumda bu kuralları belirleyen ve çocuğun belirli bir zümreye dâhil edilmesi fikrini benimseyen bireyler çocuklarının kendi öz benliklerinin gelişmemesi durumuyla karşı karşıya kalabilir.

Eğitimde ebeveynler ve 3đretmenler olarak ilk verilmesi gereken eğitim bir kişiye dinine, ırkına, g3r3n3ř3ne, d3ř3ncesine g3re yargılamak ya da değerlendirmek yerine o kişinin karakterine bakılması gerektiği 3đretilmelidir. Sağlıklı bireyler sağlıklı d3ř3nce ortamında yetişir ve gelişir.

SONUÇ

Masallar kendi yarattıkları hayali dünyada bünyelerinde iyi, kötü birçok mesaj barındırır. Geçmişten günümüze kadar özellikle çocuklara rol model oldukları kabul edilmiştir. Masal kitapları yetişkinlerin de çocuklarında okuma alışkanlıkları kazanmalarında etkin rol oynadığı düşünülmektedir. Bireylerin kendilerini yetiştirmesinde, geliştirmesinde ise masal kitapları önemli bir materyaldir.

Masallar yazıldığı coğrafyanın kültürel değerlerini, yaşayış şekillerini, inançlar sistemini yalın bir dille okuyucuya aktaran edebi yazı türleridir. Fakat bu masalların bir diğer özelliği de bütün toplumlarda yaşanan sıradan olayları dikkat çeken kurguları birleştirmeleridir. Toplumların yaşamlarından parçalar sunan masallar zamanla popüler kimlik kazanmışlardır. İlk popüler masalları incelediğimizde çocuğu yetişkin yaşamına hazırladığı bilinmektedir. Aynı zamanda döneminde toplumlara yönlendirebilen, eleştirebilen bireysel ya da toplumsal arzuları, acıları, duyguları anlatabilen bir araç olarak kullanıldığı da düşünülür. Anlatılanların yanı sıra masallar düşsel olarak yarattıkları dünya ile bireyler üzerinde kalıcı etkiler bıraktığı artık yadsınamaz gerçeklerdendir.

Masalların geçmişten günümüze kadar olan sürecinde çocuğu; çocukluk döneminden çıkartıp yetişkinlik dönemine hazırladığı bilinmektedir. Masallar sadece çocukları veya yetişkinleri kapsayan konulardan oluşmaz. Fakat yine de içerisinde yer alan karakterler ergenlik dönemindeki genç bireylerden seçildiği için ve resimli anlatımlarla çocukların dikkatini daha çok çektiğinden dolayı çocuk masalları olarak isim yapmıştır. Yaş aralığı incelendiğinde ise genç yaşlı herkesi kapsadığı dikkati çeker. Sık sık tekrarlanan olaylar zincirinin başında sonsuz uyku hali, ölümler, mahremiyet ifadesi ilk öpücük, evinden

zorunlu uzaklaşan ergen gençler, tehlikeler içerisinde kalan ve çoğunlukla kendi güvenliğini sağlayamayan genç kızlar, bedensel ve ruhsal şiddetle sınıanan bireyler, erkeklerin iktidar savaşları, kadınların entrikaları, masal sonunda mutlu biten ve 40 gün süren düğün törenleri olarak gelişme gösterir.

Popüler kültürün masallar vasıtasıyla topluma dayattığı zorunlu cinsiyet görevleri, masalların olaylar zincirinde erkek kadın fark etmeden işlenmiştir. Verilen görevler belirli bir biçimlenme sürecinden sonra kişileri toplumsal sorumluluklara uyumlu hale getirmek için tasarlanmıştır. Cinsiyetlerinin üstün taraflarını fark edip, kullanan kahramanlar nihai ödüllerine çoğunlukla ulaşmışlardır. Masalarda kahramanlara sunulan kazançlar; popülerlik, zenginlik, güzellik, evlilik gibi özellikle üzerinde durulan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Popüler masalarda yer alan başka bir özellik de ahlaki değerlerin fazlaca işlenmesidir. Bu değerler doğrultusunda oluşan kurallara uyanlar yine ödüllendirilirken uymayanlar ise sonsuz ıstıraplarla dolu cezalar almaktadırlar. Toplumsal değerler için biçilen ödüllerinde cezalarında yine cinsiyetleri varken, ahlaki değerlerin herhangi bir cinsiyete mal edilmeme durumu söz konusu değildir. Erkek için namusuna sahip çıkmaması, evine bakmaması, başkalarının namuslarına göz dikmesi, hak yemesi kavramları ele alınmaktadır. Kadın için ise özgürlüğüne düşkün olmak, söz dinlememek, itaat etmemek, itiraz etmek, sadakatsizlik gibi eylemler çokça işlenen konulardandır. Kadına yüklenen görevleri iyi yapması bile ona toplumda özgür bir varoluş sağlamaz. Popüler kültürde kadının, kendine yer edinebilmesi için; popüler kültürün belirlediği kadın profiline uyması gerekmektedir. Fiziksel standartlara uyan vücut ölçüleri ve mutlak güzelliğe sahip olan yüzü ana karakter olmanın asıl şartıdır. Bu özelliklerinin yanı sıra iyi kalpli ve düşünme kapasitesinin de erkeğin gerisinde kalması gerekmektedir. Eğer kadın masalarda

ödüllendirilip sonsuz mutluluğa erişmek istiyorsa bağımlı ve pasif bir kadın olmayı seçecektir. Bağımsızlığına düşkün olup itaat etmeyen kadın genellikle toplumda yer bulamayan, dışlanmış, kötü karakterler olarak etiketlenmiştir. Kötü kadınların cezasını yine toplum veriyor ya da inançlar sistemine dayalı cezalandırılması uygun görülüyor. Erkeğin görevi masalların genelinde kahramanlıktır. Ödülleri ise zengin, güzel bir kadınla evlenip statü sahibi olmak. Kötü bir erkek ise genelde ölümle cezalandırılmakta ya da sonsuza kadar zindanlara atılmaktadır. İyi olan ana erkek karakterin görevi kadını kurtarmaktır, böylece erkek kahraman haline gelir. Çünkü kadın ona verilen rol gereği güzeldir. Fakat bir o kadar da güçsüzdür. İçinde bulunduğu kötü durumdan kurtulmak için kafasını kullanamaz. Korunmaya muhtaç olduğu için aklını, zekâsını ve gücünü kullanan erkektir.

Genellikle popüler masalların özelliği içerisinde yer alan mekânlar ulaşılması güç, büyülü ve kasvetli yerler olarak tercih edilmiştir. Ana karakter olan erkek figürü yine ya zekâsıyla ya da gücü ile ulaşılması imkânsız yerlere bile ulaşır ve iktidara sahip olup esas erkek karakteri yerine geçer. Bazı masallar güçlü ve zeki kadınları konu almış olsa da sonunda yine kadın, kendinden üstün bir erkeği bulur ve rutin olan hayatındaki ritüellere pasif kadın imajıyla geri döner. Çünkü ataerkil toplum yapısına sahip olan kültürlerde erkeğe verilen kahramanlık görevi gereği kadın ona bağımlı olarak gösterilmiştir. Konunun habercisi olan masalları aracı kılmışlardır. Çünkü toplumların ulaşması istenen ideolojiler masallar üzerinden toplumun en küçük yapısı olan çocuklarla insanlara verilmektedir. Çocuklar üzerinden verilen her türlü mesaj ise toplumları istedikleri yöne yönlendirmeyi başarmış ve en ufak ayrıntıya kadar hayatın evrelerini işleyen masallar bireysel ya da kitlesel yönlendirmeler de başarılı olmuştur.

Popüler masalın bilinen aksak yönleri günümüz toplumlarında artık fark edilmekte ve daha bilinçli olan ebeveynler ve öğretmenler tarafından kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Temeli bu kadar sağlam olan masal kültürü, toplumları bu denli etkilediği yönüyle bilinmeli ve aktif olarak kullanılmalıdır. İşlenen olaylar ise çağımıza ayak uyduracak şekilde yorumlanmalı ve günümüze uyumlu bir hale getirilmelidir.

KAYNAKÇALAR

Açıkgöz Senem T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı Sanat Eğitiminde İllüstrasyon Yüksek Lisans Tezi
Konya 2007

Atan Uğur “Grafik İllüstrasyon Olarak Minyatür” Akdeniz Sanat Dergisi 6 (2013): 11.

Akrilik Boya Tanımı Ve Tarihçesi.» 14 Eylül 2017. [Http://Sanatclub.Com/Akrilik-Boya-Tanimi-Ve-Tarihcesi/](http://Sanatclub.Com/Akrilik-Boya-Tanimi-Ve-Tarihcesi/).

Aksoy Bengü Okul Öncesinde Sanatın Eğitimin Diğer Alanlarıyla Bütünleştirilmesi Makale
[Https://Sis.Biruni.Edu.Tr/Oibs/Akademik/Shr_Files/File_3wdphjceewnz5by5mz15vcsivo1f5_Duyuru.Pdf](https://Sis.Biruni.Edu.Tr/Oibs/Akademik/Shr_Files/File_3wdphjceewnz5by5mz15vcsivo1f5_Duyuru.Pdf)

Akyüz Yahya, “Çocukların Televizyon Reklamlarına Karşı Korunması”, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Vol.12,Sayı 1-4,1991, S.251.

Artun, İpek. «Masallar Ve Toplumsal Cinsiyet: Kadın Kimliğinin Ataerkil Söylemlerle Yeniden Yapılandırılması.» Karine. 29 Şubat 2012. [Http://iletisim.ieu.edu.tr/Karine/?P=265](http://iletisim.ieu.edu.tr/Karine/?P=265).

Aydın Parmaksız Bilge Kültür Sanat Nisan Freud Bana Masal Anlatsa 2017

Atayman, Veysel. İstanbul, 2005. [Https://www.birazoku.com/Robin-Hood-Howard-Pyle](https://www.birazoku.com/Robin-Hood-Howard-Pyle)

Baykuş, Eser. «Dijital Çağın Sanatı.» Alem Artful Living, 2013.

Becer, Emre. İletişim Ve Grafik Tasarım. Dost Kitabevi, 2002.

Bilkan, Ali Fuat. Diyalektik Ve Estetik. İstanbul, 2016.

Cihan Külük Şule Resimli Çocuk Kitaplarının Nitelik Sorunsalı Ve Çocuğun Sanat Eğitimi Sürecindeki Yeri: “Delioğlu'nun Resimlediği Yapıtlar Üzerine Bir İnceleme”** Ankara Üniversitesi, Türkiye 2013

Çakıral, Mevlana. Televizyon Kıskaçında Çocuk Ve Subliminal Mesajlar. Fertir Yayınları, 2016.

Şirin Mustafa Ruhi Çocuk Vakfı. Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. (2006).

Demirer Şahin Duygu, Seçilmiş Grimm Masallarında Kadın Figürü , Yüksek Lisans Tezi Alman Dili Ve Edebiyatı Anabilim Rıdvan Tatlıcı 2014

Doç.Dr. Ali Fuat Bilkan Masal Estetiği Timaş Akdemi 2001

Doğan, Sinem, Caniba'dan Hannibal'e: Yamyamlık (Antropofaji), 2013.
[Http://www.Acikbilim.Com/2013/03/Dosyalar/Canibadan-Hannibale-Yamyamlık-Antropafaji.Html](http://www.acikbilim.com/2013/03/dosyalar/canibadan-hannibale-yamyamlik-antropofaji.html)

Dowling Collette, Sindirella Kompeksi: Çağdaş Kadında Bağımsızlık Korkusu, (Çev: Selçuk Budak), Öteki Matbaası, Ankara 1996, S. 33.

Ebeveynlerin Televizyon Reklam İçeriklerinin Çocuklar Üzerindeki Etkilerini Etik Açından Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: Ix, Sayı: 2, Aralık 2007

Frank Schoonover. [https://www.Frankschoonover.Org/](https://www.frankschoonover.org/).

Gelgeç, Hulusi. «Türkiye'de Çocuk Kitaplarının Gelişimi.» 23 Ağustos 2015
[Http://www.Ozkanpapatya.Com/?Pnum=63&Pt=%C3%87ocuk+Kitaplar%C4%B1+Tarih%C3%A7esi](http://www.ozkanpapatya.com/?Pnum=63&Pt=%C3%87ocuk+Kitaplar%C4%B1+Tarih%C3%A7esi).

Gikony, Jacqueline. Graphic Illustrasyon In Black And White. New York: Desing Press, 1991.

Gustave Dore. Wikiart. [https://www.Wikiart.Org/En/Gustave-Dore](https://www.wikiart.org/en/Gustave-Dore).

Illustration History. [https://www.İllustrationhistory.Org/Artists/Frank-Schoonover](https://www.illustrationhistory.org/artists/frank-schoonover).

Judith Malika Liberman Doğan Novus Masal Terapi 2017

Keskin, Erdem. «Dünden Bu Güne Mekanik Alanında Teknik İllüstrasyon.» İstanbul, 2015.

Kim Ne Zaman İcat Etti. <https://www.kimnezamanicatetti.com/keceli-kalem/>.

«Lewis Carroll'a Pedofili Suçlaması.» Cnntürk. 27 Ocak 2015.
<https://www.cnnturk.com/haber/kultur-sanat/lewis-carroll-a-pedofili-suclamasi>.

Makedonya Cumhuriyeti E Ğitim Ve Bilim Bakanlığı Ul. Mito Hacı - Vasilev Yasmin, Bb Maya Raunik Kirkov - Başkan Kasiopea Naumovska - Üye İliya Koçovski - Üye Makedonca'dan Türkçe'ye Çeviri: Rifat Emin Ve Enis Karahasan Resim Eğitimi 4. Sınıflar İçin Üsküp, 2010

Marshall, Colin. «The First Children's Picture Book, 1658's Orbis Sensualium Pictus.» 22 Mayıs 2014. <http://www.openculture.com/2014/05/first-childrens-picture-book-1658s-orbis-sensualium-pictus.html>.

Masal Türünün Çocuktaki Kavram Gelişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma (Cahit Zarifoğlu Örneği) Seher İşnas Yüksek Lisans Tezi 2011-Afyonkarahisar

«Matta 25.» İncil-Tevrat-Zebur. <https://incil.info/Kitap/Matta/25>. Matta 25:31-46

Mcnamara, Charles. «In The Image Of God: John Comenius And The First Children's Picture Book.» <https://publicdomainreview.org/2014/05/14/in-the-image-of-god-john-comenius-and-the-first-childrens-picture-book/>.

Meachum,L."Illustration",Webpage Of University Of Wolverhampton

Norman Rockwell Museum. <https://www.nrm.org/2017/02/master-american-illustration-swashbucklers-art-frank-e-schoonover/>.

Norman Rockwell Museum Collection, Nract 1978.7, Liconsed By Norman Rockwell Licensing, Niles, In.

Nuray. «Art Nouveau And Peter Behrens.» Nurayblog. 17 Nisan 2014.
[Http://Nuraydgr.Blogspot.Com/2014/04/Art-Nouveau-Ve-Peter-Behrens-Nouveau.Html](http://Nuraydgr.Blogspot.Com/2014/04/Art-Nouveau-Ve-Peter-Behrens-Nouveau.Html).

Larousse Meydan. Meydan yayınevi, İstanbul, 1972 s.425

Orbis Pictus. Tarih Yok. ([Https://En.Wikipedia.Org/Wiki/Orbis_Pictus](https://En.Wikipedia.Org/Wiki/Orbis_Pictus)).

Öndin, Nilüfer. Rönesans Düşüncezi Ve Resim Sanatı. İstanbul, 2016.

Özkan, Hasan Hüseyin Popüler Kültür Ve Eğitim, Atatürk Üniversitesi, Ağrı Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, AğrıCilt:14 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi Mart 2006

Özünel,Evrin Ölçer, Masal Mekânında Kadın Olmak, Geleneksel Yayınları, Ankara 2006.

Peterson, Bailie . «Attributes Of God.» 1000-Word Philosophy An Introductory Anthology.
Tarih Yok. [Https://1000wordphilosophy.Files.Wordpress.Com/2018/09/God-Concept1.Pdf](https://1000wordphilosophy.Files.Wordpress.Com/2018/09/God-Concept1.Pdf).

Propp, Vladimir . Masalın Biçimbilimi. İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

«Resim Çeşitleri Ve Teknikleri.» 17 Eylül 2016. [Https://Ozcanlar.Com/Index.Php/Resim-Cesitleri-Ve-Teknikleri/](https://Ozcanlar.Com/Index.Php/Resim-Cesitleri-Ve-Teknikleri/).

Sarı Nihan. «Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Araştırma Ve Bir Örnekleme.» İzmir,
2006.

Sever, Sedat. «Çocuk Ve Edebiyat.» Ankara: Kök Yayıncılık, 2008.

Sezer, Özlem. Masalarda Toplumsal Cinsiyetin İşlenişi. Yüksek Lisans Tezi Ankara
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilimdalı 2004

Suzan Duygu Eristi, Primary School Students' Popular Culture Perception İn Their Pictures
(The Example Of Multicultural Fjell Primary School İn Norway) Elementary Education Online,
9(3), 884-897, İlköğretim Online, 9(3), 884-897, 2010. [Online]: [Http://Ilkogretim-Online.Org.Tr](http://Ilkogretim-Online.Org.Tr) 2010.

Şahin, Demirer. Seçilmiş Grimm Masallarında Kadın Figürü 2014.

Tanıncı, Zeren. Türk Minyatür Sanatı. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1996.

Tuna, Serdar. «İlk Okuma Ve Yazma Öğretiminde İllüstrasyondan Faydalanma.» Ankara, 1997.

Tunç, Nalan. «Yağlı Boya Tekniği Ve Tarihçesi.» Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Tasarımı. 11 Haziran 2017. <https://Nalantunc.Wordpress.Com/2017/06/11/Yagli-Boya-Teknigi-Ve-Tarihcesibutunleme>. 2017

Uçar, Tefik Fikret Görsel İletişim ve Grafik Tasarım. İstanbul, 2004.

Waltercrane.Com. <http://Www.Waltercrane.Com/Biography/Index.Html>.

Waltercrane.Com. <http://Www.Waltercrane.Com/Biography/Caldecott.Html>.

Wıgan, Mark. Görsel İllüstrasyon Sözlüğü. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2012.

Wikiart Visual Art Encyclopedia. 2016 <https://Www.Wikiart.Org/En/N-C-Wyeth> .

Yavuz. Hilmi “E Yazıları” E Dergisi, İstanbul Sayı 48, Mart 2013

Youtube. <https://Www.Youtube.Com/Watch?V=M-H95bqsjla#Action=Share>.

“Orbis Sensualium Pictus” Adlı Çocuk Kitabı https://Archive.Org/Details/Bub_Gb_Mkj-Oo9bjcc/Page/N7

Öztürk Yaşar Nuri Kuran-I Kerim Meali Yeni Boyut Yayınları İstanbul İhlâs Suresi 3. Ayet 2012

Edmund Evans, The Alphabet Of Old Friends <https://Archive.Org/Details/Alphabetoldfrie00cran>

Waltercrane,Waltercrane’spicturebooks

<https://Archive.Org/Details/Waltercranesnewt00cran/Page/N6>